

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
ADMINISTRACINĖS TEISĖS IR PROCESO KATEDRA**

JURGITA ZIKAITĖ

Teisės ir valdymo studijų programos 1 gr. studentės

**ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS INSTITUTO TEISINIO STATUSO
PROBLEMA, KONSTITUCINĖS, BAUDŽIAMOSIOS IR
ADMINISTRACINĖS TEISĖS POŽIŪRIU.**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas -
lekt. Remigijus Kalašnykas
Konsultantas
Doc. Dr Stasys Šedbaras**

VILNIUS 2006

Turinys

Ivadas.....	3
1. Administracinės atsakomybės samprata.....	7
1.1. Socialinė atsakomybė	7
1.2 Teisinė atsakomybė – asmens elgesio atsakingumo ekvivalentas: pozityviu ir negatyviu požiūriais	10
1.3 Bendrieji teisinės atsakomybės požymiai.....	12
1.4 Pozityvios ir negatyvios administracinės atsakomybės analizė	14
1.5 Administracinės atsakomybės instituto pagrindiniai bruožai.....	18
2.Administracinės atsakomybės instituto teisinis statusas konstitucinės teisės požiūriu	20
2.1 Administracinės ir konstitucinės teisės sąsajos	20
2.2 Administracinės atsakomybės instituto konstituciniai pradai	22
2.3 Administracinės atsakomybės atirbojimas nuo konstitucinės atsakomybės	25
2.4 Konstitucinės ir administracinės atsakomybės įgyvendinimo procesų sąveikos problemos	27
3. Administracinės atsakomybės instituto teisinis statusas baudžiamosios teisės požiūriu	30
3.1 Administracinės atsakomybės institutas baudžiamosios teisės aspektu; problemų formulavimas	30
3.2 Nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų atirbojimas	32
3.3 Baudžiamoji ir administracinė atsakomybė už tą pačią veiką.....	36
3.4 Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės kolizijos problema	39
4. Administracinės atsakomybės instituto teisinis statusas administracinės teisės požiūriu	41
4.1 Administracinės atsakomybės instituto principai	42
4.2 Administracinė atsakomybė - žmogaus teisių saugos garantas	47
Išvados	60
Pasiūlymai	63
Naudota literatūra	64
Santrauka	73
Summary.....	74

Ivadas

Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje įtvirtinta, jog lietuvių tauta siekia *inter alia* atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės. Šis siekis suponuoja tai, kad turi būti užtikrinamos žmogaus teisės ir laisvės, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos veiktų neperžengdamos įstatymo leidėjo suteiktų kompetencijos ribų, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad įstatymai bei kiti teisės aktai turi atitikti Konstituciją.

Teisinėje valstybėje esminis dalykas esti ne pagrindinių teisių bei laisvių įtvirtinimas, bet pastarųjų įgyvendinimo ir gynimo užtikrinimas. Tai apsprendžia būtinybę plėtoti ir tobulinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugos teisinį reglamentavimą.

Kad būtų saugomos žmonių teisės ir laisvės, užtikrinta teisių ir pareigų pusiausvyra, taikomos teisinės atsakomybės priemonės. Labai svarbus ir administracinės atsakomybės vaidmuo. Administracinės atsakomybės institutas - svarbus elgesio reguliavimo mechanizmas, užtikrinantis žmogaus teisių ir laisvių saugą.

Šio instituto reikšmė labai padidėjo pastaruoju laiku, kuomet labai svarbu tobulinti intensyviai besiplėtojančius visuomeninius santykius, jų teisinį reguliavimą ir apsaugą. Dažnai keliama klausimai, dėl institucijų bei pareigūnų veiksmų teisėtumo, nes šiuolaikinė administracija turi daug galių, naudojamų prieš eilinius piliečius, bendrai gerovei siekti. Tad siekis užtikrinti žmonių teisėtus interesus, laisves ir subjektines teises, nukreipia į fundamentalias tiesas, priverčia atsigręžti į teisinės valstybės pagrindus.

Todėl administracinės atsakomybės klausimas labai svarbus. Ieškodami administracinės atsakomybės ištakų, turime atskleisti pamatinę atsakomybės sampratą. Pažymėtina, jog ilgus metus buvo pripažįstama tik retrospektyvioji teisinė atsakomybė. Mokslinėje literatūroje nesutariama dėl teisinės atsakomybės apimties. Daugelis mokslininkų nenoriai kalba apie pozityviąją teisinę atsakomybę. Tačiau pabrėžiant tik negatyviąją teisinės atsakomybės formą, nutolstama nuo fundamentalaus teisinės atsakomybės šaltinio – socialinės atsakomybės.

Tokio negatyvaus administracinės atsakomybės stereotipo įsigalėjimas, tapo žmogaus teisių apsaugos stagnacijos priežastimi. Vystėsi vienpusė teisinė politika, slopinanti pilietiškumą ir aktyvumą ginant savo teises. Todėl būtina nagrinėti ir plėtoti pozityvios teisinės atsakomybės sampratą, pabrėžti teisinės sąmonės vaidmenį einant atviros visuomenės link.

Tobulinant žmogaus teisių apsaugos mechanizmą, susiduriama su kitų rūšių teisinėmis atsakomybėmis. Administracinės, konstitucinės ir baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo procese atsiskleidžia teisinio reguliavimo spragos, galinčios iššaukti žmogaus teisių pažeidimus.

Šios problemos ypatingai aktualios tapo Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse atsakomybę nustačius ne tik už nusikaltimus, bet ir baudžiamuosius nusižengimus, kurie ne visada lengvai atribojami nuo administracinių teisės pažeidimų. Kita vertus, temos aktualumą lėmė ir apkaltos procesas, sukėlęs daugybę klausimų apie konstitucinę atsakomybę.

Visa tai parodo būtinybę nagrinėti administracinę atsakomybę, kurios taikymo procese pasireiškia žmogaus teisių „trapumas“.

Dėl paminėtų priežasčių labai svarbu atlikti tyrimą ir pateikti atsakymus į iškeltas **problemas**:

1. Administracinės atsakomybės sąvokos apibrėžimo problema. Dažniausiai pabrėžiama tik neigiama administracinės atsakomybės forma, ignoruojant pozityviąją atsakomybę. Tačiau negalima pamiršti, jog atsakomybės taikymas – vientisas procesas, prasidedantis pozityviosios atsakomybės taikymu. Tik tuomet, kai abipusė nauda ir pagarba nesugeba atkurti teisių ir pareigų pusiausvyros, prasideda neigiamas atsakomybės taikymas. Iš to seka, jog negatyvioji atsakomybė turėtų tik papildyti, o ne užgožti pozityviąją atsakomybės formą

2. Administracinės atsakomybės instituto sąveikos su asmens teisiniu statusu problema. Administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisių apsauga yra gana problemiška, nes taikomomis prievartos priemonėmis įsibraunama į žmogui konstitucijos suteikiamas teises ir laisves. Todėl ypatingai svarbu, kad prievartos priemonės būtų taikomos laikantis teisės normų reikalavimų.

3. Idealios sąveikos tarp atsakomybių problema. Asmens teisinio statuso reguliavimas – ir kitų (konstitucinės, baudžiamosios, civilinės ir kt.) teisės šakų dalykas. Įvairūs teisinės padėties aspektai, atsiskleidžia per teisinės atsakomybės institutą. Administracinės, konstitucinės ir baudžiamosios teisės sąveikos procese kyla problemos, įtakančios žmogaus teisių pažeidimus.

Taigi labai svarbu atlikti tyrimą ir pateikti atsakymus į šiuos probleminius klausimus, kadangi administracinės atsakomybės institutas nepakankamai detalčiai nagrinėtas kitų teisės šakų spektre, dėmesį sutelkiant į žmogaus teises. Tad atliekamas tyrimas bus prasmingas ir praktiškai naudingas.

Nereikia pamiršti ir teorinio reikšmingumo. Darbe bus kompleksiškai nagrinėjamos teisinės atsakomybės rūšys (administracinė, konstitucinė ir baudžiamoji), analizuojama administracinės atsakomybės pozityvioji forma.

Iš viso to kas pasakyta anksčiau, išplaukia, kad **tyrimo objektas** – administracinės atsakomybės institutas, jo sąveikos procesai su konstitucine, baudžiamąja ir administracine teise.

Darbo dalykas – praktiškai veikiantis administracinės atsakomybės instituto modelis ir jo formavimo problemos.

Bendriausias **darbo tikslas** – atskleisti administracinės atsakomybės instituto modelio

veiksmingumą.

Darbo uždaviniai:

1. pateikti socialinės atsakomybės, teisinės atsakomybės sąvokas; išnagrinėti teisinės atsakomybės bendruosius požymius; atskleisti teisinę atsakomybę pozityviu ir negatyviu požiūriu; ištirti administracinės atsakomybės požymius; paanalizuoti tiek pozityviąją, tiek negatyviąją administracinę atsakomybę;
2. išanalizuoti administracinės atsakomybės ir konstitucinės teisės tarpusavio sąveikos procesus, su tuo susijusias problemas; atskleisti administracinės atsakomybės instituto konstitucinius pradus; panagrinėti administracinės ir konstitucinės atsakomybės atribojimo kriterijus;
3. išanalizuoti administracinės atsakomybės ir baudžiamosios teisės tarpusavio sąveikos procesus, su tuo susijusias problemas, kurios įtakoja žmogaus teisių pažeidimus; bei panagrinėti administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo kriterijus;
4. pateikti išsamią administracinės atsakomybės instituto principų analizę, bei atskleisti asmens, traukiamo administracinės atsakomybės teisių problemškumą;
5. pateikti išvadas ir pasiūlymus dėl administracinės atsakomybės instituto veiksmingumo, idant nebūtų pažeidžiamos ir paneigiamos žmogaus teisės.

Hipotezė: teisinės argumentacijos procesų netobulumas iššaukia teisinės atsakomybės įgyvendinimo procesų kolizijas, disfunkcijas, apsunkina teisinį reglamentavimą.

Atlikti tyrimo neįmanoma, nepalietus tokių socialinių kategorijų kaip socialinė atsakomybė, teisinė ir administracinė atsakomybė, pozityvioji teisinė atsakomybė, negatyvioji teisinė atsakomybė. Darbe remiamasi A. Vaišvilos, V. Mikelėno, G. Lastauskienės M.N. Marčenko, E.A. Agejevos, A. Dziegoraičio, A. Urmono, S. Šedbaro ir kitų mokslininkų argumentais, susijusiais su nagrinėjama tema.

Tyrimo tikslui ir uždaviniams ištirti naudoti šie **metodai**: dokumentų analizė – tyrimo informacijos šaltinis, naudingas žinioms apie tiriamą objektą. Tyrimo šaltiniai – tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslininkų darbai (knygos, straipsniai, monografijos). Taip pat ir įstatymai, poįstatyminiai teisės aktai, tarptautiniai dokumentai.

Beje, problemų nagrinėjimas teoriniame lygmenyje – nepakankamas temos atskleidimui. Todėl gausiai nagrinėta teismų praktika, atliktas laisvasis interviu su ekspertais. Tai padėjo išsamiau įsivaizduoti tiriamų problemų aspektus, išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tyrimo problemas, patikslinti kai kuriuos teorinius momentus, tiksliau interpretuoti vartojamas sąvokas ir numatyti tyrimo pagrindines kryptis, ypatingą dėmesį skiriant pozityviajai administracinei atsakomybei, bei atsakomybių sąveikos procesams.

Lyginamojo metodo pagalba lyginamos ir vertinamos nuomonės. Suradus konceptualias tiesas, analitinio – kritinio metodo pagalba daromi apibendrinimai ir išvados, pagrindžiami teiginiai.

Ši magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 4 skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados bei pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Darbo struktūrą nulėmė darbe iškelti uždaviniai. Pirmame skyriuje analizuojamas administracinės atsakomybės institutas, jo ištakos. Antrame analizuojama administracinės atsakomybės instituto ir konstitucinės teisės tarpusavio sąveika. Trečiame skyriuje nagrinėjamas administracinės atsakomybės instituto ir baudžiamosios teisės sąveikos procesai, kylančios problemos. Ketvirtame - administracinės atsakomybės instituto veikmingumas užtikrinant žmogaus teises ir laisves.

1. Administracinės atsakomybės samprata

1.1. Socialinė atsakomybė

Kaip rašo V. Žemaitis atsakomybės terminas Vakarų Europos literatūroje atsirado nesenai. Tarkim, vokiečių kalboje nuo XV a. aptinkamas terminas *Verantwortung* (atsakomybė). Tuo tarpu Prancūzijoje analogiškas terminas – *responsabilite* randamas tik XVIII a. pabaigos šaltiniuose.¹

Visuomeninių santykių normos, įtakojusios teisinę atsakomybę, taipogi formavosi istoriniame procese. Tad dabartinės teisinės atsakomybės principai visuomenės sąmonėje ir teisėkūroje atsirado tik XVII – XVIII a., kaip kovos su feodaliu valdymu ir inkviziciniu procesu rezultatas. Tuomet susiformavo teisinės atsakomybės principai ir šiandien nepraradę savo aktualumo. Kaip pavyzdį galime pateikti susiformavusį pažeidėjo „teisių kompleksą“, dabar vadinamą tiesiog „teise į gynybą“².

Kita vertus, teisė nėra vienintelis žmogaus elgesio reguliatorius, nes individo prigimtis neatsiejama nuo visuomenės. Juk žmogus gyvena kartu su visais ir tik visuomenėje gali įgyti teises ir laisves, išreikšti savo prasmę. Nepaneigiamas Aristotelio teiginys³, jog žmogus tai *zoon politicon* – visuomeninis gyvūnas, kuriam prigimtis nulėmė gyventi visuomenėje. Vykstant socializacijai perimama kultūra, vertybės, moralinės nuostatos įtakojančios elgesį. Internalizuojami tokie elgesio modeliai, kurie atitinka visuomenės lūkesčius.

Tad negalime kalbėti apie teisinę atsakomybę, taipogi ir administracinę, neišnagrinėjus filosofinio, moralinio atsakomybės suvokimo, kadangi tik įsisąmoninus socialinės atsakomybės kategoriją, galėsime aptarti administracinę atsakomybę, bei pažvelgti į ją per konstitucinės ir baudžiamosios teisės prizmę.

Teisė ir moralė – glaudžiai tarpusavyje susijusios kategorijos. Moralės normos yra vidinis žmogaus elgesio reguliatorius, besiremiantis abipuse pagarba, moralinėmis vertybėmis, įsitikinimais, abipuse nauda, o ne prievarta.

Visuomenėje, kurioje vadovaujamasi teisės principu, jog *leistina viskas, kas neuždrausta*, egzistuoja suvokimas, kad neįmanoma teisės normomis sureguliuoti visų gyvenimo atvejų. Tokioje visuomenėje moralinės nuostatos įtakoja ne tik kuriamų teisės normų turinį, dar daugiau - moralės normos reguliuoja daugiau visuomeninių santykių negu teisės normos, kurios reglamentuoja tik svarbiausius, išoriškai matomus ir kontroliuojamus, visuomeninius santykius.

¹ Žemaitis V. Atsakomybė. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas, 1995. P.4.

² Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юрист, 2001. С 627.

³ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P.187.

Nemaža dalis moralinių nuostatų įtvirtintos teisės normose. Tad pastarosios jau nėra vien tik moralinis tam tikro elgesio pageidavimas, bet reikalavimas, užtikrinamas valstybės taikoma prievarta. Žmogus šiuo atveju elgsis taip, kad nepažeistų teisės normos reikalavimo, ne tik dėl savo vidinių įsitikinimų, bet ir dėl grėšiančios sankcijos, numatytos teisės normoje.

Etimologiškai socialinę atsakomybę galima apibrėžti įvairiai.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne⁴ pateikiama ne viena žodžio „atsakyti“ reikšmė: 1) klausiantį painformuoti; 2) atsiliepti, reaguoti; 3) gauti atpildą už veiksmus; 4) garantuoti, laiduoti darbo sėkmę ir kitos. Pačią atsakomybę apibrėžia kaip dorovinių, pareiginių ir teisinių reikalavimų paisymą.

Panašias reikšmes pateikia ir Lietuvių kalbos žodynas⁵: 1) duoti informaciją i klausimą; 2) būti atsakingam, įpareigotam užtikrinti kokią veiklą; 3) gauti atpildą, nukentėti už kokį veiksma, kompensuoti. Atsakomybė apibrėžiama kaip būtinybė atsakyti, atsiskaityti.

Remiantis pateikiamomis reikšmėmis išvedamos ir įvairios atsakomybių sampratos. Tačiau neužtenka tik paviršutiniškai apžvelgti įvairiuose žodynuose ar žinynuose pateikiamas sąvokas, norint suvokti atsakomybę, kaip socialinę ar teisinę kategoriją. Reikia interpretuoti remiantis kitų mokslų sukauptomis žiniomis, atsižvelgiant į būdingą teisės sampratą.

Tad atsakomybę, visų pirma, galime traktuoti kaip: „*asmens santykių su visuomenės jai keliamais doroviniais reikalavimais, jei žmogus laisvai pasirenka šių reikalavimų neatitinkančius poelgius, numato ir gali numatyti jų pasekmes, jam tenka ir atsakomybė už tuos poelgius*”⁶. Pabrėžtina, kad žmogus atsakingas, tik tada kai veikia laisvai. Juk tik laisvas žmogus tampa subjektu, kuris vadovaujasi savo jausmais ir protu, ir atsižvelgdamas į juos, pasirenka siektiną elgesio modelį ir taip koordinuoja savo gyvenimą. Nes jei žmogus neturėtų tokios laisvės, jis taptų ne visuomeninių santykių subjektu, o objektu.

Profesorius V. Mikelėnas taipogi nagrinėjo socialinės atsakomybės klausimą. Jis rašo: „*filosofijos literatūroje atsakomybė aiškinama kaip žmogaus suvokimas, jog jis yra atsakingas už savo veiksmus ir kad, priklausomai nuo savo veiksmų rezultatų, gali būti giriamas arba smerkiamas. Pabrėžiama, kad apie žmogaus atsakomybę galima kalbėti tik tuomet, jeigu jis veikia laisvai, t.y pats pasirenka konkretų elgesio variantą, būdą ir supranta savo veikimo (ar neveikimo) prasmę*”⁷. Profesorius Mikelėnas V. taipogi pabrėžia laisvę, kaip būtiną sąlygą atsakomybei atsirasti. Laisvės kategorija filosofijos literatūroje yra interpretuojama dviem prasmėmis: kaip išorinė laisvė, t.y. laisvė daryti viską, ką norime, niekieno neverčiamiems iš išorės, ir kaip vidinė laisvė, t.y tokia asmens būseną, kurios įtakojamas pasirenka tam tikrą

⁴ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. P. 55.

⁵ Lietuvių kalbos žodynas. II leidimas. Vilnius: Minties leidykla, 1968. P.419.

⁶ Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius: Mokslo, 1976. P.431.

⁷ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.6.

elgesio modelį.⁸ Juk vidinis laisvės nebuvimas (psichinės būklės nestabilumas) yra pagrindas nelaikyti žmogų atsakingu nei moraliniu, nei teisiniu požiūriais, jeigu veikiama be išorinės laisvės – asmuo atleidžiamas tik nuo teisinės atsakomybės, konkrečiais teisės normų numatytais atvejais (būtinoji gintis).

Toks teisinės atsakomybės skyrimas svarbus teisinės atsakomybės požiūriu, nes, kaip minėta, atsakingas tik tas, kuris veikia savanoriškai ir suvokdamas savo veikimo padarinius.

Sociologijos žodyne atsakomybė apibrėžiama kaip: „*kategorija atspindinti specifinį socialinį ir dorovinį teisinį asmens santykį su visuomene, kuriai būdingas savo dorovinės pareigos ir teisės normų vykdymas*”⁹. Šioje sampratoje įvedamas dar vienas elementas – visuomenė, t.y kitų subjektų visuma. Kaip jau minėta, žmogus, sociali būtybė, koegzistuojanti su kitais žmonėmis. Tad vieno žmogaus laisvės susiduria su kito žmogaus laisvėmis. Kadangi tokių laisvių yra daugybė – susikuria įvairūs visuomeniniai santykiai, reguliuojami socialinių normų, kurios užtikrinamos taikant socialinę atsakomybę.

Mokslininkė E.A. Agejeva teigia, jog socialinės atsakomybės kategorija, tai: „*individo įsisąmoninta ir suvokta (įsisavinta) iniciatyvaus visų rūšių pareigų, kurias visuomenė paveda savo nariams, vykdymo (atsakomybės jausmas) socialinė būtinybė*”¹⁰. Šioje sąvokoje, įtvirtinta pozityvioji atsakomybė, kadangi individas savo paties norų ir iniciatyvos vedinas atlieka naudingas pareigas, nustatytas visuomenės, idant skirtingus interesus turintys žmonės galėtų gyventi kartu. Tai – socialinė būtinybė. Žmogus turi įsisąmoninti ir įsisavinti, jog savo noru atlikdamas įvairių rūšių pareigas palaikys visuomenėje socialinę santarvę ir rimtį.

Apžvelgus įvairių šaltinių pateikiamas atsakomybės sąvokas galima pateikti apibendrinantį **socialinės atsakomybės apibrėžimą**: tai kategorija atspindinti asmens suvokimą, jog jis atsakingas už savo veiksmus, todėl laisva valia turi atsakingai rinktis elgesio variantus, suprasdamas padarinių reikšmę.

Taigi, apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, jog socialinė atsakomybė esti tik visuomenėje, kur santykiai reguliuojami socialinėmis normomis, ir tik kai žmonės laisva valia, savo iniciatyva vykdo visuomenės jam priskirtas pareigas. Kuomet žmogaus įsitikinimai ir protas lemia siektiną elgesio modelį, atitinkantį visuomenės lūkesčius, kalbame apie pozityviąją atsakomybę. Priešingu atveju, kai pasirinktas žmogaus elgesys – deviacinis, taikoma negatyvioji atsakomybė.

⁸ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.6.

⁹ Leonavičius J. Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia, 1993. P.19.

¹⁰ Агеева Е. А. Юридическая ответственность в государственном управлении (социально-правовой аспект). Лю Изд: Ленинградского университета. 1990.С.6.

1.2 Teisinė atsakomybė – asmens elgesio atsakingumo ekvivalentas: pozityviu ir negatyviu požiūriais

Teisės literatūra pateikia tik teisinės atsakomybės sąvoką. Tikrasis teisinės, tuo pačiu ir administracinės atsakomybės šaltinis – socialinė atsakomybė.

Teisinės atsakomybės sąvoka kildinama iš visuomenėje vyraujančios teisės sampratos. Vyrausianti etatistinė teisės samprata, kur atsakomybė tapatinama su sankcijų taikymu, visuomenėje suformavo stereotipą – atsakomybė traktuojama negatyviuoju požiūriu, ko pasekoje ir norminiuose teisės aktuose formuojamas negatyvus požiūris į žmogaus elgesį. Vienpusiškas diskursas daro poveikį teisės norminių aktų rengimui, vykdymui ir taikymui. Vystosi vienpusė teisinė praktika suponuojanti susidariusią visuomenės nuomonę apie teisinę atsakomybę, kaip prievartos formą.

Tuo tarpu, negatyvioji atsakomybė turėtų tik papildyti, o ne užgožti pozityviąją atsakomybę. Tai sąlygoja demokratinė teisės samprata, kuri pripažįsta prigimtines žmogaus teises, teisių ir pareigų vienovę. Pusiausvyra garantuojama abipuse nauda ir valstybė įsikiša tik tuomet, kai individai patys nepajėgia jos atkurti. Valstybė turi padėti žmonėms naudotis savo teisėmis, legalizuotomis atitinkamų pareigų vykdymu. Šiuo atveju teisinė atsakomybė tai ne prievartos forma, bet teisės subjektų sąmoningas įsipareigojimas vykdyti visuomenei naudingas pareigas.

Mokslinėje literatūroje vyrauja nuomonė dėl dvejopos teisinės atsakomybės skyrimo: pozityviosios (pirminė) ir negatyviosios (antrinė) teisinės atsakomybės. Teisinė pozityvi atsakomybė – suprantama kaip teisėtas asmens elgesys, kuris nepažeidžia teisės normų. Tokia samprata atsirado ir plėtojosi nuo 60-metų pabaigos.¹¹ Tokios sampratos pasekėjai rėmėsi termino „atsakomybė“ daugiareikšmiškumu ir filosofinių nuostatų taikymu teisės teorijoje.

Apie pozityviąją teisinę atsakomybę XIX a. pabaigoje rašė ir lenkų teisininkas L. Petražickis, kuris manė, kad teisė, o tuo pačiu ir teisinė atsakomybė gali būti suprantama kaip oficiali, tai yra susijusi su valstybe ir neoficiali, nes kyla iš žmogaus įsipareigojimų¹².

Kaip minėta, filosofijos, sociologijos, etikos moksluose socialinė atsakomybė dažniausiai apibrėžiama kaip vidinių asmens išgyvenimų ir pareigos jausmu prieš kitus asmenis ir visuomenę, kaip vidinė ir išorinė elgesio kontrolė, o taipogi siejama su asmens galimybe ir sugebėjimu numatyti elgesio pasekmes ir pripažinti jas savomis. Bandyamas pritaikyti šią sąvoką teisės teorijoje suponavo dvejopą teisinės atsakomybės sąvoką, kurioje egzistuoja negatyvi

¹¹ Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юрист, 2001. С 627.

¹² Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности: В 2т. Санкт-Петербург 1909-1910. Т. 1 С.50.

atsakomybė už teisės pažeidimus ir pozityvi atsakomybė susijusi su pareiga, bei ketinimu atlikti iniciatyvias pareigas, naudingas visai visuomenei.

Nemažai metodologinių problemų sudaro neteisingas terminų, turinčių skirtingą reikšmę naudojimas. Bandymai filosofiniam ir sociologiniam lygmeny nagrinėti pozityvios teisinės atsakomybės problemas, neretai apsiribojo tik sąvokų perkėlimu į teisę. Stengiantis išplėtoti teisinę pozityvią atsakomybę, atskleidus jos teisinę sampratą, tyrinėjimai nenuėjo toliau deklaratyvių samprotavimų. Būtent todėl teisinės pozityvios atsakomybės idėja dar neišėjo už siauro rato teoretikų ribų¹³.

Profesorius V. Mikelėnas taipogi rašo: „*Pozityvinė teisinė atsakomybė – tai teigiamas asmens elgesio vertinimas. Ji atsiranda vykdant teigiamas, naudingas visuomenei funkcijas ir pasireiškia vieno teisinio santykio subjekto atskaitingumu ir atsakingumu kitam subjektui. Negatyvi teisinė atsakomybė yra aiškinama kaip teisinis santykis tarp teisės pažeidėjo ir valstybės, kai teisės pažeidėjui už jo padarytą teisės pažeidimą yra taikomos jam nepalankios sankcijos*”¹⁴. Kaip matome pozityviosios teisinės atsakomybės sąvokoje įpintos atskaitingumo ir atsakingumo kategorijos, autoriaus traktuotinos kaip perspektyvinės atsakomybės požymiai, kadangi kiekvienas turi būti atsakingas sau ir tuo pačiu visai visuomenei ir tik tuomet atsakingai rinktis alternatyvius elgesio variantus, suvokiant, kad pagal jų atitikimą su visuomenės nustatytais elgesio modeliais, bus įvertintas teigiamai, arba neigiamai. Už savo elgesio padarinius, kiekvienas atskaitingas sau ir tuo pačiu, kitiems, nes kito teisių pažeidimas, tolygus savo teisių pažeidimui.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog **pozityvioji teisinė atsakomybė** – pasirinkto elgesio modelio teigiamas įvertinimas, savo iniciatyva vykdant visuomenei naudingas pareigas. Atsakomybės atsiradimo pagrindas – pareiga atlikti artimo naudai pozityvius veiksmus. Kaip teigia profesorius A. Vaišvila: „*Būti atsakingam - tai būti pareigingam*”¹⁵. Tik tuomet, kai žmogaus elgesys nukrypsta nuo visuomenės nustatytų normų, kai abipusė nauda ir kompromisas nebeužtikrina teisių ir pareigų pusiausvyros, pozityvioji teisinė atsakomybė pereina į negatyviąją teisinę atsakomybę.

Negatyvioji teisinė atsakomybė – tai neigiamas žmogaus pasirinkto elgesio įvertinimas, įtakojantis teisės pažeidėjo subjektyvių teisių susiaurinimą, tiek, kiek jis nevykdė ar netinkamai vykdė, jam visuomenės priskirtas pareigas. Atsakomybės atsiradimo pagrindas – atsisakymas vykdyti teises legalizuojančias pareigas, arba netinkamas pareigų įvykdymas. Negatyvusis teisinės atsakomybės taikymas pasireiškia prievartos priemonių naudojimu deviantui, siekiant atkurti pažeistą teisių ir pareigų pusiausvyrą. Ši atsakomybės forma nesukuria teisinės

¹³ Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юристъ, 2001. С 627.

¹⁴ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.20.

¹⁵ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.348.

atsakomybės – tik ją užtikrina. Negatyvioji atsakomybė papildo pozityviąją atsakomybę, tai vientisas procesas, atskleidžiantis teisinės atsakomybės esmę.

Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta galime teigti, jog: „*Atsakomybė negali būti traktuojama kaip veikla ar poelgis, nes atsakomybė – veiklos sąlyga ir padarinys*”¹⁶. Teisinė atsakomybė galėtų būti apibūdinama kaip pats svarbiausias išsipareigojimas visuomenei gerbti kito individo teises ir įrodyti tai nenutrūkstamu, jas garantuojančių teisinių pareigų vykdymu, atlyginti žalą, atsiradusią naudojantis subjektinėmis teisėmis ir atlikti valstybės skirtą ir prievarta garantuojamą pareigą, numatytą teisės normų sankcijoje.

Tad galime formuluoti išvadą, jog teisinės atsakomybės samprata sudėtinga, neapsiribojanti tik retrospektyviąja atsakomybės forma, bet apimanti ir perspektyvinę atsakomybę. Labai svarbu „atgaivinti” pastarąją teisinę atsakomybę, kuriant šiuolaikinę, pilietinę teisės sampratą, nes: „*kalbant apie praeitį (nusikaltimą), reikia žiūrėti į ateitį*”¹⁷.

1.3 Bendrieji teisinės atsakomybės požymiai

Teisinės atsakomybės esmei atskleisti – būtina išnagrinėti bendruosius teisinės atsakomybės požymius:

- 1) veikiama laisva valia, nes tik tokiu atveju vykdant pareigas įgyjamos teisės, o nevykdant – teisės prarandamos. Laisvė – būtina atsakomybės sąlyga, nes tik būdamas laisvas žmogus pasirenka tam tikrą elgesį, sukeliantį visuomenės teigiamai ar neigiamai vertinamus padarinius;
- 2) taikoma tik pagal teisės normą: tai tokia teisės norma, kurios pagrindu atsiranda konkreti subjektinė teisė ir reikalavimas vykdyti legalizuojančias pareigas;
- 3) teisinės atsakomybės faktinis pagrindas: *pozityviosios teisinės atsakomybės faktinis pagrindas* – iniciatyvus, teigiamai vertinamas, pareigų atlikimas visuomenės naudai ir padarytos žalos kito asmens teisėms savanoriškas atlyginimas; *negatyviosios teisinės atsakomybės faktinis pagrindas* – teisės pažeidimas, teisių ir pareigų pusiausvyros sugriovimas, kuomet atsisakoma vykdyti teises legalizuojančias pareigas;
- 4) teisinės atsakomybės taikymas: *pozityvioji teisinė atsakomybė taikoma* visų pirma, valstybės institucijų, pareigūnų, turinčių valdingus įgalinimus, už sąmoningą visuomenei naudingų pareigų atlikimą, vardan viešojo intereso; skiriant premiją, apdovanojimą, suteikiant leidimą ir pan. Kita vertus, nors ir ne tiesiogiai, o per tam tikras teises priemones, taikoma piliečių. Ši teisė išplaukia iš piliečio bendrosios teisės gyventi bendruomenėje, saugiai joje jaustis ir kurti tą saugumą kartu su kitais. Autoriaus nuomone, šią teisę užtikrina ir deklaruojamas asmens

¹⁶ Lastauskienė G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška // Jurisprudencija. 2001, Nr.19(11). P.170.

¹⁷ Ten pat.

primatas valstybės atžvilgiu, bei konstitucijoje įtvirtintas principas, jog visos valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, todėl jos yra atsakingos ir atskaitingos žmonėms; *negatyvioji teisinė atsakomybė taikoma* kompetentingų valstybės institucijų ar pareigūnų, asmeniui atsisakius vykdyti ar netinkamai įvykdžius teises užtikrinančias pareigas ir neteisėtai išplėtus savo subjektines teises ir taip pažeidus teisės normų reikalavimus;

6) teisinės atsakomybės subjektas: *pozityviosios teisinės atsakomybės* atveju, asmuo iniciatyviai atliekantis visuomenės jam nustatytas pareigas; *negatyviosios teisinės atsakomybės* atveju, kaltas, teisės normų reikalavimus, pažeidęs asmuo;

5) teisinės atsakomybės esmė: *pozityviosios teisinės atsakomybės esmė* - tai savanoriškas ir sąmoningas individo įsipareigojimas visuomenei gerbti kito žmogaus teises ir užtikrinti jas nenutrūkstamų pareigų vykdymu. Kadangi atsakomybė - tai veiklos sąlyga ir padarinys, tai prieš pasirenkant tam tikrą elgesio variantą būtina apsvarstyti jo naudingumą ar žalingumą visuomenei ir atitinkamai pakoreguoti savo elgesį. Teisiškai atsakingai veikiantis asmuo savo iniciatyva atlygina žalą, jei tokia žala atsiranda. Tokia teisinės atsakomybės forma skatina pilietiškumą ir atitinka pilietinę teisės sampratą, kur kiekvienas jaučiasi nuolat įpareigotas visuomenei, kadangi suvokia, jog pareigų vykdymas – tai jo paties subjektinių teisių garantas. Tai tarsi prevencinė priemonė, socializacijos metu internalizuota „tinkamo elgesio“ kategorija, atspindinti socialinę asmens brandą, suvokimą, jog jis gyvena visuomenėje ir žinojimą kaip reikia joje gyventi; *Negatyviosios teisinės atsakomybės esmė* - teisės pažeidėjo smerkimas, teisių susiaurinimas ta apimtimi, kuria neįvykdė savo pareigų, įvairiausių sankcijų taikymas. Pažeidėjas patiria moralinius, fizinius, materialinius ir kitokius apribojimus. Valstybės institucijos priverčia teisę pažeidusį asmenį, patirti savo neteisėtų veiksmų padarinius. Tačiau, autoriaus nuomone, vien tik „atpildo“ kaip atsakomybės reikšmės suvokimas, nėra visiškai pakankamas, kadangi asmens patiriami suvaržymai, turi ne tik jį nubausti, bet ir išmokyti toliau atsakingai elgtis ir gyventi visuomenėje. Tad labai svarbus turėtų būti teisės auklėjamasis vaidmuo ir resocializacija, padedanti vėl įsilieti į visuomenę „tinkamu“ elgesio modeliu.

6) teisinės atsakomybės paskirtis yra bendra abiem atsakomybės formoms, tačiau pasiekama taikant skirtingas veiklos formas. Pozityviosios teisinės atsakomybės atveju – teigiamo vertinimo, skatinimo būdais, o negatyviosios teisinės atsakomybės atveju – taikant prievartos priemones. Šios priemonės apjungiamos į vientisą teisinės atsakomybės procesą, kurio paskirtis - užtikrinti teisinių santykių subjektų teisių ir pareigų pusiausvyrą, saugoti ir ginti žmogaus teises ir laisves, visuomeninius santykius, valstybinę ir viešąją tvarką, teises vertybes.

Remiantis išdėstytais požymiais galima teigti, jog: teisinė atsakomybė – asmens, iniciatyviai ir sąmoningai veikiančio teisės normų pagrindu, kurios suteikia konkrečias subjektines teises ir įpareigoja vykdyti legalizuojančias pareigas, pasirinkimas laisva valia

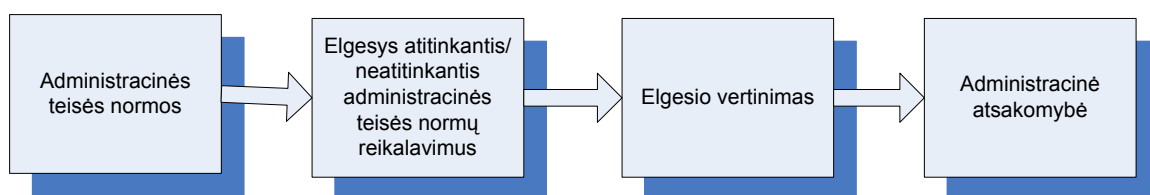
vykdyti teises legalizuojančias pareigas, o padarius žalą, savanoriškai ją atlyginti; arba nevykdymas/netinkamas vykdymas teises legalizuojančių pareigų, pažeidžiant teisės normų reikalavimus ir patiriant įstatymų numatytas teises sankcijas, pasireiškiančias moraliniais, fiziniais, materialiniais ir organizaciniais suvaržymais.

1.4 Pozityvios ir negatyvios administracinės atsakomybės analizė

Administracinė atsakomybė teisės moksle apibrėžiama kaip: „savarankiška teisinės atsakomybės rūšis, taikoma administracinio proceso teisės normų nustatyta tvarka administracinės teisės pažeidimus padariusiems fiziniams ir juridiniams asmenims, skiriant jiems įstatymų numatytas administracines nuobaudas, kuriomis siekiama užtikrinti teisinę tvarką įgyvendinant valstybinį valdymą”.¹⁸ Autoriaus nuomone, toks administracinės atsakomybės traktavimas apima tik negatyvųjų teisinės atsakomybės suvokimą, ignoruojant pozityvųjį administracinės atsakomybės elementą.

Tai etatistinės teisės sampratos palikimas, suformavęs tik negatyvios administracinės atsakomybės – kaip valstybės taikomos prievartos rūšies stereotipą.

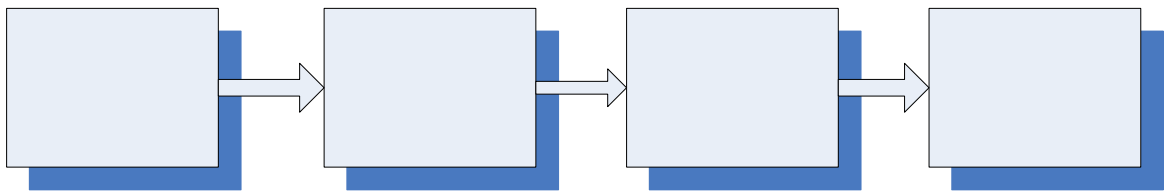
Galima pateikti ir administracinės atsakomybės mechanizmo schemą:

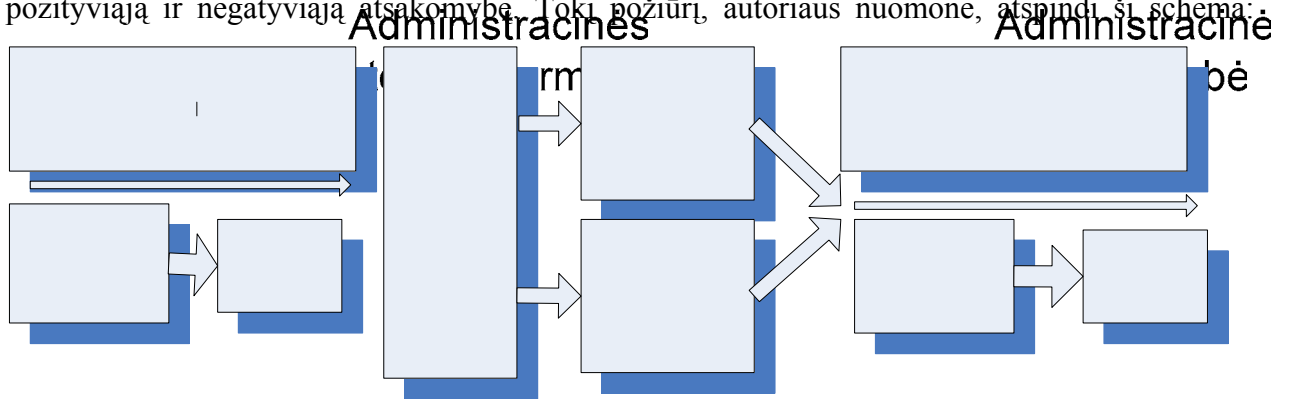
Mūsų nuomone, schema tenkina tik negatyviosios administracinės atsakomybės formos atitiktį, kuomet atsakomybė sutapatinama su sankcija už teisės normos pažeidimą.

Tačiau šiandien, plėtojant šiuolaikinės teisės sampratą ir pilietinės visuomenės idėją, toks sankcijos ir administracinės atsakomybės tapatinimas, retrospektyvinis atsakomybės principas, nebeatitinka visuomenės poreikių. Turėtume vadovautis perspektyviniu požiūriu ir siekti, jog kiekvienas sąmoningas žmogus numatytų savo pasirinktų elgesio modelių pasekmes, ir pasirinktų būtent tą, kuris naudingas visai visuomenei ir sau pačiam, vedinas suvokimo apie visuomenės santarvę ir gerovę. Tad atsakomybė, taipogi ir administracinė, šiuo atveju traktuotina ne kaip sankcija, bet kaip išankstinis elgesio reguliatorius. Šiuo atveju administracinės atsakomybės schema atrodytų sekančiai:

¹⁸ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P.72.

Negalime pamiršti, jog administracinė atsakomybė – vientisas procesas, apimantis pozityviają ir negatyviają atsakomybę. Tokį požiūrį, autoriaus nuomone, atspindi ši schema:

Tačiau daugelis mokslininkų nepritaria tokiam teisinės atsakomybės apskritai ir tuo pačiu administracinės atsakomybės skirstymui ir kritikuoja perspektyvinę administracinę atsakomybę.

Iš pirmo žvilgsnio, teisinga atrodo kritika, kad teisės moksle negalima naudoti filosofinių sampratų ir kategorijų „grynų pavidalų“, o reikia atsižvelgti į administracinės teisės specifiką. Deja, teisinės pozityviosios atsakomybės šalininkų idėjos daugumoje remiasi būtent „gryna“, filosofijoje naudojama samprata. Kita vertus, teigiama teisinėje literatūroje¹⁹: „atsakomybė – viena iš daugelio kategorijų, išplėtotų filosofijos mokslo. Socialiniuose moksluose dauguma kategorijų, būdamos universalios, turi atitikti savo pirminę reikšmę. Administracinės teisės šakos gali šias sąvokas naudoti, tokias kaip jos suprantamos filosofijoje. Tačiau, kad termino „atsakomybė“ universalumas suponuoja pasirinktas šią sąvoką neskiriant pirminės reikšmės. Tuo tarpu, nubrėžiant tik negatyvią administracinę atsakomybę, nutolstama nuo pamatinio socialinės atsakomybės suvokimo. Pasirinktas elgesio variantas

Taipogi teigiama, jog toks teisinės atsakomybės traktavimas, gali panaikinti esmines ribas tarp teisinės atsakomybės ir kitų atsakomybės rūšių.²⁰ Oponuojant mokslininkams, palaikantiems tokį požiūrį, reikėtų pažymėti, jog administracinė ir kitos teisinės atsakomybės siejamos su moraline, pilietine atsakomybėmis, tačiau nėra su pastarosiomis tapatinama. Šios atsakomybių rūšys sąveikauja tarpusavyje, sudarydamos vientisą sistemą. Kaip įrodymą, galima pateikti priimamus įstatymus, talpinančius savyje moralės normas ir atitinkančius teisinės valstybės principus, kurių laikymasis nesukelia vidinių prieštaravimų ir priešingus moralei įstatymus, kurie, pripažįstant prigimtine teisę, tampa priešingi pačiai teisei.

¹⁹ Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юрист, 2001. С 636.

²⁰ Ten pat.

Kritikuojama esti ir nuostata, jog iš principo negalime sujungti į vieną sampratą asmens elgesio atitinkančio administracinės teisės normas ir priešingo teisei elgesio²¹. Mūsų nuomone, šis argumentas nepagrįstas, kadangi administracinė atsakomybė esti vientisas procesas. Jei asmuo iniciatyviai imasi vykdyti pareigas pagal administracinės teisės normų reikalavimus, mes kalbame apie pozityviają administracinę atsakomybę. Ir tik tuomet, kai asmuo nevykdo norminių teisės aktų reikalavimų, juos pažeidžia, į procesą „įsijungia“ negatyvioji administracinė atsakomybė.

Kitas kritikų naudojamas argumentas ir pažeidžiamiausia pozityvios administracinės atsakomybės vieta, esti tai, jog taip traktuojama atsakomybė sutapatinama su „pareiga“, „teisėtu elgesiu“. Magistrantės nuomone, šis požiūris nėra teisingas. Profesorius A. Vaišvila pažymi, kad: „*teisėtas elgesys – tai asmenų ir organizacijų elgesys nepriešingas teisės normų reikalavimams*“²². Tai reiškia, jog asmenys, naudodamiesi teise, susilaiko nuo žalingų visuomenei veiksmų atlikimo. Tuo tarpu administracinė pozityvioji atsakomybė siejama su iniciatyviu ir įsisąmonintu pareigų atlikimu, siekiant socialinės santarvės ir rimties. Reikia, kad subjektas įgyvendintų aktyvias teises pareigas, nes pasyvus teisės normų laikymasis, nesukuria nei papildomų pareigų, nei teisių. Reikalingas visuomenės narių suvokimas, jog naudingų veiksmų atlikimas pagerina jo ir visos visuomenės būklę.

Kitas perspektyviosios administracinės atsakomybės kritikos argumentas – painiava atsirasianti vartojant teisinės atsakomybės terminą, apimantį teigiamą ir neigiamą teises atsakomybes. Tokia situacija atvedė prie dilemos: ar galime teigti, jog visi asmenys atsako administracine tvarka, nepriklausomai nuo to, ar jie daro teisės pažeidimus, ar ne? Autoriaus nuomone, šis klausimas – ydingas, pripažįstant jog visos atsakomybės egzistuoja lygiagrečiai, nesusitapatindamos viena su kita. Tokia nuostata, apie teisės nepažeidžiančių asmenų administracinę atsakomybę, radikaliam prieštarauja įstatymų nuostatom, jog atsako tik priešingą teisei veiką padaręs asmuo. Kita vertus, visada išlieka galimybė būti nubaustam, pasirinkus netinkamą elgesio modelį. Tai priklauso nuo sąmoningo žmogaus pasirinkimo: būti pozityviai ar negatyviai atsakingam. Antra vertus: „nustatant administracinę atsakomybę, už atitinkamas veikas administracinė teisė kreipia žmonių elgesį“²³. Tai reiškia, jog administracinės pozityvios atsakomybės samprata, vienaip ar kitaip susijusi su nuostata, kad teisė įtakoja ne tik elgesį, bet ir vidinį, dvasinį asmens pasaulį. Pozityvi administracinė atsakomybė „nuteikia asmenį visuomenės ir kitų asmenų atžvilgiu per racionalumą ir emocijas, kad pastarasis suvoktų pareigų atlikimą ir

²¹ Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юристъ, 2001. С 636.

²² Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.339.

²³ Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юристъ, 2001. С 640.

atsakingumą visuomenei, o taip pat ir skatina iniciatyvų veikimą ir priėmimą veiksmų padarinių”²⁴.

Beje, traktuoti administracinę atsakomybę tik retrospektyviuoju požiūriu, galima vyraujant etatistinei teisės sampratai, kur atsakomybę sutapatiname su sankcija, taikoma teisės pažeidėjui. Toks siauras administracinės atsakomybės traktavimas yra nepakankamas plėtojant pilietinę, šiuolaikinę teisės sampratą. Panašias mintis išsako ir teisininkė G. Lastauskienė, teigianti, jog: *„jei mes subrendome apie teisę kalbėti ne tik kaip apie valstybės nustatytas elgesio taisykles, bet ir kaip apie platesnį bei sudėtingesnį socialinį fenomeną, laikantis kompromiso derinantį skirtingus visuomenės interesus ir sudarantį sąlygas savanoriškai ir lygiai visuomenės narių kooperacijai, tai ta aplinkybė, kad teisinė atsakomybė ir toliau traktuojama senąja etatistine dvasia, kelia susirūpinimą“*²⁵.

Beje, jeigu neigsime pozityvios administracinės atsakomybės egzistavimą, kaip tada vadinsime išduotus specialius leidimus, reikalingus subjektinės teisės legalizavimui. Nustatyti legitimūs administraciniai teisiniai režimai, tarkime leidimų režimas, suteikia legalią galimybę asmeniui įgyti norimą teisę arba atlikti veiksmus (įsigyti šaunamąjį ginklą ir pan.), prisiimti papildomus įsipareigojimus. Licencijavimo procesas taipogi susijęs su iniciatyvos skatinimu, siekiant plėtoti naudingas veiklos rūšis, ar apsaugoti žmonių gyvybę sveikatą, kai veikla susijusi su padidėjusiu pavojingumu ir t.t.²⁶

Kaip pavyzdį galima panagrinėti ir subjektinės teisės vairuoti „liudijimą“ - vairuotojo pažymėjimą. Pažymėjimas užtikrina sugebėjimą vairuoti ir taip kelti mažesnę grėsmę aplinkiniams, ir asmens atsakingumo laipsnį (dvasinį ir fizinį pajėgumą naudotis teise mažiausiai pavojingu būdu). Taigi žmogus iniciatyviai imasi vykdyti pareigų, reikalingų tokiam pažymėjimui įgyti. Naudodamasis subjektine teise suvokia, jog turi nepažeisti kitų žmonių teisių ir iš anksto apmąstyti savo elgesio variantus, pasirenkant labiausiai visuomenės lūkesčius atitinkantį elgesio modelį (tarkim važiuoti nustatytu greičiu ne dėl grėšiančios sankcijos baimės, bet dėl sąmoningo įsitikinimo, kad taip kelia mažiausią grėsmę aplinkiniams).

Iš to, kas pasakyta, daroma išvada, jog *visa tai, ne kas kita, kaip sąmoningas įsipareigojimas visuomenei ir šios, anksčiau išvardintos sąlygos, yra pakankamas pagrindas atsirasti pozityviajai administracinei atsakomybei*. Kita vertus, tokia administracinės atsakomybės forma, pripažįstama teisės mokslininkų, bet sunkiai priimama teisės praktikų. Tokią išvadą, autorius formuluoja po atlikto laisvojo interviu su ekspertais, gilinantis į pozityviosios teisinės atsakomybės subtilybes.

²⁴ Марченко М. Н. Теория государства и права. Москва: Юрист, 2001. С. 639.

²⁵ Lastauskienė G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška // jurisprudencija. 2001, Nr.19(11). P.169.

²⁶ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A., ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. P.215.

1.5 Administracinės atsakomybės instituto pagrindiniai bruožai

Kadangi administracinė atsakomybė – viena teisinės atsakomybės rūšių, tad jai būdingi bendrieji teisinės atsakomybės požymiai. Kita vertus, institutas pasižymi ir specifiniais aspektais, kurie išskiria administracinę atsakomybę iš kitų teisinės atsakomybės rūšių:

1) teisinis administracinės atsakomybės pagrindas: *pozityviosios administracinės atsakomybės atveju* - administracinės teisės normos, nustatančios galimybę įgyti specialiųjų teisių; *negatyviosios administracinės atsakomybės atveju* – administracinės teisės normos, kuriose nustatytos sankcijos už teisės pažeidimus, apibrėžtas teisės pažeidimų, nuobaudų ir jas taikančių institucijų, pareigūnų sąrašas;

2) administracinės atsakomybės faktinis pagrindas: *pozityviosios administracinės atsakomybės požiūriu*, tai asmens iniciatyvus ir sąmoningas paskirtų pareigų vykdymas siekiant įgyti papildomų teisių. Profesorius A. Vaišvila interviu metu siūlė tokiu pagrindu laikyti ir iniciatyviai teikiamas paslaugas. Tad pozityvios atsakomybės faktiniu pagrindu laikysime iniciatyvų pareigų bei paslaugų atlikimą. Kadangi pozityvioji administracinė atsakomybė – tėstinio pobūdžio, (tai reiškia, nuolatinį sąmoningą išsipareigojimą, garantuojamą nenutrūkstamu pareigų vykdymu) tai įgijus papildomas teises, tarkim licenciją, pastarosios pagrindu, naudotis subjektui suteikta subjektine teise, laikantis taisyklių ir vykdant nustatytas pareigas, kurių nevykdymas ar netinkamas vykdymas atims teisę, verstis licencijoje nurodyta veikla. Pasekmė – įgyjamos specialiosios teisės, užtikrinamos naujais išsipareigojimais; *negatyviosios administracinės atsakomybės požiūriu* faktinis pagrindas – veika, pažeidžianti administracinės teisės normas (pažeidimas).

3) administracinė atsakomybė pozityviuoju ir negatyviuoju požiūriais taikoma fiziniais asmenims (išskiriant pareigūnų ir specialių individualių subjektų atsakomybę) ir juridiniams asmenims, nors Administracinių teisės pažeidimų kodekso²⁷ (toliau ATPK) prasme įmonės, įstaigos ir organizacijos nėra laikomos administracinės teisės subjektais. Tačiau yra nemažai įstatymų, kur pastarosioms numatytos ekonominės sankcijos, pavyzdžiui, Alkoholio kontrolės įstatymo 44 straipsnyje nustatyta, jog: „teritorinės valstybinės mokesčių inspekcijos, savivaldybės ir policija pagal savo kompetenciją turi teisę skirti įmonėms, įstaigoms, organizacijoms baudas už šio įstatymo pažeidimus“²⁸. Panašių nuostatų galime rasti Konkurencijos, Mokesčių administravimo ir kituose įstatymuose. Tai įrodo, jog juridiniams asmenims, taikomos baudos yra tokios pat administracinės nuobaudos, kaip ir taikomos fiziniais asmenims²⁹. Vadinas, administracinės atsakomybės subjektais pripažįstame ir

²⁷ Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios.1998, Nr.40-1065.

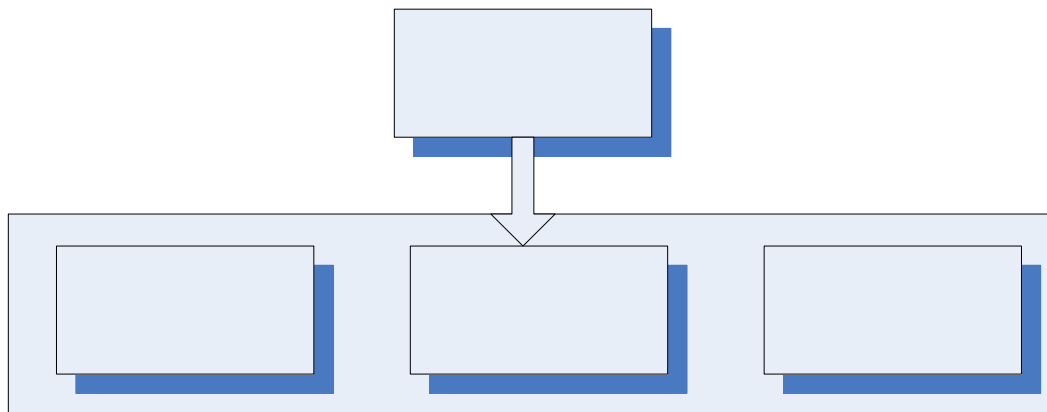
²⁸ Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymas// Valstybės žinios. 1995, Nr. 44-1073.

²⁹ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P.71.

juridinius asmenis. Pažymėtina, jog negatyviosios administracinės atsakomybės subjektu gali būti tik *kaltas* teisę pažeidęs asmuo, kuris suvokė daromos veikos prasmę ir galimai kilsiančius padarinius.

4) administracinė atsakomybė taikoma administracinio proceso tvarka, valstybinio valdymo institucijų, įstaigų, komisijų ir teismų.

Kaip matome, administracinė atsakomybė turi tris teisinius pagrindus, kurių kompleksinis buvimas sąlygoja šios atsakomybės atsiradimą. Tai galima pavaizduoti sekančia schema:

Iš pateiktų požymių analizės administracinės atsakomybės apibrėžimas formuluojamas sekančiai:

Administracinė atsakomybė – teisinės atsakomybės rūšis, taikoma administracinės teisės normų pagrindu, administracinio proceso tvarka, asmenims, siekiantiems įgyti papildomų teisių, suteikiant jų siekiamas teises ir įpareigojant atlikti naudingus veiksmus arba asmenims, padariusiems administracinę teisės pažeidimą, skiriant įstatymuose nustatytas administracines nuobaudas.

Šioje sampratoje sujungtos abi atsakomybių formos, kadangi tai vientisas, atspindintis administracinės atsakomybės esmę, procesas. Pozityvioji administracinė atsakomybė – skatintina kategorija, padėsianti įdiegti sąmoningą teisingo elgesio neabejotiną pasirinkimą, ne dėl sankcijos baimės, o dėl visuomenės gerovės. Šiai, atsakomybės formai nebegalint garantuoti elgesio, atitinkančio teisės normų reikalavimų, į administracinės atsakomybės taikymo procesą įsijungia negatyvioji atsakomybės forma, garantuojama prievartos priemonėmis.

Išnagrinėjus administracinės atsakomybės požymius, galima formuluoti išvadą, jog administracinės atsakomybės institutas gana sudėtingas ir dinamiškas, apimantis tiek materialines, tiek procesines teisės normas. Kadangi institutas susijęs su taikomomis prievartos priemonėmis, kuriomis įsibraunama į žmogui Konstitucijos suteikiamas teises ir laisves, ypatingai svarbu, kad prievartos priemonės būtų taikomos laikantis teisės normų reikalavimų.

Norminis pagrindas:
teisės normos nustatančios
konkrečias teises ir pareigas

Todėl administracinės atsakomybės institutas - kodifikuotas: dauguma administracinę atsakomybę reguliuojančių normų yra numatytos Administracinių teisės pažeidimų kodekse.

2.Administracinės atsakomybės instituto teisinis statusas konstitucinės teisės požiūriu

2.1 Administracinės ir konstitucinės teisės sąsajos

Kaip žinome, konstitucinė ir administracinė teisė yra viešosios teisės šakos. Konstitucinė teisė esti fundamentinė teisė šaka. Konstitucinės teisės normos yra kitų teisės šakų pagrindas. Ne išimtis ir administracinė teisė.

Viena iš konstitucinės justicijos funkcijų yra konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių apsauga. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas³⁰, nagrinėdamas atitinkamų teisės aktų atitikimą Konstitucijai, užtikrina pagrindinio įstatymo viršenybę teisės sistemoje. Tuo pačiu jis saugo žmogaus pagrindines teises nuo valdžios institucijų pažeidimų.

Skirtingos teisės šakų normos – tai tik skirtingos priemonės tam pačiam tikslui įgyvendinti. Tad administracinei teisei taipogi nesvetima asmens konstitucinių ir kitų teisių apsaugos funkcija, S. Vansevičiaus apibrėžiama kaip: „*teisinio poveikio kryptis, skirta apsaugoti bendrus svarbiausius ekonominius, politinius, nacionalinius, asmeninius santykius, jų neliečiamumą ir pašalinti neigiamus visuomeninei santvarkai santykius*”.³¹

Asmens teisių apsauga, gynimas nagrinėjamos temos aspektu reiškia, visų pirma, įpareigojimą, viešojo valdymo subjektui, atitinkamai veikti, savo įgaliojimų ir kompetencijos ribose (tai yra nagrinėti skundus, prašymus, suteikti informaciją, spręsti administracinius ginčus ir pan.), bei bet koku atveju įgyvendinti savo įgaliojimus nepažeidžiant ir nepaneigiant konstitucinių ir kitų žmogaus teisių. Ypatingai tai svarbu, kuomet taikomi asmens teisių suvaržymai, teisinės atsakomybės sankcijos.

Iš asmens teisių saugos siekio kyla taipogi ir valstybės pareiga užtikrinti kiekvieno asmens, o kartu ir visos visuomenės saugumą nuo teisės pažeidimų, ginti šias veikas padariusių ir nukentėjusių asmenų teises ir laisves.

Administracinės teisės aspektu, tai reiškia, jog nustatant teisinę atsakomybę už priešingas teisei veikas, siekiant apsaugoti asmenis ir visą visuomenę nuo teisės pažeidimų, lemiamą

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas//Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120.

³¹ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 102-103.

reikšmę turi konstitucinės teisės bei laisvės. Todėl administracinėje teisėkūroje, administracinių įstatymų aiškinimo, taikymo praktikoje turi būti remiamasi visais konstituciniais principais³².

Remiantis išdėstytu, galime formuluoti išvadą, jog administracinės atsakomybės institutas taipogi nėra išimtis, ir principinės instituto nuostatos suformuluotos Konstitucijoje. Tokią konceptualią nuostatą savo nutarime patvirtino ir Konstitucinis Teismas konstatuodamas, jog: „*kiekvieno teisės instituto atitikimas Konstitucijai turi būti vertinamas pagal tai, ar jis atitinka konstitucinius teisinės valstybės principus.*“³³

Vadinasi administracinės teisės moksle formuluojamos idėjos, sampratos, kategorijos ir koncepcijos negali paneigti konstitucinių vertybių, nepaisyti konstitucinių administracinės teisės pagrindų. Atrodytų, galima išskirti tris pagrindinius konstitucinės ir administracinės teisės santykio aspektus:

- 1) konstitucinės teisės poveikis administracinės teisės mokslui;
- 2) konstitucinės teisės poveikis administracinei teisėkūrai;
- 3) konstitucinės teisės poveikis taikant administracinės teisės normas (t. y. teismų praktikai).

Mūsų nuomone, vienas iš pagrindinių administracinės teisės mokslo uždavinių – paversti konstitucinius principus ir normas administracinės teisės mokslo fundamentinėm vertybėm, kuriomis remiantis būtų nagrinėjami ir atskiri administracinės teisės institutai, įskaitant ir administracinės atsakomybės institutą.

Poveikis teisėkūrai reiškia, tai jog administracinę teisę kuriantys subjektai turi vadovautis Konstitucijoje suformuluotais principais ir nuostatomis. *Taigi principai, kaip kylantys iš Tautos valios, tampa administracinę teisę sutvirtinančiais, stabilizuojančiais ir ją kokybiniu požiūriu išaukštinančiais pradmenimis*³⁴. Galima formuluoti išvadą, jog administracinės teisės aktai turi būti kuriami taip, kad neprieštarautų konstituciniams principams ir nuostatoms. Tad nepaneigiama konstitucinių nuostatų įtaka, kuriant ir tobulinant administracinės teisės normas, tame tarpe, ir nustatančias administracinę atsakomybę už teisės pažeidimus.

Literatūroje pažymima, jog esminis vaidmuo, nagrinėjant konstitucines nuostatas tenka Konstituciniams Teismams. Tai patvirtina ir daugelio šalių konstitucinių teismų praktika³⁵.

Galime pasiremti ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika, kuris savo nutarimuose vadovaujantis konstituciniais principais, sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai

³² Baransaitė A., Prapiestis J. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste// Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85). P.32.

³³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345.

³⁴ Andruškevičius A. Administracinės teisės principai: konglomeratas ir katalogas// Teisė. 2004, Nr. 53.P.28.

³⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Teismo konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 2002. P.20.

neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai ir įstatymams, taip iš dalies formuodamas ir administracinių teismų praktiką. Reikia pažymėti, jog administraciniai teismai taip pat sprendžia dėl norminių administracinių aktų teisėtumo, kurių atitikties Konstitucijai ir įstatymams užtikrinimas nepatenka į Konstitucinio Teismo kompetenciją³⁶.

2.2 Administracinės atsakomybės instituto konstituciniai pradai

Kaip minėta, administracinei teisei konstitucinė teisė reikšminga savo *principinėmis* nuostatomis, kurių pagrindu formuojamas teisinis reguliavimas. Tikslinga šiuos principus detalai atskleisti.

Teisinėje literatūroje teigiama, jog konstitucinė teisė nustato bendrus teisės subjektų pradmenis, jų veiklos principus, o administracinė teisė reglamentuoja konstitucinės teisės numatytų principų įgyvendinimo tvarką³⁷. Tad galime teigti, jog administracinė teisė pasinaudoja konstitucinės teisės nuostatomis kaip fundamentaliomis tiesomis, konkretizuoja bei detalizuoja jas, nustatydamą vykdomosios valdžios struktūrinių elementų kompetencijas, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos mechanizmą ir nustato administracinį teisinį valdymo santykių dalyvių statusą.

Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis. Šis siekis anot Konstitucinio Teismo: „*suponuoja tai, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios bei kitos valstybės institucijos turi veikti remdamosi teise ir paklusdamos teisei, kad Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią ir kad įstatymai bei kiti teisės aktai turi atitikti Konstituciją*“.³⁸ Administracinės teisės kontekste, ši konstitucinė vertybė reikalauja įstatymų viršenybės, kuri būtina reguliuojant viešosios administracijos ir piliečių santykius. Taip nustatomas valdymo teisės aktų teisėtumas, grindžiamas ne bet kokių įstatymų viršenybe, o tik atspindinčių visuomenės interesus.³⁹

Reikėtų pabrėžti, jog Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje⁴⁰ teigiama, jog: „*Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas*“. Įvairiuose Konstitucijos straipsniuose išdėstytos

³⁶Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas// Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308.

³⁷ Skrodenytė R. Administracinės ir konstitucinės teisės problemomis santykis. Teisinės minties šventė - studentų tarptautinių mokslinių konferencijų medžiaga. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003. P.86.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas Nr. 24-04 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 05 26, Nr. 85-3094.

³⁹ Galiligan D, Polianskij V., Starilov J. Administrativnoje pravo: istorija razvitija I osnovnyje sovremennyje koncepcii. Moskva, 2002, P.171.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. Referendume//Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

normos yra tarp savęs suderintos ir sudaro vientisą visumą. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad: „visos Konstitucijos nuostatos yra tarpusavyje susijusios ir sudaro vieningą, darnią sistemą, kad tarp Konstitucijoje įtvirtintų vertybių yra pusiausvyra, kad nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas arba paneigtas kurios nors kitos Konstitucijos nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.”⁴¹.

Konstitucijos 7 straipsnyje įtvirtintas pamatinis konstitucinis principas „*negalioja joks įstatymas ar kitas teisės aktas priešingas Konstitucijai*“, nusakantis Konstitucijos viršenybę teisės aktų sistemoje. Remiantis šia nuostata, galime formuluoti išvadą, jog visi kiti teisės aktai turi atitikti Konstituciją.⁴²

Įstatymų leidėjas, įgyvendindamas savo įgaliojimus leisti įstatymus, turi paisyti konstitucinio imperatyvo įtvirtinto Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje: „*valdžios galias riboja Konstitucija*“. Įstatymų leidėjas turi diskreciją sukonkretinti ir detalizuoti Konstitucijos nuostatas, taip pat teisiškai reguliuoti santykius, kurie Konstitucijoje tiesiogiai nėra reglamentuojami, bet tai darydamas jis turi neperžengti Konstitucijos suformuluotų jų diskrecijos ribų, nepažeistų konstitucinių principų⁴³.

Konstitucijoje apibrėžtos teisės ir laisvės, kurios turi būti garantuojamos Lietuvos Respublikos piliečiams ir kitiems asmenims. Šios teisės yra konstitucinės vertybės, kurių pagrindas esti Konstitucija. Nepaneigiama, jog *žmogaus teisės – savarankiškos ir nepakartojamos asmenybės saviraiškos būdas*.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos II skyrius „Žmogus ir valstybė“ nustato žmogaus primatą prieš valstybę, įtvirtina žmogaus teises ir laisves, kartu tai yra ir jų gynimo bei saugumo garantas. Reikia pažymėti, jog valstybė tai organizacija, tarnaujanti ir atsakinga žmonėms.

Teisinėje valstybėje esminis dalykas esti ne pagrindinių teisių bei laisvių įtvirtinimas, bet pastarųjų įgyvendinimo ir gynimo užtikrinimas. Tad valstybė turi ne tik sukurti efektyviai

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 gruodžio 06 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000 12 08, Nr. 105-3318.

Taip pat žiūrėti Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d., 2002 m. spalio 23 d., 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. liepos 4 d., 2003 m. rugsėjo 30 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2004 m. balandžio 15 d. nutarimus.

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai, Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1994. Nr. 2 P. 17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 kovo 28 d. nutarimas Nr. 33/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006 03 31, Nr. 36-1292.

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 liepos 01 d. nutarimas Nr. 04/04 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 07 06, Nr. 105-3894.

žmogaus teises ginančias, nuo neteisėto valdžios ar devianto kėsینimosi, teisinės procedūras ir priemones, bet ir pagelbėti realiai pasinaudoti savo teisėmis. Iš čia kyla būtinybė teisinės valstybės idėją papildyti socialinio valstybingumo idėja, kur valstybė ne tik deklaruoja žmogaus teisių apsaugos mechanizmą, bet padeda juo naudotis. Vadinasi vienas svarbiausių teisinės valstybės požymių – valstybės atsakomybės savo piliečiui, kad įstatymo suteikiamos teisės, būtų realiai įgyvendinamos. Antra vertus, individas turi elgtis atitinkamai teisės normų reikalavimams ir atsakyti už neteisėtus veiksmus valstybei.⁴⁴ Tuomet esti galimybė reikalauti, jog valstybė užtikrintų tam tikrą pilietinių, politinių, ekonominių, kultūrinių teisių lygmenį.

Reikia pažymėti, jog valstybės atsakomybės mechanizmas labai platus. Tai sąlygota žmogaus teisių gausos, kurių užtikrinimui ir skirtas visas valstybės aparatas. Pagrindinės nuostatos įtvirtintos Konstitucijoje. 18 Konstitucijos straipsnis deklaruoja: „*Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinių*“ – vienas demokratinės konstitucinės santvarkos pagrindų. Šių teisių pripažinimas ir apsauga – svarbus demokratinės valstybės uždavinys. Toks prigimtinių teisių pripažinimas įpareigoja jas gerbti, saugoti ir ginti⁴⁵.

Žmogaus teisės lemia asmens ir valstybės santykių pobūdį. Žmogaus teisių prigimtumo principas sistemiškai papildomas nuostata, jog valdžios įstaigos tarnauja žmonėms, kurios turi ginti žmogaus teises nuo kitų ir pačios jų nepažeistų⁴⁶. Juk ne veltui Konstitucijoje įtvirtinta, jog: „*Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms*“. Juk žmogaus teisės ir laisvės siejasi su valstybės, jos institucijų bei pareigūnų atsakomybe, su žmogaus teisių įgyvendinimo garantijų sistema, pažeistų teisių gynyba. Tai reiškia valstybės ir jos institucijų pareigą savo veikloje vadovautis visuomenės interesais, nepažeisti žmogaus teisių ir teisėtų interesų.

Taipogi Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, jog: „*asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą*“⁴⁷. Visais atvejais žmogus

⁴⁴ Pavilionis V. Konstitucinės baudžiamųjų įstatymų rekodifikacijos ištakos//Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė, Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P.88.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 sausio 24 d. nutarimas Nr. 22/94 „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995 01 27, Nr. 9-199. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 gruodžio 06 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000 12 08, Nr. 105-3318.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 gruodžio 06 d. nutarimas 1999 gegužės 11d. „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. nutarimas Nr. 42/04 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“// Valstybės žinios. 2004 11 09, Nr. 163-5955.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio ir pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997 04 11, Nr. 31-770. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas Nr. 10/04-12/04-18/04 A „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006 11 30, Nr. 130-4910.

turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti atkurti pažeistą teisių ir pareigų pusiausvyrą, bei atlyginti patirtą materialinę ir moralinę žalą.

Iš, to kas pasakyta, seka jog, teisinėje valstybėje daugiausia dėmesio kreipiama žmogaus teisių garantavimui. Tad vienas svarbiausių pilietinės visuomenės ir teisės tikslas – įgyvendinti žmogaus teisių saugą. Todėl išskirtinė reikšmė tenka konstituciniam pagrindinių teisių apsaugos įtvirtinimui.

2.3 Administracinės atsakomybės atribojimas nuo konstitucinės atsakomybės

Įstatymų leidžiamosios, vykdomosios ir teisminės valdžios dalyvavimas įgyvendinant viešąjį valdymą verčia į administracinės teisės reguliavimo dalyką žvelgti per konstitucinės ir kitų teisės šakų specifiką. Tai sąlygoja administracinės teisės nagrinėjimą kitų teisės šakų kontekste. Ne išimtis, šiuo atveju ir administracinės atsakomybės institutas. Todėl būtų tikslinga aptarti administracinės ir konstitucinės atsakomybės santykio aspektus. Juos galima atskleisti išsamiai išnagrinėjus teisinių atsakomybių požymius.

Apkaltos proceso institutas Lietuvos konstitucinėje sistemoje sietinas su Konstitucijos preambulėje skelbiamu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekiu, su konstituciniais asmens teisių ir laisvių apsaugos principais.

Apkalta - parlamentinė procedūra, kurią Seimas taiko Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems asmenims, dėl jų padarytų veiksmų, diskredituojančių valdžių autoritetą, siekdamas išspręsti atsakomybės klausimą⁴⁸.

Konstitucinis Teismas apkaltą traktuoja kaip vieną iš pilietinės visuomenės savisaugos priemonių: „*demokratinių valstybių konstitucijose apkalta traktuojama kaip ypatingas procesas, kai yra sprendžiamas pareigūno konstitucinės atsakomybės klausimas*“⁴⁹.

Kaip matome Konstitucinis Teismas įvardino, dar vieną teisinės atsakomybės rūšį – konstitucinę atsakomybę. Pažymėtina, jog tokia atsakomybės forma įtvirtinta trijų valstybės institucijų – Konstitucinio Teismo, Seimo ir Aukščiausiojo Teismo 2004m ir 2005 m. priimtų teisės aktų sistemoje.⁵⁰

⁴⁸ Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/ 2dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2002.P.108-109.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas Nr. 24-04 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 05 26, Nr. 85-3094.

⁵⁰ Šileikis E. Konstitucinės atsakomybės buvimo („pripažinimo“) ir sampratos klausimas//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.3.

Šio proceso padarinys esti konstitucinė sankcija ir užtikrinama vieša demokratinė aukščiausiųjų pareigūnų veiklos kontrolė, kartu jiems suteikiamos papildomos garantijos atlikti savo pareigas vadovaujantis įstatymu ir teise. Kita vertus, tokiems asmenims už padarytus nusižengimus ar nusikaltimus bendrais pagrindais gali būti taikoma administracinė ar baudžiamoji atsakomybė.

Darytina išvada, jog šalia administracinių teisės pažeidimų, baudžiamųjų nusižengimų esti konstituciniai nusižengimai, savo esme pripažintini atskira teisės pažeidimų rūšimi. Tokios pat nuomonės yra ir mokslininkas E. Šileikis teigiantis, jog: „konstituciniai nusižengimai atskiriami nuo kitų teisės deliktų”.⁵¹

Pirmiausia, reikia pažymėti jog Konstitucijos 74 straipsnyje nustatyta: „*Respublikos Prezidentą, Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus, Seimo narius, šiurkščiai pažeidusius Konstituciją arba sulaužiusius priesaiką, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas 3/5 visų narių balsų dauguma gali pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą. Tai atliekama apkaltos proceso tvarka, kurią nustato Seimo statutas.*”

Šio Konstitucijos straipsnio analizė pagrįstai leidžia atriboti konstitucinę atsakomybę pagal pažeidimo subjektą. Tai reiškia, jog apkalta kaip parlamentinė procedūra, taikoma tik Konstitucijoje įvardintiems, aiškiai numatytiems konstitucinių teisinių santykių subjektams, turintiems valdingus įgaliojimus. Tai gali būti individualūs subjektai (fiziniai asmenys) bei kolegialūs subjektai (institucijos). Pažymėtina, kad ši atsakomybės forma taikoma tik specifinius konstitucinius įgaliojimus turintiems asmenims. Tuo tarpu administracinės atsakomybės subjektas – asmuo, kuriam nusižengimo padarymo dieną suėję 16 metų ir jie nėra nepakaltinami, tai reiškia, jog asmuo suprato savo veiksmų esmę ir galėjo juos valdyti. Šalia paprasto subjekto išskiriami ir specialieji pažeidimo subjektai, kurių požymiai apibrėžti ATPK 14 straipsnyje. Kaip matome, administracinė atsakomybė taikoma platesniam subjektų ratui.

Konstituciniai nusižengimai atribojami ir pagal pažeidimo objektą, kuriuo reikėtų pripažinti konstitucines normas ir principus, kadangi apkaltos procesą galima pradėti tik už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, už priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas.

Vadinasi, konstitucinė atsakomybė atsiranda tik pagal Konstitucijos normas. Tuo tarpu administracinės atsakomybės teisinis pagrindas esti administracinės teisės normos. Atsakomybė kyla tik už tas veikas, kurios numatytos administracinės teisės normose.

⁵¹ Šileikis E. Konstitucinės atsakomybės buvimas („pripažinimo“) ir sampratos klausimas//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.3.

Skiriasi ir pats apkaltos proceso tikslas ir sankcijų pobūdis – siekiama išspręsti nurodytų asmenų konstitucinės atsakomybės klausimą, turint tikslą ne nubausti, bet atimti ar apriboti konstitucinius įgaliojimus. Tuo tarpu administracinės atsakomybės atveju smerkiamas teisei priešingas elgesys ir taikomos administracinės nuobaudos.

Taipogi galime išskirti pagal atsakomybę už konstitucinį nusižengimą taikančią instituciją, kurią reikėtų laikyti Seimą. Pagal Konstituciją procese dalyvauja ir Konstitucinis Teismas, kuris pagal Seimo kreipimąsi nagrinėja, ar valstybės pareigūnų, kuriems pradėta apkaltos byla, konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai. Administracinė atsakomybė taikoma valstybinio valdymo institucijų, įstaigų, teismo ir komisijų.

Beje konstitucinei atsakomybei nebūdingas subjekto kaltės įrodinėjimas ir jos fakto nustatymas. Šis atsakomybės elementas preziumuojamas. Tačiau įgaliojimų atėmimo apkaltos proceso tvarka neapankama esti kaltės prezumpcija, vadinasi, būtinas kaltės fakto teisminis tikrinimas ir nustatymas. Tokiu atveju kreipiamasi išvados į Konstitucinį Teismą⁵².

Būtent čia galime pastebėti dar vieną skirtumą – ribota teisminės savigynos galimybė, konstitucinės atsakomybės atveju, kadangi esti ribota galimybė paskirtą sankciją apskūsti teismui. Tokia teisė priklauso tik nuo įgaliotų subjektų sprendimo kreiptis ar nesikreipti į Konstitucinį Teismą⁵³.

Apibendrinant, išdėstyta medžiaga ir remiantis ekspertų nuomonėmis, galime teigti jog konstitucinė atsakomybė skiriasi nuo administracinės atsakomybės specialiais subjektais, atsakomybės priemonėmis (kuriomis nesiekama asmens nubausti, o tik atimti konstitucinius įgaliojimus ar apriboti galimybę juos įgyti); ją taikančia institucija (kadangi ją taiko ne teismas, bet politinio pobūdžio institucija) ir taikymo pagrindu (tai nėra tik nusikaltimas, nors gali būti ir nusikaltimo fakto paaiškėjimas – Konstitucijos 74 straipsnis).

2.4 Konstitucinės ir administracinės atsakomybės įgyvendinimo procesų sąveikos problemos

Konstitucijos 74 straipsnyje įtvirtinta Seimo kompetencija nustatyti apkaltos proceso tvarką, šis privalo ją apibrėžti Seimo Statute⁵⁴.

Konstitucinės sankcijos taikymo negalima atsieti nuo pažeidimo fakto nustatymo. Kai kada tie patys neteisėti veiksmai gali užtraukti ir konstitucinę, ir kitokią teisinę atsakomybę, pvz., baudžiamąją atsakomybę už padarytą nusikaltimą. Ar, be konstitucinės atsakomybės, jie

⁵² Šileikis E. Konstitucinės atsakomybės buvimas („pripažinimo“) ir sampratos klausimas//Justitia. 2006, Nr.2(60). P.16.

⁵³ Ten pat. P.17.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Seimo statutas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.

užtraukia dar ir kitokią teisinę atsakomybę, priklauso nuo to, ar teisinė sistema pripažįsta, kad tais pačiais neteisėtais veiksmais gali būti pažeidžiami ne tik konstituciniai, bet ir kiti teisiniai santykiai⁵⁵. Toks Konstitucinio Teismo išaiškinimas, mūsų nuomone esti konstitucinės atsakomybės pripažinimas.

Reikia pažymėti, jog teisinėje valstybėje kiekviena valstybės valdžia (įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ar teisminė) vykdo jai pavestas funkcijas. Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad *teisingumą Lietuvoje vykdo tik teismai*, o pagal Konstitucijos 74 straipsnį apkaltos vykdymas pavestas Seimui.

Apkaltos proceso šalininkai teigia, jog balsuojant dėl apkaltos Seime yra sprendžiamas asmens konstitucinės, bet ne administracinės ar baudžiamosios atsakomybės klausimas. Apkaltos procesas nelaikomas teisminiu procesu, o Seimas apkaltos proceso metu tampa ne teismine, o apkaltos institucija. Beje, konstitucinė sankcija taikoma visų pirma dėl to, kad darydamas pažeidimą asmuo tuo diskreditavo valstybės valdžią, užtat būtina jį pašalinti iš pareigų ar panaikinti jo mandatą, kitaip nebus garantuotas visuomenės pasitikėjimas valstybės valdžia, jos institucijomis ir pareigūnais.

Taipogi Aukščiausias Teismas 2005 m. gruodžio 13 d. nutartimi konstitucinės atsakomybės idėją pripažino ir baudžiamosios atsakomybės požiūriu. Teismas nustatė, jog⁵⁶ „konstitucinės ir baudžiamosios teisės skirtumai lemia, kad baudžiamąją bylą nagrinėjančių teismų sprendimai nekeičia, nenaikina ir neturi jokios įtakos sprendžiant konstitucinės atsakomybės klausimus“, o „institucijų nagrinėjančių asmenų konstitucinės atsakomybės klausimus, padarytos išvados neturi prejudicinės galios baudžiamąją bylą nagrinėjančiam teismui“.

Tai reiškia, jog Konstitucijoje įtvirtintas įstatymų leidžiamosios ir teisminės valdžių savarankiškumas lemia tai, kad teismo nuosprendis nesaisto Seimo, priimančio sprendimą dėl asmens konstitucinės atsakomybės. Vadinas, konstitucinę ir kitokias teises sankcijas taiko skirtingos institucijos, savo sprendimais viena kitos nesaistančios. Savo ruožtu, asmens pašalinimas iš pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimas apkaltos proceso tvarka dėl įtarimo padarius nusikaltimą nesaisto teismo.

Tačiau skirtingi teismų sprendimai dėl to paties fakto, įrodo atsakomybių įgyvendinimo procesų nesuderinamumą. Kaip pavyzdį, galime pateikti 2004 m. Respublikos Prezidento R.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas Nr. 24-04 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 05 26, Nr. 85-3094.

⁵⁶Lietuvos Aukščiausias Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 2K-7-544/2005//<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?idž=56365>; prisijungimo laikas: 2006-11-02.

Pakso pašalinimo iš pareigų atvejį, kuomet dėl to paties faktinio pagrindo patrauktas teisinė atsakomybė, buvo neadekvačiai įvertintas konstitucinės ir baudžiamosios atsakomybės požiūriu. Tokia nuostata grindžiama teiginiu, kad yra kelios atsakomybės rūšys, t.y. baudžiamoji atsakomybė nėra vienintelė atsakomybės rūšis. Pavyzdžiui, politikui, be baudžiamosios atsakomybės, dar galioja ir politinė atsakomybė. Taigi jeigu politiko negalima apkaltinti pagal vieną atsakomybės rūšį, tai nereiškia, kad jis išvengia bet kokios atsakomybės. Konstitucinis Teismas, pripažindamas Prezidentą kaltu, turėjo omenyje būtent konstitucinę atsakomybę. Su šia logika būtų galima visiškai sutikti, jeigu tokiai atsakomybei būtų realus pagrindas - faktas, veiksmas ar kitas reiškinys, sukeliantis atitinkamas teises pasekmes. Tačiau Aukščiausiojo Teismo sprendimas aiškus ir kategoriškas - jokio valstybės paslapties paviešinimo nebuvo. Taigi nėra ir jokio realaus fakto ar veiksmo, kuris galėtų būti pagrindu kurios nors atsakomybės rūšiai. Todėl esti pasisakymų, jog dviejų aukščiausių teisminių instancijų, išreiškiančių priešingus požiūrius, pozicijų pusiausvyra negalima - jos yra nesuderinamos ir viena kitą eliminuoja bei sudaro prielaidas teisiniam nihilizmui plėtotis.

Kita vertus, reikia pažymėti, jog ne kiekvienas Konstitucijos pažeidimas užtraukia kitą teisinę atsakomybę. Net atvirkščiai, dažnai konstituciniai nusižengimai nesukelia baudžiamosios ir administracinės teisės reakcijos. Beje konstitucinės atsakomybės padariniai nesusiję su administracinėmis nuobaudom ar kriminalinėmis bausmėmis. Į situaciją galime žvelgti dvejopai: galimas atsakomybių įgyvendinimo proceso monizmas, tai reiškia, jog Konstitucinio Teismo nustatyti faktai įgytų prejudicinę reikšmę kituose procesuose. Antra vertus, galimas dualizmas, tai reiškia nesutapimas, savitas išskyrimas. Tokio požiūrio išdava ta, jog tie patys veiksmai vertinami skirtingai ir tai nėra joks nenormalumas.⁵⁷ Ekspertų nuomonė šiuo klausimu taipogi nebuvo vieninga: vieni laikosi dualistinės koncepcijos, kiti mano, jog tokia situacija, kuomet dvi aukščiausios teisminės instancijos priima skirtingus sprendimus dėl to paties fakto, esti nenormalumas. Vis dėl to, mūsų nuomone, reikia laikytis tarpinės pozicijos, kuomet nei monizmas, nei dualizmas nėra siektinos vertybės, o pernelyg skirtingas to paties delikto vertinimas taipogi negalimas, sudarantis prielaidas teisiniam netikrumui.

Tačiau, kyla dilema. Jei asmeniui skiriama konstitucinė sankcija, ar galima už tą patį pažeidimą asmeniui skirti ir kitą teisinę atsakomybės sankciją. Ar taip nepažeidžiamas *non bis in idem* principas? Mūsų nuomone, jeigu konstitucinė atsakomybė traktuojama kaip teisinė kategorija, tai skiriant ir kitą teisinę sankciją būtų pažeidžiamas nebaudžiamumo antrą kartą už tą pačią veiką principas. Antra vertus, jei konstitucinė sankcija nepalyginamai lengvesnė už kitą

⁵⁷ Šileikis E. Aukščiausias teismas prieš Konstitucinį Teismą? Galvosūkis dėl juridinio fakto//Justitia. 2006, Nr. 1(59). P.14.

teisinę sankciją, tai negali būti pagrindas netraukti asmens administracinę ar baudžiamojon atsakomybę, idant nebūtų pažeistas *non bis in idem* principas.

Remiantys išdėstytu, galime formuluoti išvadą, jog egzistuoja konstitucinės, baudžiamosios ir administracinės atsakomybės sąveikos problemos. Todėl sprendžiant konstitucinės arba kitokios teisinės atsakomybės klausimą svarbu užtikrinti asmens, kuriam ši sankcija taikoma, procesines teises ir jų garantijas, kad nebūtų pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės. □□□Apkaltos procese asmens teisių apsaugai turi būti teikiamas prioritetas. Garantuojant asmens teisių apsaugą būtina paisyti pamatinių teisinės valstybės principų, kurie reikalauja, kad jurisdikcinės ir kitos teisės taikymo institucijos būtų nešališkos ir nepriklausomos, siektų nustatyti objektyvią tiesą ir sprendimą priimtų tik teisės pagrindu. Tai įmanoma, tik tuomet, kai procesas yra viešas, šalys turi lygias teises, o teisiniai ginčai, ypač dėl asmens teisių, sprendžiami užtikrinant šiam asmeniui teisę ir galimybę jas ginti. Teisinėje valstybėje asmens teisė ginti savo teises nekvestionuojama.⁵⁸

Išnagrinėjus konstitucinės ir administracinės teisės sąveikos procesus, galime formuluoti bendriausias išvadas, jog konstitucinė teisė, kaip fundamentinė teisės šaka, įtakoja administracinės atsakomybės instituto raidą. Konstitucinės normos ir principai esti administracinės atsakomybės pradai, siekiant užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių saugą. Kita vertus, egzistuojantys atsakomybių tarpusavio sąveikos netobulumai, gali iššaukti žmogaus teisių pažeidimus. Vadinasi, būtina paisyti pamatinių teisinės valstybės principų ir užtikrinti asmens, traukiamo konstitucinę ar administracinę atsakomybę, procesines teises ir jų garantijas.

3. Administracinės atsakomybės instituto teisinis statusas baudžiamosios teisės požiūriu

3.1 Administracinės atsakomybės institutas baudžiamosios teisės aspektu; problemų formulavimas

Kaip minėta, vienas šiuolaikinės demokratinės teisinės valstybės požymių yra žmogaus teisių ir laisvių apsaugos teisinio reglamentavimo plėtojimas ir tobulinimas. Baudžiamosios teisės aspektu, tai *inter alia* reiškia, kad baudžiamosios teisės paskirtis esti žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių, o taipogi ir visuomenės bei valstybės interesų gynyba.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345.

Kita vertus, teisinio reguliavimo netobulumai, apsunkina šių tikslų siekimą, teisinį reguliavimą ir įtakoja žmogaus teisių pažeidžiamumą. Juk galiojančiuose nacionalinės teisės aktuose galime rasti ne mažai atveju, kuomet už teisės pažeidimą yra numatyta kelių rūšių atsakomybė, tai reiškia, kad veika yra kelių teisės šakų reguliavimo dalykas. Tuomet kyla ir įstatymų kolizijos problema. Teisės normos taikytojui tenka pasirinkti kokios šakos teisės normą taikyti. Vienu atveju pasirinkimas esti nesunkus, tarkim dėl tyčinio garbės ir orumo įžeidimo, nukentėjusysis pats sprendžia traukti kaltininką civilinę ar baudžiamąją atsakomybę.⁵⁹

Tačiau esti nemažai atvejų kuomet pasirinkti nėra paprasta. Dažniausiai problemos kyla dėl administracinės ir baudžiamosios teisės normų taikymo. Tokia situacija egzistuoja dėl įstatymų leidėjo, kuris formuluodamas teisės normas ne visada apibrėžia administracinės teisės pažeidimo ir nusikalstamos veikos požymius, dar daugiau, kai kada jie formuluojami identiška⁶⁰. Tad ATPK ir Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse⁶¹(toliau BK) yra nemažai straipsnių, kuriuose numatoma ir administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už tą pačią veiką.

Rengiant naująjį BK projektą, vienas svarbiausių uždavinių buvo išvengti tokių situacijų, kuomet už tą pačią veiką numatyta dviguba atsakomybė – baudžiamoji ir administracinė. Būtent dėl šios priežasties atsirado „nusikalstamos veikos“ sąvoka.⁶² Nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Tai buvo esminė BK naujovė.

Pažymėtina, jog baudžiamojo nusižengimo sąvoka nėra nauja Europos baudžiamosios teisės teorijoje bei įstatymuose. Ji įtvirtinta Vokietijos baudžiamajame kodekse.⁶³ Toks baudžiamųjų nusižengimų išskyrimas, turėjo palengvinti administracinių pažeidimų ir nusikalstamų veikų atskaitymą klausimų sprendimą. Atsirado būtinybė įvertinti daugelio veikų, turinčių dvigubą teisinį statusą (pavyzdžiui vagystė, chuliganizmas), pavojingumą ir nuspręsti ar tai veikai suteikti nusikalstamos veikos, būtent nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, arba kitokio teisės pažeidimo, dažniausiai administracinio, statusą. Remiantis šia logika, daugeliui veikų, turėjusių dvigubą teisinio statuso problemą, turėjo būti suteiktas nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo statusas, arba panaikintas jų nusikalstamumas ir suteikiamas administracinės teisės pažeidimo statusas. Tačiau taip neįvyko ir situacija tapo dar sudėtingesnė. Remiantis teisine literatūra⁶⁴, galime teigti, jog yra apie 40 atvejų, kai tos pačios veikos požymiai formuluojami ir BK ir ATPK. Susiklostė ydinga situacija, kuomet reikia skirti nusikaltimus ir

⁵⁹ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 137.

⁶⁰ Ten pat. P. 140.

⁶¹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 89-2741.

⁶² Piesliakas V. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika // Jurisprudencija. 1998, Nr. 10(2). P.40.

⁶³ Piesliakas V. Naujieji baudžiamieji įstatymai: takoskyra tarp nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų // Teisės problemos. 1995, Nr.2. P. 19.

⁶⁴ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 136.

baudžiamuosius nusižengimus, baudžiamuosius nusižengimus ir administracinius teisės pažeidimus. Tad kai BK straipsnis aprašo tik nusikaltimo požymius, kyla pastarojo ir administracinio teisės pažeidimo atskyrimo problema, o jei aprašomi ir nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo požymiai, kyla baudžiamojo nusižengimo ir administracinio teisės pažeidimo atskyrimo problema.

3.2 Nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų atribojimas

Manytume tikslinga trumpai apžvelgti teisės pažeidimų rūšis. Ir nusikaltimas ir baudžiamasis nusižengimas esti pavojingos veikos, kuriomis kėsinamasi į didžiausias vertybes. Veikos pavojingumas – pirmas nusikalstamos veikos požymis, veikos kriminalizavimo prielaida. Pati veika ir jos pavojingumas – materialieji nusikalstamos veikos požymiai. Kadangi nusikalstamos veikos skiriasi savo pavojingumu, tai jis „matuojamas“ pagal pavojingumo pobūdį, kurį apibūdina vertybių į kurias kėsinamasi vertingumas, kokybinė išraiška ir pavojingumo laipsnį, kuri nulemia nusikalstamos veikos požymių išreikštumas, kiekybinė išraiška.⁶⁵ Antrasis nusikalstamos veikos požymis – tai veikos priešingumas baudžiamajam įstatymui. Taipogi baudžiamosios teisės teorijoje skiriamas ir trečiasis požymis – sukliamas teisines pasekmes. Draudžiamumas ir baudžiamumas – formalieji nusikalstamos veikos požymiai. Būtent baudžiamumas ir yra pagrindinis formalus baudžiamojo nusižengimo skirtumas nuo nusikaltimo⁶⁶. Kadangi baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga, priešinga teisei veika, už kurią numatyta bausmė nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą. Tuo tarpu už nusikaltimą numatyta laisvės atėmimo bausmė. Tokių teisinių pasekmių skirtingumą įtakoja baudžiamųjų nusižengimų mažesnis pavojingumas. Tad susiklosčiusioje konkrečioje situacijoje, sprendžiant klausimą, ar nusikalstama veika vertinama kaip nusikaltimas, ar baudžiamasis nusižengimas, atsižvelgiama į tai kokia bausmė nurodyta BK specialiosios dalies normos sankcijoje. Tai reiškia, jog jei sankcijoje numatyta bausmė susijusi su laisvės atėmimu, veika laikoma nusikaltimu, priešingu atveju, tai yra, kai sankcijoje numatyta bausmė nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą, veika laikoma baudžiamuoju nusižengimu. Kitas variantas – įstatymų leidėjas tiesiogiai nurodo, kada veika vertinama kaip baudžiamasis nusižengimas. Kaip pavyzdį galime pateikti BK 178 straipsnio 4 dalį, 189 straipsnio 3 dalį, 201 straipsnio 3 dalį.

Su didesnėmis problemomis susiduriama atribojant baudžiamąjį nusižengimą, kuris kaip minėta, mažiau pavojingos veikos nei nusikaltimai, bei administracinį teisės pažeidimą. Visų pirma, mūsų nuomone, įstatymų leidėjas turi atsisakyti tokios praktikos, kuomet veikos

⁶⁵ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 123.

⁶⁶ Prapiestis J. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 99.

analogiškai formuluojamos tiek baudžiamajame tiek Administracinių teisės pažeidimų kodekse. Tai reiškia, kad turi būti aiškiai atskirtos nusikalstamos ir nenusikalstamos veikos. Reikia pagrįsti objektyvius veikų kriminalizavimo kriterijus, nes šiame procese ribojamos žmogaus teisės uždraudžiant tam tikras veikas ir nustatant atitinkamas bausmes už draudimų pažeidimą.

ATPK 9 straipsnio 1 dalyje apibrėžta administracinio teisės pažeidimo sąvoka, tai: „*priešingas teisei, kaltas (tyčinis arba neatsargus) veikimas arba neveikimas, kuriuo kėsiniama į valstybinę ar viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę*”. Kaip matome administracinio teisės pažeidimo objektas esti teisės normų saugomos asmeninės ir socialinės vertybės, teisiniai gėriai. Teisinėje literatūroje išskiriami objektyviosios pusės požymiai (pavojinga veika (neveikimas), padariniai, priežastinis ryšys tarp veiksmų (neveikimo) ir padarinių, veikos padarymo būdas, vieta, laikas ir priemonės), apibūdinantys išorinę veikos pasireiškimo formą.⁶⁷

Kaip matome įstatymų leidėjas nenurodo veikos pavojingumo, kaip administracinio pažeidimo požymio. Tačiau teisinėje literatūroje⁶⁸ administraciniai teisės pažeidimai traktuojami kaip mažiau pavojingos, bet vis dėl to uždraustos veikos, už kurias nustatomos švelnesnės sankcijos ir paprastesnė teisinio proceso tvarka. Veikos pavojingumą apsprendžia tai, jog vis tik pažeidžiamos įstatymo saugomos vertybės, nors pavojingumo laipsnis ir mažesnis nei baudžiamojo nusižengimo atveju. Tokią pat nuomonę nutarime išdėstė ir Konstitucinis Teismas, pabrėždamas, jog: „*administracinis teisės pažeidimas <...> apibūdinamas kaip pavojinga veika, kadangi jas padarius pažeidžiamos tam tikros vertybės*”.⁶⁹

Tačiau įstatymų leidėjas akcentuoja priešingą teisei veikimą ar neveikimą. Šis veikos požymis galėtų būti pagrindas nusikalstamų ir nenusikalstamų veikų atskirumui. Mūsų nuomone, išeities taškas - teisės teorija, skirianti prigimtine ir pozityviąją teisę. Prigimtinės teisės kyla iš žmogaus prigimties, tai yra jo gyvybės, sveikatos, orumo ir ribojamos tik kitų žmonių teisių. Tad tokios prigimtinės teisės kaip teisė į gyvybę, laisvę, sveikatą, orumą, nuosavybę, asmens neliečiamybę, saviraiškos, sąžinės laisvę negali būti atimamos valstybės įstatymais ar kitais teisės aktais. Šių teisių pažeidimas – prigimtinių žmogaus teisių pažeidimas. Tuo tarpu pozityvioji teisė apibrėžia socialinių, ekonominių bei politinių teisių ribas, nustato pagrindinių teisių ir laisvių įgyvendinimo bei apsaugos mechanizmą. Pažeidžiant pozityviasias teisės normas pažeidžiami teisių įgyvendinimo ir apsaugos mechanizmai. Tad remiantis išdėstyta mokslininkai formuluoja išvadą, jog: „*nusikalstamos veikos priešingumo teisei turinį lemia*

⁶⁷ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P.186.

⁶⁸ Čaplinskas A., Dapšys A., Misiūnas J. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atskirumo teorinės problemos// Teisės problemos. 2004, Nr. 14(46). P.60.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997 11 19, Nr. 104-2644.

prigimtinė teisė, o administracinis teisės pažeidimas sietinas su priešingumu pozityviosios teisės normoms".⁷⁰ Todėl nusikalstamos veikos turėtų būti tos, kuriomis kėsiniama į visuotinai pripažintas svarbiausias žmogaus vertybes, bei visuomeninio gyvenimo bei valdymo tvarką, užtikrinančią žmogaus teisę į saugumą. Tuo tarpu administraciniai teisės pažeidimai susiję su įstatymo leidėjo nustatytų elgesio normų pažeidimu.

Mokslininkų A.Čaplinsko, A. Dapšio, J. Misiūno⁷¹ siūlomas dar vienas skirties kriterijus esti teisės pažeidimų socialinio žalingumo laipsnis. Remiantis šiuo požymiu skiriamos tokios priešingos teisei veikos:

1. socialiai žalingos, tačiau visuomenei nepavojingos veikos, tai būtent administraciniai ir drausminiai nusižengimai, civiliniai deliktai;
2. socialiai žalingos, su tam tikrais pavojingumo elementais, tai būtent baudžiamieji nusižengimai;
3. socialiai žalingos ir pavojingos visuomenei, kalbame apie nusikaltimą.

Su socialinio žalingumo kategorija betarpiškai susijęs teisės pažeidimo objektas, kuris atibojamas vėlgi remiantis prigimtinė ir pozityviaja teise. Tai reiškia, jog nusikalstama veika tiesiogiai kėsiniama į tam tikrą objektą, pavyzdžiui sveikatą, ir jam padaroma žala. Tuo tarpu administracinių teisės pažeidimų objektas, reglamentuotų taisyklių tam tikro objekto atžvilgiu pažeidimas, tarkim kelių eismo ir pan. Galime daryti išvadą, jog veikos kuriomis nėra padaroma žala objektui neturėtų būti kriminalizuojamos (numatytos išimty susijusios su padidintos rizikos objektų apsauga).

Taipogi skiriasi nusikalstamų veikų bei administracinių teisės pažeidimų padariniai. Padarinių sunkumas leidžia atriboti šias veikas ir nuspręsti taikytinos atsakomybės klausimą. Juk administracinės nuobaudos skyrimas nesukelia tokių sunkių teisinių pasekmių, kaip kad pritaikius baudžiamąją atsakomybę, kurios pagrindu atsiranda teistumas. Kita vertus, administracinės nuobaudos skyrimas taip pat sukelia tam tikrą teisinę būseną, tai yra baustumą.

Dar vienas atribojimo kriterijus esti teisės pažeidimo dalykas, tai yra pagal materialios vertės, dėl kurios padaroma veika, kiekybinius skirtumus.⁷² Šitaip yra atribota administracinė ir baudžiamoji atsakomybė už kontrabandą. Jei per valstybės sieną neteisėtai gabenami daiktai, kurių vertė neviršija 250 MGL, bus taikoma administracinė atsakomybė pagal ATPK 210 straipsnį, jei vertė viršys 250 MGL bus taikoma baudžiamoji atsakomybė pagal BK 199 straipsnį. Tokia pati situacija ir dėl vagystės, jei turto vertė neviršija 1 MGL bus taikoma

⁷⁰ Čaplinskas A., Dapšys A., Misiūnas J. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo teorinės problemos// Teisės problemos. 2004, Nr. 14(46). P.62.

⁷¹ Čaplinskas A., Dapšys A., Misiūnas J. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo teorinės problemos// Teisės problemos. 2004, Nr. 14(46). P.65.

⁷²Ten pat. P.70.

administracinė atsakomybė pagal ATPK 50 straipsnį, jei viršija, bus taikoma baudžiamoji atsakomybė pagal BK 178 straipsnį.

Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės skirties kriterijumi gali būti ir atsakomybės subjektų savybės. Pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo (kuriam nusikalstamos veikos padarymo dieną suėję 16 metų, arba įstatymo leidėjo suformuluotais atvejais – 14 metų), kuris padarė baudžiamajame įstatyme numatytą veiką (BK 2 straipsnio 4 dalis). Tuo tarpu administracinė atsakomybė gali būti taikoma asmeniui, kuris nepadarė teisės pažeidimo. ATPK 13 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog už nepilnamečių nuo keturiolikos iki šešiolikos metų padarytus teisės pažeidimus, numatytus atitinkamuose šio kodekso straipsniuose, administracinę atsakomybę traukiami tėvai arba globėjai (rūpintojai). Tačiau pagrindinė taisyklė, jog administracinės atsakomybės subjektas – asmuo, kuriam nusižengimo padarymo dieną suėję 16 metų, kuris nėra nepakaltinamas, tai reiškia, jog asmuo suprato savo veiksmų esmę ir galėjo juos valdyti. Šalia paprasto subjekto išskiriami ir specialieji pažeidimo subjektai, kurių požymiai apibrėžti ATPK 14straipsnyje.

Reikia pažymėti, jog administracinio teisės pažeidimo subjektyvioji pusė atspindi asmens psichinį santykį su daroma veika. Tik kalto, tai reiškia, suvokiančio daromos veikos prasmę ir galimai kilsiančias pasekmes, asmens elgesys gali užtraukti administracinę atsakomybę. Vadinas, kaltė yra svarbiausias elementas, pasireiškiantis dviem formomis: tyčia ir neatsargumu. ATPK 10straipsnyje teigiama, jog: *Administracinis teisės pažeidimas laikomas padarytu tyčia, jeigu jį padaręs asmuo suprato priešingą teisei savo veikimo arba neveikimo pobūdį, numatė žalingas jo pasekmes ir jų norėjo arba nors ir nenorėjo šių pasekmių, bet sąmoningai leido joms kilti*. Kaip matome, galime skirti dvi tyčias: tiesioginę – kai siekiama veikos žalingų padarinių ir netiesioginę – padarinių nenorima, bet sąmoningai leidžiama jiems kilti. ATPK 11staripsnyje numatyta kita kaltės forma, neatsargumas. *Administracinis teisės pažeidimas laikomas padarytu dėl neatsargumo, jeigu jį padaręs asmuo numatė, kad jo veikimas arba neveikimas gali sukelti žalingas pasekmes, bet lengvabūdiškai tikėjosi, kad jų bus išvengta, arba nenumatė, kad gali kilti tokios pasekmės, nors turėjo ir galėjo jas numatyti*. Kaip matome ir atsargumas galimas dėl lengvabūdiško pasitikėjimo arba dėl nerūpestingumo. Motyvas ir tikslas - papildomi subjektyviosios pusės požymiai, geriau atskleidžiantys asmens psichinį santykį su daroma veika, tačiau veikos kvalifikavimui ne visada turi reikšmės.⁷³

BK taipogi formuluojamos nuostatos dėl asmens kaltumo. Išskiriamos ir kaltės formos: tyčia (tiesioginė, netiesioginė) ir neatsargumas (dėl nusikalstamo pasitikėjimo, ar nusikalstamo

⁷³ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P.220.

nerūpestingumo). Galime formuluoti išvadą, jog tiek baudžiamoji, tiek administracinė atsakomybė atsiranda tik esant kaltam veikimui ar neveikimui.

Pagal subjektus taikančius atsakomybę taipogi skiriame šias atsakomybės rūšis. Administracinės atsakomybės priemonės skiriamos įvairių valdymo institucijų (pareigūnų), komisijų, taipogi ir teismo. Ši atsakomybė taikoma operatyviau, kai kurios priemonės taikomos net teisės pažeidimo padarymo vietoje. Tuo tarpu bausmės už nusikalstamas veikas skiria tik teismas.

Pažymėtina, jog skiriasi atsakomybių taikymo pagrindai. Administracinės atsakomybės pagrindas dažniausiai, administracinės teisės normų pažeidimas, o baudžiamosios atsakomybės – nusikalstama veika. Analogiškai skiriasi ir procesinė taikymo tvarka, remiantis administracinėmis ir baudžiamosiomis procesinėmis normomis.

Apibendrinant, galime teigti, jog remiantis pateiktais kriterijais, administracinė ir baudžiamoji atsakomybė turėtų būti atribota. Tai įtakotų toliau aptariamų problemų išsprendimą.

3.3 Baudžiamoji ir administracinė atsakomybė už tą pačią veiką

Problemiškas, autoriaus nuomone, yra administracinės atsakomybės ir baudžiamosios atsakomybės santykis. Remiantis mokslininkų išsakytomis nuomonėmis galime pastebėti, jog: *„šios teisinės atsakomybės rūšys dažnai kyla už panašias veikas, o nacionaliniai įstatymai sudaro prielaidas vienai atsakomybės rūšiai peraugti į kitą, todėl svarbu užtikrinti, kad asmuo nebūtų du kartus persekiojamas ir baudžiamas už tą patį pažeidimą”*⁷⁴. Tačiau Lietuvos teisinėje praktikoje nereti atvejai, kuomet asmenys dėl vieno teisės pažeidimo traukiamas kelių rūšių teisinės atsakomybės, arba išsprendus vienos rūšies teisinės atsakomybės klausimus, asmuo traukiamas kitos rūšies teisinės atsakomybės.

Tad kyla klausimai, ar galima asmeniui už vieną teisės pažeidimą skirti kelių rūšių teisinės atsakomybės priemones? Ar tokiais teisinės praktikos atvejais nėra pažeidžiamos žmogaus teisės ir teisės principai?

Nacionalinėje teisėje įtvirtintas *non bis in idem* principas, reiškiantis „ne du kartus už tą patį”. Principas išplaukia iš Konstitucijos 31 straipsnio 5 dalies, kurioje įtvirtinta nuostata, kad *niekas negali būti baudžiamas už vieną nusikaltimą antrą kartą*. BK 2 straipsnio 6 dalyje teigiama, jog *niekas negali būti baudžiamas už tą pačią nusikalstamą veiką antrą kartą*.

⁷⁴ V. Valančius. R.Norkus. Lietuvos administracinės ir baudžiamosios justicijos sąlyčio aspektai// Jurisprudencija. 2006, Nr.4(82).P.91-92.

Principas įtvirtintas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 protokolo 4 straipsnyje, kuriame teigiama, jog⁷⁵: „*niekas neturi būti antrą kartą persekiojamas ir baudžiamas tos pačios valstybės už nusikaltimą, už kurį jis jau buvo išteisintas arba nuteistas galutiniu nuosprendžiu pagal tos valstybės įstatymą ir baudžiamąjį procesą*“. Kaip galime pastebėti šiuose teisės aktuose nekalbama apie dvigubos atsakomybės draudimą apskritai, akcentuojamas tik draudimas du kartus bausti už tą patį. Taipogi pažymėtina, jog įstatymų leidėjas kalba apie draudimą bausti antrą kartą už tą pačią nusikalstamą veiką. Tad kyla šio principo taikymo klausimas, ar jis galioja tik baudžiamojoje teisėje ir tik baudžiamajai atsakomybei, ar galioja ir už baudžiamosios teisės ribų.

Lietuvoje *non bis in idem* principas ilgą laiką buvo siejamas tik su baudžiamąja teise. Ir situacijos, kuomet asmuo padaręs nusikalstamą veiką buvo traukiamas ir baudžiamojon ir administracinę atsakomybę, nebuvo laikoma šio principo pažeidimu.⁷⁶

Mūsų nuomone, šiuo atveju galime pasiremti Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Teismas, siekdamas nustatyti ar tai „baudžiamojo“ pobūdžio persekiojimas, remiasi trimis kriterijais, kuriuos suformulavo 1976 metais birželio 8 dieną sprendime Engelo ir kiti prieš Olandiją byloje.⁷⁷ Visų pirma, tai pažeidimo apibrėžimas pagal valstybės juridinę techniką, tai reiškia pažeidimo priskirtinumo tam tikrai teisės šakai kriterijų. Tačiau šis kriterijus nėra svarbiausias. Antrasis kriterijus - pati pažeidimo prigimtis. Trečiasis – pritaikytos sankcijos pobūdis ir griežtumo laipsnis. Pati nusižengimo prigimtis, nagrinėjama kartu su atitinkama sankcija ir yra svarbiausi vertinimo elementai. Remiantis šiais kriterijais, daugelis nacionalinėje teisėje įtvirtintų teisės pažeidimų patenka į nusikaltimo sampratą EŽTK prasme. To pasekoje, administraciniai teismai, sprendami administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimo bylas, atsižvelgia į suformuluotus kriterijus. Galime formuluoti išvadą, jog baudžiamosios teisės sričiai priskirtini visi teisės pažeidimai, už kurių padarymą numatytos represinio pobūdžio sankcijos, susijusios su laisvės ribojimu, atėmimu, baudomis. Tad nepriklausomai nuo teisės pažeidimų priskirtinumo vienai ar kitai nacionalinės teisės šakai, ne mažai administracinių nuobaudų laikomos kriminalinėmis bausmėmis, kas būtent ir įtakoja principo *non bis in idem* taikymą peržengiant baudžiamosios teisės ribas. Tokią nuomonę išsakė ir Konstitucinis Teismas 2001 m. gegužės 7 d. ir 2003 m. liepos 4 d. nutarimuose⁷⁸, kuriuose atskleidė, jog šis principas svarbus ne tik nustatant reguliavimą, kuriuo baudžiama už nusikaltimus, bet ir už kitus teisės pažeidimus.

⁷⁵ Berger V. Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997. P. 660.

⁷⁶ Piesliakas V. Dvigubos atsakomybės problema Lietuvos teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 23(15). P. 112.

⁷⁷ Berger V. Europos Žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997. P. 264.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 130(2) straipsnio (1994 m. liepos 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 39-1373; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo,

Dvigubos atsakomybės klausimas buvo sprendžiamas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo. Paminėtina J. Skerlos nagrinėta kasacinė byla⁷⁹ dėl apgaulingos personalinės įmonės buhalterinės apskaitos tvarkymo. Vilniaus miesto 1-o apylinkės teismo nuosprendžiu buvo pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą pagal Lietuvos Respublikos BK 323 straipsnį 2 dalį, nuteistas laisvės atėmimu (atidėtas vieneriems metams), nubaustas 10 MGL bauda ir konfiskuotas 300 Lt vertės jo turtas. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą apeliacine tvarka pirmos instancijos nuosprendį panaikino ir J. Skerlą pagal minėtą BK straipsnį išteisino, nesant jo veikoje nusikaltimo sudėties. Tokio sprendimo argumentai: J. Skerla padarė pažeidimą numatytą Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 49 straipsnio 7 punkte ir buvo nubaustas 20 000 Lt bauda. Už tą patį nusikaltimą jis nubaustas ir pagal BK 323 straipsnio 2 dalį. Pirmosios instancijos teismas klaidingai traktavo 20 000 lt baudą, įvertinę ją kaip ekonominę sankciją, o ne kaip administracinę nuobaudą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog administracinę atsakomybę už administracinius teisės pažeidimus nustato ne tik ATPK bet ir kiti įstatymai dėl administracinių teisės pažeidimų, kaip pavyzdžiui, Mokesčių administravimo įstatymas. To pasekoje šio įstatymo 50 straipsnyje numatytos baudos yra ne kas kita kaip administracinės nuobaudos.

Taigi J. Skerlos individualiai įmonei paskyrus baudą pagal Mokesčių administravimo įstatymą, o vėliau nuteisus pagal BK 323 straipsnio 2 dalį J. Skerlą už tą pačią veiką buvo nubaustas du kartus. Remiantis išdėstytu galime formuluoti išvadą, jog: „*asmens nubaudimas administracine nuobauda ir kriminaline bausme už tą patį teisės pažeidimą pažeidžia non bis in idem principą*“⁸⁰.

Tačiau tai nėra absoliuti taisyklė. Galimi atvejai, kuomet dvigubas baudimas nėra pripažįstamas *non bis in idem* principo pažeidimu. Šiuo atveju vėl svarbūs Europos žmogaus teisių teismo suformuluoti „baudžiamojo“ persekiojimo nustatymo kriterijai. Kaip pavyzdį galime pateikti K. Skudučio bylą⁸¹. K. Skudutis nuteistas už kelių eismo pažeidimą, kurio metu buvo padarytas apysunkis kūno sužalojimas, pagal BK 246 straipsnio 2 dalį. Taipogi buvo

krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 68-3094.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 gegužės 23d kasacinė byla Nr. Nr. 2K-228/2000.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-304-2000.

nubaustas administracine bauda. Tačiau remiantis Teismo suformuluotais kriterijais, šiuo atveju didžiausią reikšmę turėjo trečiasis kriterijus – sankcijos laipsnis. Administracinė 100 Lt bauda negali būti prilyginama net minimaliai, baudos kaip pagrindinės bausmės dydžiui – 100 MGL ir negali būti traktuojama kaip kriminalinė bausmė. Teismas konstatavo, jog jei *administracinė sankcija yra per daug švelni palyginti su baudžiamąja sankcija už tą pačią veiką, tai toks nubaudimas negali būti kliūtis traukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn*.

3.4 Administracinės ir baudžiamosios atsakomybės kolizijos problema

Atvejais, kuomet asmuo padaręs teisės pažeidimą patraukiamas administracinėn ir baudžiamojon atsakomybėn ir nustačius *non bis in idem* principo pažeidimą, kyla klausimas dėl apkaltinamojo nuosprendžio ar administracinės nuobaudos panaikinimo. Tokioje situacijoje, reikia pažymėti, jog remiantis BK straipsnio 3 dalimi: *asmuo atsako pagal baudžiamąjį įstatymą tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką*. Tokiu atveju reikia remtis nemažiau diskutuotina, mūsų nuomone, ATPK 9 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta norma: „*administracinė atsakomybė už šiame kodekse numatytus teisės pažeidimus atsiranda, jeigu savo pobūdžiu šie pažeidimai pagal galiojančius įstatymus neužtraukia baudžiamosios atsakomybės*”. Darytina išvada, jog tuomet turėtų būti tikrinamas nutarimų skirti administracinę nuobaudą teisėtumas ir pagrįstumas.

Šios normos analizė, suponuoja išvadą, jog atvejais, kai numatyta ir baudžiamoji ir administracinė atsakomybė, baudžiamoji atsakomybė turi pirmumą administracinės atsakomybės atžvilgiu, kadangi administracinė atsakomybė kyla, tik jei pažeidimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės.

Mūsų nuomone, tai ydingas teisinis reguliavimas, prieštaraujantis baudžiamosios teisės kaip paskutinės priemonės *ultima ratio* principui. Tai reiškia, būti paskutine priemone užkertant kelią neteisėtiems veiksams, kuomet taikant kitų šakų teisės normas rezultato pasiekti negalime⁸². Remiantis šiuo principu esant baudžiamosios ir administracinės teisės normų konkurencijai, turėtų būti taikomas pažeidėjo atsakomybę ar kitaip palengvinantis jo teisinę padėtį įstatymas. Vadinasi, prioritetas turėtų būti taikomas administracinei atsakomybei, o baudžiamoji atsakomybė turėtų būti taikoma tik neišvengiamais atvejais⁸³. Kita vertus, tokia išvada neišplaukia iš ATPK 9 straipsnio 2 dalies aiškinimo.

Teisinė praktika šiuo atveju taipogi nevienareikšmė. Vienais atvejais, teismas prioritetą teikia švelnesnei atsakomybės rūšiai. Kaip pavyzdį galime pateikti jau minėtą J. Serlos bylą,

⁸² Pavilionis V. Konstitucinės baudžiamųjų įstatymų rekodifikacijos ištakos//Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė, Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998. P.88.

⁸³ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006. P. 154.

kuomet už apgaulingą buhalterijos tvarkymą numatyta administracinė ir baudžiamoji atsakomybė, tad egzistuojant teisės normų konkurencijai taikyta ta, kuri numatė lengvesnę sankciją.

Panašia argumentacija remiamasi nagrinėjant ir kitas bylas. Kaip pavyzdį galime pateikti L. Dirsės kasacinę bylą⁸⁴. L. Dirsė Kauno miesto apylinkės teismo buvo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 329 straipsnį už tai kad pažeidė LR užsienio valiutos įstatymo 3 straipsnį ir Valiutų supirkimo, pardavimo ir keitimo taisyklių 1.1 punktą. Jis mano kad jo veiksmuose nebuvo nusikaltimo sudėties ir jo veiksmai turėjo būti vertinami kaip administracinės teisės pažeidimas pagal ATPK 170 straipsnį. Palyginus BK 329 straipsnį ir ATPK 170 straipsnį, galime matyti jog ir baudžiamoji ir administracinė atsakomybė numatytos už tas pačias veikas, neišskiriant požymių attribojančių atsakomybės taikymą. Tuo pagrindu, kasatorius teigia, jog turi būti taikoma švelnesnė priemonė. Tačiau kolegija kasacinio skundo netenkino, savo sprendimą motyvuodama tuo, kad BK 329 straipsnis baudžiamąją atsakomybę sieja su nusikaltimo dalyku (užsienio valiuta) ir veika (operacijų su užsienio valiuta norminių aktų pažeidimas), o ne su dalyko ypatumu (operacijų mastu) ar veikų skaičiumi. Šio nusikaltimo sudėtis esti formali, tad atsakomybė nesiejama su pasekmėmis. ATPK ir BK minėtų straipsnių dispozicijų dalys dėl operacijų užsienio valiuta iš esmės identiškos. Teismas remiasi ATPK 9 straipsnio 2 dalimi ir konstatuoja, jog, *pirmiausia svarstomi nusikaltimo sudėties ir baudžiamosios atsakomybės klausimai ir tik tada, padarius išvadą, kad veikos pavojingumas nesiekia tokio laipsnio, kuris daro veiką nusikaltimu, svarstomi administracinės atsakomybės klausimai*. Vadinasi, nesant aiškių kriterijų, veikos pavojingumo laipsnį įvertina pats teismas, vadovaudamasis savo teisine sąmone. Šiuo atveju pažeidimo pavojingumą nelemia operacijos mastas ir bei operacijų užsienio valiuta kiekis, kurie parodo šios veikos pavojingumą, atitinkantį BK 329 straipsnį.

Beje, ATPK 35 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, jog atsisakius pradėti ikiteisminį tyrimą dėl padarytos nusikalstamos veikos arba nutraukus baudžiamąjį procesą, arba priėmus išteisinamąjį teismo nuosprendį, jei atsakomybėn traukiamo asmens veiksmuose yra administracinio teisės pažeidimo požymių, ne vėliau kaip per du mėnesius nuo atitinkamo sprendimo priėmimo gali būti skiriama administracinė nuobauda. Anot Vyriausiojo administracinio teismo⁸⁵ taip nėra pažeidžiamas *non bis in idem* principas, kadangi nutraukus ikiteisminį tyrimą asmenį galima traukti administracinę atsakomybę tik tuomet, kai nutraukus ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamos veikos požymių nebuvimo, gali būti konstatuota, kad veikoje yra administracinio teisės pažeidimo sudėtis.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo teismo kasacinė byla Nr. 2K-531-2001.

⁸⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005m.lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. 1-931/2005.

Galime formuluoti išvadas, jog pagal sankcijų pobūdį bei veikų panašumus administracinė ir baudžiamoji atsakomybė, įstatymų leidyboje ir jų taikymo praktikoje ne visada aiškiai atibojamos. Tai sąlygoja principų *non bis in idem* ir baudžiamosios teisės kaip *ratio ultima* pažeidimus, kurie savo ruožtu įtakoja žmogaus teisių, teisinėje praktikoje pažeidimus.

4. Administracinės atsakomybės instituto teisinis statusas administracinės teisės požiūriu

Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimui reikia išsamių administracinių priemonių, kadangi šiuolaikinė administracija turi daug galių, naudojamų prieš eilinius piliečius, bendrai gerovei siekti. Tad akivaizdu, kad valstybės galios ir veiksmai kelia nemažą pavojų individui.

Valstybė ir žmogus – tai subjektai veikiantys savo teisinio statuso pagrindu. Analogiškai teisinei asmens padėčiai, administracinis teisinis piliečių statusas yra jo teisių ir pareigų, kurias jis turi dalyvaudamas visuomeniniuose santykiuose visuma.⁸⁶ Įvairios teisinio statuso problemos atsiskleidžia per teisinės atsakomybės institutą.

Administracinės atsakomybės instituto taikymo sfera itin plati. Tai sąlygoja ATPK pirmojo straipsnio turinys, teigiantis, jog: „*Lietuvos Respublikos įstatymų dėl administracinių teisės pažeidimų uždavinys yra saugoti Lietuvos Respublikos visuomeninę santvarką, nuosavybę, socialines, ekonomines, politines ir asmenines piliečių teises bei laisves, taip pat įmonių, įstaigų ir organizacijų teises bei teisėtus interesus, nustatytą valdymo tvarką, valstybinę ir viešąją tvarką, stiprinti teisėtumą, užkirsti kelią teisės pažeidimams, auklėti piliečius, kad jie tiksliai ir nenukrypstamai laikytųsi Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei kitų įstatymų, gerbtų piliečių teises, garbę ir orumą, sąžiningai vykdytų savo pareigas, jaustų atsakomybę visuomenei*“.

Apibendrinant, galime teigti, jog administracinės atsakomybės institutą sudarančios teisės normos „*suvienijamos abipusės priklausomybės ir organizuotai nukreipiamos strateginiam teisės tikslui – įgyvendinti žmogaus teisių saugą*.”⁸⁷

Tad, autoriaus nuomone, labai svarbu išnagrinėti administracinės atsakomybės institutą, kadangi valstybės taikomomis prievartos priemonėmis įsibraunama į žmogui Konstitucijos suteikiamas teises ir laisves. Iškykla klausimas, ar tikrai nenukenčia administracinė atsakomybė traukiamo žmogaus teisės?

⁸⁶ Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A., ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2005. P.371.

⁸⁷ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.261.

Pažymėtina, jog toliau nekalbama apie pozityviąją administracinę atsakomybę, kadangi jos taikymo metu nesusiduriame su teisinėmis problemomis ar žmogaus teisių pažeidimais. Nesant probleminių aspektų toliau gilinamasi, būtent į negatyviąją administracinę atsakomybę, kurios taikymo procese pasireiškia žmogaus teisių „trapumas“.

4.1 Administracinės atsakomybės instituto principai

Kaip minėta, principinės instituto nuostatos suformuluotos Konstitucijoje. Administracinės atsakomybės institutą apibrėžiant kaip asmens konstitucinių ir kitų teisių įgyvendinimo bei apsaugos priemonę, būtina išsiaiškinti teisės principų reikšimą šiame institute.

Anot profesoriaus A. Vaišvilos teisinės atsakomybės principai: *„tai pagrindinės idėjos, metodologiniai orientyrai, kuriais turi vadovautis valstybės institucijos ir pareigūnai, turintys teisę taikyti teises sankcijas“*⁸⁸, kylantys iš teisinės atsakomybės tikslų: ugdyti pagarbą teisingumui ir teisei, užkirsti kelią teisės pažeidimams, susiaurinti pažeidėjo teises ir atlyginti padarytą žalą).

Svarbu pabrėžti keletą aspektų. Visų pirma, administracinę atsakomybę nustatančios teisės normos neturi prieštarauti bendriesiems teisės principams. Antra, administracinė atsakomybė turi būti taikoma laikantis bendrųjų teisės principų, neiškreipiant sankcijos esmės – tai dvi sąlygos, norint veiksmingai pasiekti atsakomybės tikslus.⁸⁹

Atlikus Lietuvos Respublikos Konstitucijos, kitų teisės aktų, tarptautinių dokumentų ir teismų praktikos analizę, galime išskirti administracinei atsakomybei būdingus principus:

1) **atsakomybės teisėtumas** – jau antikos mąstytojas Eschilas teigė⁹⁰, jog valstybės demokratiškos, kol laikomasi įstatymų. Tad teisinė atsakomybė gali būti taikoma tik laikantis procesinių teisės normų reikalavimų ir tik už teisės normose numatytų subjektinių teisių ir įpareigojančių pareigų nevykdymą, ar žalos padarymą. Šis principas įtvirtintas ATPK 7 straipsnyje, nustatančiame, jog: *„niekam negali būti taikoma poveikio priemonė už administracinę teisės pažeidimą kitaip, kaip įstatymų numatytais pagrindais ir tvarka“*. Aiškinantis šio principo svarbą ir esmę būtina išskirti tris svarbius aspektus. Visų pirma, administracinė atsakomybė gali būti taikoma tik pagal paskelbtą ir neprieštaraujantį Konstitucijai įstatymą (remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsniu) kadangi Konstitucija yra aukščiausias valstybės įstatymas, įtvirtinantis pamatinius valstybės santvarkos principus, žmogaus prigimtines teises ir laisves, ekonomines, socialines ir kultūrines teises kartu su jų garantijų pagrindais. Šių svarbiausių visuomenės santykių konstitucinis reglamentavimo lygis ir

⁸⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.362.

⁸⁹ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P.79.

⁹⁰ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P.153.

lemia Konstitucijos viršenybę nacionalinėje teisės sistemoje. Įstatymo paskelbimo reikalavimas reikšmingas tuo požiūriu, jog suteikta galimybė susipažinti su įstatymo turiniu – būtina jų vykdymo prielaida ir laikymosi sąlyga. Jeigu įstatymas oficialiai nepaskelbtas, jis negali įsigalioti, vadinasi, negali būti taikomas ir jo neprivaloma laikytis. Nuostata konkretizuojama ATPK 8 straipsnyje, nustatančiame asmens atsakomybę pagal įstatymus, galiojančius veikimo ar neveikimo metu. Tai reiškia jog, niekas negali būti atsakingas už veikimą ar neveikimą nenumatytą teisės normose. Panašiai šis principas formuluojamas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 straipsnyje⁹¹: „*niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal galiojusius jų įvykdymo momentu valstybės vidaus įstatymus arba tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais*”.

Antra, atsakomybė taikoma tik už konkretų teisės normų nustatytą veikimą ar neveikimą, o ne už mintis, įsitikinimus, ar jų reiškimą⁹². Šias teises laiduoja Konstitucijos 25, 26 straipsniai, įtvirtinantys žmogaus teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė – nevaržoma. Šios teisės ribojamos tik įstatymu, jei būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei, ginti konstitucinei santvarkai. Panašiai šis principas formuluojamas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 9 ir 10 straipsniuose.

Trečia, valstybės valdymo institucijų įgaliojimai turi būti nustatyti įstatyme, o priimami sprendimai turi remtis įstatymu. Tai reiškia, kad valdžios institucijoms, tarnaujančioms žmonėms, leidžiama tik tai kas nustatyta įstatyme, o žmonėms – leidžiama, kas nėra uždrausta. Teisėtumas – suteiktų kompetencijos ribų neperžengimas.

ATPK 7 straipsnyje įtvirtintas teisėtumo principas, kur teigiama, jog poveikio priemonės taikomos įgaliotų organų ar pareigūnų kompetencijos ribose, tiksliai pagal įstatymus. Taip atsakomybės teisėtumo principą apibrėžė ir Lietuvos vyriausias administracinis teismas nutartyje, teigdamas, jog: „*itin reikšmingas įstatymo viršenybės (teisėtumo) principas, reiškiantis, jog viešojo administravimo subjekto veikla turi remtis įstatymu ir atitikti jo reikalavimus, o atlikdamas administracinius veiksmus, susijusius su asmenų teisėmis ir laisvėmis, šis subjektas negali peržengti jam įstatymų suteiktos kompetencijos ribų*“.⁹³

2) nekaltumo prezumpcija – principas įtvirtintas konstitucijos 31 straipsnyje. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nutartyje konstatavo, kad: „*tai pamatinis teisingumo*

⁹¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

⁹² Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996. P.18.

⁹³ Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis Nr. A-11-648/2003 „Dėl Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 20 d. sprendimo dalies panaikinimo. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=27821>; prisijungimo laikas: 2006-09-27. Taip pat Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas//Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.

vykdymo <...> principas, viena iš svarbiausių žmogaus teisių ir laisvių garantijų”⁹⁴. Taigi, tai vienas svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje principų. Principo esmė tokia: kol neįrodyta, remiantis įstatymų nustatyta tvarka kompetentingo valstybės subjekto, kad nusižengta teisės normų reikalavimams – asmuo laikomas nepadaręs teisės pažeidimo. Tai reiškia, kad kiekvieno asmens atžvilgiu preziumuojamas nekaltumas. Tai oficiali teisinė žmogaus padėtis, kurią valstybė ir individai privalo gerbti. Tokia nekaltumo prezumpcijos samprata derinasi su tarptautinių dokumentų atitinkamom nuostatom;

3) atsakomybės pagrįstumas – tai konstitucinei nekaltumo prezumpcijos nuostatai įgyvendinti nacionalinėje teisėje suformuluotas principas. Pastarojo įgyvendinimui yra sukurta atitinkamų materialinių ir procesinių normų visuma, kuriose nurodyta asmenų padarytų teisės pažeidimų išaiškinimo, apkaltinimo, sankcijos pritaikymo tvarka ir pan. To pasekoje, teisinė atsakomybė taikoma tik už objektyviais kriterijais remiantis nustatytą teisių ir pareigų pusiausvyros neatitinkantį elgesį. Tai reiškia, kad teisinė atsakomybė gali būti taikoma tik nustačius objektyvią tiesą;

4) atsakomybės proporcingumo principas – kilęs iš Vokietijos teisinės sistemos, tačiau pripažintas ir kitose šalyse, įtvirtintas Europos sąjungos teisės šaltiniuose. Tai vienas svarbiausių bendrųjų Europos Bendrijos principų⁹⁵, kurio paskirtis yra užtikrinti, kad valdžios institucijos išlaikytų tinkamą proporcingumą tarp tikslų, kuriuos reikia pasiekti, ir priemonių, kurias galima panaudoti siekiant šių tikslų. Tai tarsi poveikio priemonių diferencijavimo principas, kad pastarosios atitiktų administracinės atsakomybės tikslus. Tai reiškia jog reikia taikyti, priemonės atitinkančias atsakomybės tikslus. Tad jeigu administracinės atsakomybės tikslą galima pasiekti švelnesnėmis, nei įstatyme nustatytomis priemonėmis – tai pastarosios ir turėtų būti taikomos. Principas įtvirtintas ATPK 30⁽¹⁾ straipsnyje, kur numatyta, jog pareigūnas ar institucija turi atsižvelgti į pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę, kaltės laipsnį, turtinę padėtį, sunkinančias bei lengvinančias aplinkybes ir individualizuoti numatytą sankciją, suteikiant kompetenciją paskirti mažesnę, nei teisės normoje įtvirtintą minimalią sankciją, arba jos visai neskirti. Konstitucinis Teismas taipogi išreiškė savo nuomonę šiuo klausimu ir konstatavo, jog: „iš Konstitucijos kylantis proporcingumo principas reiškia, kad nustatytos teisinės priemonės turi būti būtinos demokratinėje visuomenėje ir tinkamos siekiamiems teisėtiems bei visuotinai svarbiems tikslams (tarp tikslų ir priemonių turi būti pusiausvyra), jos neturi varžyti asmens teisių labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti, o jeigu šios teisinės priemonės yra susijusios su

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 "Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo" patvirtintų medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai”// Valstybės žinios. 2001 04 18, Nr. 33-1108.

⁹⁵ Usher J. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001. P.46.

*sankcijomis už teisės pažeidimą, tai minėtos sankcijos turi būti proporcingos padarytam teisės pažeidimui. Už teisės pažeidimus negalima nustatyti tokių bausmių arba nuobaudų (inter alia ir tokių jų dydžių), kurios būtų akivaizdžiai neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimams ir bausmės ar nuobaudos paskirčiai“.*⁹⁶

5) atsakomybės teisingumas – šis principas susijęs su proporcingumo principu ir reikalauja atkurti pažeistą teisių ir pareigų pusiausvyrą, atsižvelgiant į visas reikšmingas bylos aplinkybes ir parenkant individualią atsakomybės priemonę. Principas kildinamas iš konstitucinės nuostatos įtvirtintos Konstitucijos 21 straipsnyje, kuri draudžia bausmes, žeminančias žmogaus orumą, žalotų žmogų ar kankintų. Principą sudaro keletas aspektų.

Visų pirma, taikant atsakomybę turi būti atsižvelgiama į padarytos žalos mastą, pavojingumą, visas sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes, kad nebūtų paskirta nei per griežta, nei per švelni atsakomybės priemonė. Tai reiškia, jog bausmė ar paskatinimas turi būti adekvatūs teisės normų pažeidimo ar prisiimtų naudingų išpareigojimų mastui. Taip šį principą išaiškino ir Konstitucinis Teismas, konstatuodamas, jog: *„konstitucinis teisingumo principas reikalauja nustatomas sankcijas už teisės pažeidimus diferencijuoti taip, kad jas taikant būtų galima atsižvelgti į teisės pažeidimo pobūdį, į atsakomybę lengvinančias ir kitas aplinkybes, kad atsižvelgiant į tai būtų galima skirti mažesnę nuobaudą nei sankcijoje numatytoji minimali“*.⁹⁷

Antra, šis principas apima nebaudžiamumo antrąkart už tą pačią veiką aspektą *non bis in idem*. Tai konstitucinis principas įtvirtintas Konstitucijos 31 straipsnyje ir konkretizuotas ATPK 22 straipsnyje. Šis principas atitinka tarptautiniuose dokumentuose formuluojamas nuostatas, kad niekas negali būti antrą kartą baudžiamas už tą patį pažeidimą, už kurį jis buvo išteisintas arba nuteistas galutiniu nuosprendžiu pagal nacionalinius šalies įstatymus.

6) atsakomybės neišvengiamumo – neišvengiamas teisių praradimas, padarius pažeidimą. Jo esmė ta, kad kiekvienas pažeidimas turi būti išaiškintas, kaltas asmuo patrauktas

⁹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. 2005 lapkričio 10 d. nutarimas Nr.01/04 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005 11 12, Nr. 134-4819. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03 „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004 12 18, Nr. 181-6708.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 lapkričio 10 d. nutarimas Nr.01/04 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005 11 12, Nr. 134-4819. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas Nr. 3/02-7/02-29/03 „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 "Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo" patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 01 29, Nr. 15-465. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio teismo 2006 m. liepos 4 d. nutartis Nr. 1B-30/2006.

administracinę atsakomybę, skirta nuobauda įvykdyta. Įspėjamoji administracinė nuobauda reikšmė svarbi tuo, kad ji neišvengiama ir daro realų poveikį teisės pažeidėjui. Nebaudžiamumas, teisės pažeidimo nepasmerkimas paprastai skatina naujus pažeidimus, padeda formuoti antisocialinius pažeidėjo polinkius bei įpročius. Kiekvienas pažeidimas turi būti išaiškintas, kadangi nebaudžiamumo stereotipas skatina teisės pažeidimus ir teisinį nihilizmą.

7) atsakomybės veiksmingumo – poveikio elgesiui ir teisinei sąmonei efektyvumas. Tai atsakomybės tikslo pasiekimo laipsnis. Principas susijęs ir su teisinės atsakomybės taikymo operatyvumu: atsakomybė tuo veiksmingesnė, kuo greičiau atsiras ir bus didesnis prevencinis poveikis.⁹⁸

8) asmens neliečiamumas – viena svarbiausių prigimtinių teisių. Konstitucijos 20 straipsnyje suformuluotas žmogaus laisvės neliečiamumo principas. Žmogaus teisės ir laisvės gali būti varžomos tik kito žmogaus teisių ir laisvių, arba įstatymo pagrindu ir tik tokia apimtimi, kokia pažeidė kito asmens teises. Žmogus turi būti apsaugotas nuo neteisėto fizinio ir psichinio poveikio. Fizinis asmenybės neliečiamumas reiškia, kad žmogus turi būti apsaugotas nuo bet kokio nepagrįsto valstybės institucijų ar kitų piliečių poveikio. Psichinis asmens neliečiamumas susijęs su teisinių ar kitokių priemonių buvimu, siekiant apsaugoti žmogų nuo kėsimosi į jo dvasinę būseną, vidinę sferą⁹⁹.

9) asmenų lygybė teisei ir įstatymui - tai bendrasis konstitucinis principas, draudžiantis bet kokią diskriminaciją ir įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnyje. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad: „konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų”¹⁰⁰.

⁹⁸ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P.365.

⁹⁹ Dambrauskienė G., Davulis T., Jaršiūnas E. ir kt./red. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/1dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000.P.134.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996 11 27, Nr. 114-2643. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 40/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003 12 31, Nr. 124-5643.

Taip pat Konstitucinis Teismas pažymėjo¹⁰¹, jog konstitucinis visų asmenų lygybės principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas (diferencijuotas) teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį

Išnagrinėjus administracinės atsakomybės principus, norisi dar kartą pabrėžti jų svarbą, kadangi tai konstitucinės žmogaus teisių garantijos administracinėje teisėje, pradai užtikrinantys žmogaus teisių ir laisvių įtvirtinimą bei užtikrinimą teisės teorijoje ir praktikoje.

4.2 Administracinė atsakomybė - žmogaus teisių saugos garantas

Kaip minėta, administracinės atsakomybės institutas susijęs su valstybės taikoma prievarta. Instituto paskirtis esti žmogaus teisių ir laisvių saugos užtikrinimas. Išsakyta mintis nesukelia prieštaravimų, tačiau priemonės ir būdai, skirti tikslui pasiekti, dažnai esti diskusijų objektas.

Šiandien administracinės atsakomybės traukiamo asmens teisių apsauga yra gana problemiška. Tokią situaciją sukuria valstybės taikomos prievartos priemonės ir įstatymų garantuojamų procesinių teisės normų nepaisymas.

Visų pirma, susiduriame su teisės į teisminį nagrinėjimą užtikrinimo problema. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, jog: „*asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą*“. Svarbus pažeistų asmens teisių gynimo garantas yra ATPK ir Administracinių bylų teisenos įstatymas, kuriais remiantis asmenys gali kreiptis teisminės gynybos į administracinį teismą, kai iškyla klausimai dėl administracinių institucijų, įstaigų, pareigūnų priimtų teisės aktų ir veiksmų teisėtumo, dėl šių subjektų atsisakymo ar vilkinimo atlikti jų kompetencijai priskirtus veiksmus teisėtumo ir pagrįstumo, turtinės ar moralinės žalos atlyginimo.

Asmens teisė į teisminį nagrinėjimą įtvirtinta ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje: „*nustatant kiekvieno asmens teises ir pareigas <...> turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama <...> nepriklausomo ir nešališko teismo*“. Tokia nuostata, kaip išaiškino Europos žmogaus teisių teismas taikoma ir administracinėje teisėje.

¹⁰¹ Administracinė byla Nr. I - 490 -16/2006 m// http://www.lrkt.lt/Prasymai/8_2006.htm; prisijungimo laikas: 20061112; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998 11 18, Nr. 100-2791. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. d. nutarimas Nr. 14/02 „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005 05 19, Nr. 63-2235.

Teisingumo teismas savo sprendime išaiškino, jog: „*teisės į teisminę gynybą užtikrinimas bet kurioje prieš asmenį pradėtoje procedūroje, galinčioje baigtis jam nepalankaus akto priėmimu, yra pagrindinis Bendrijos teisės principas ir turi būti garantuotas net ir nesant jokių konkrečių procedūrą reglamentuojančių taisyklių*“.¹⁰²

Situacijos problemiškas pasireiškia tuo, jog daugiausia administracinių nuobaudų skiria ne teismai, o įvairios įgaliotos vykdomosios valdžios institucijos (pareigūnai) ir žinybos. Tuo tarpu Konvencijos 6 straipsnis garantuoja teisę į nepriklausomą ir bešališką teismą. Lietuvai gali kilti problemų aiškinantis, ar įvairios komisijos ir žinybos, turinčios teisę nagrinėti administracinių teisių pažeidimų bylas, laikytinos organais, atitinkančiais teismo sampratą Konvencijos 6 straipsnio požiūriu.¹⁰³

Tokia susiklosčiusi situacija, gali būti traktuotina, kaip: „*administracinių organų įgalinimai skirti nuobaudas yra galbūt nenormalumas*“¹⁰⁴. Tačiau, autoriaus nuomone, tokia nuostata nepažeidžia Konstitucijos 109 straipsnio ir EŽTK 6 straipsnio reikalavimų, kadangi padavus skundą, sustabdomas nutarimo skirti administracinę nuobaudą vykdymas, kol bus išnagrinėtas skundas. Tad apskundus institucijos ar pareigūno nutarimą, administracinio teisės pažeidimo bylą kaip pirmoji instancija nagrinėja ir administracinę nuobaudą skiria apygardos administracinis teismas. Tad susidaro dvi situacijos vis tik įrodančios, jog teisingumą administracinių teisės pažeidimų byloje iš esmės vykdo tik teismai:

- asmeniui, nesutinkančiam su institucijos ar pareigūno nutarimu, yra užtikrinama teisė į teisminį nagrinėjimą;
- asmeniui, neginčijančiam priimto nutarimo, teisės nėra pažeidžiamos, nes vis tik jam paliekama teisė reikalauti, kad jo bylą, kaip pirmoji instancija išnagrinėtų administracinis teismas.

Negalime nenagrinėti atvejų, kuomet skundo padavimas nesustabdo nutarimo vykdymo. Tokie atvejai galimi, kai nuobauda skiriama ir bauda paimama administracinio teisės pažeidimo padarymo vietoje. Kaip pavyzdį galime pateikti nuobaudas, skiriamas už kelių eismo taisyklių pažeidimus. Tokioje situacijoje, apskundžiamas jau išnagrinėtas nutarimas. Logiška išvada, jog nutarimą priėmęs organas (pareigūnas) bylą išnagrinėjo, kaip pirmoji instancija ir įvykdė teisingumą. Autoriaus nuomone, taip iš esmės pažeidžiamas Konstitucinis principas jog: „*teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai*“. Tokia situacija taisytina. Viena galimybių

¹⁰² Sprendimo *Belgija prieš Komisiją* Teisingumo Teismo (plenarinė sesija) sprendimas//<http://www.euro-lex.europa.eu>; prisijungimo lakas: 20061016.

¹⁰³ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos 6 str. taikymas ir aiškinimas Lietuvos Respublikos pralaimėtose bylose//<http://www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=272b6597-0e72-486e-94ff-aeffd509b685>; prisijungimo laikas: 20061105.

¹⁰⁴ Raižys D., Višinskas V. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos// *Jurisprudencija*. 2004, Nr.53(45). P43.

pakeisti Administracinių teisės pažeidimų kodekso 295 straipsnį sekančiai: *skundo nustatytu laiku padavimas sustabdo nutarimo skirti administracinę nuobaudą vykdymą iki skundo išnagrinėjimo. Skundo nustatytu laiku padavimas nesustabdo nutarimo vykdymo jeigu paskirta nuobauda – įspėjimas ir administracinis areštas.*

Tokia straipsnio formuluotė, mūsų manymu, nebesudarytų sąlygų pažeisti administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisių. Teiginį įrodantys argumentai:

- asmens teisės nėra pažeidžiamos, nes vis tik jam paliekama teisė reikalauti, kad jo būtų, kaip pirmoji instancija išnagrinėtų administracinis teismas;
- įspėjimas – pati švelniausia administracinė nuobauda, numatyta už veikas, kurios nėra labai pavojingos ir kuriomis nėra kėsiniama į svarbias teises vertybes. Pavyzdžiui įspėjimas, kaip administracinė nuobauda gali būti skiriamas už higienos norminių aktų bei žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymų pažeidimus (ATPK 42str). Skiriant įspėjimą, nėra pažeidžiamos arba kitaip apribojamos traukiamo administracinę atsakomybę asmens teisės, tad nutarimo sustabdymas, apskundus nutarimą, mūsų manymu, nebūtinai.

Kuomet paskiriama nuobauda – nušalinimas nuo darbo (pareigų), iš pirmo žvilgsnio, taipogi nepažeidžiamas teisės į teisminę gynybą principas, kadangi ATPK 29⁽¹⁾ straipsnio antroje dalyje nurodyta, jog: „*nušalinimą nuo darbo (pareigų) skiria rajono (miesto) apylinkės teismas (teisėjas)*“.

Tačiau ATPK normų sisteminė analizė, mums leidžia daryti išvadą, kad galimi žmogaus teisių pažeidimo atvejai, kuomet taikomas ATPK kodekso 234 straipsnis, suteikiantis teisę Geologijos tarnybos direktoriui ir jo pavaduotojui nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas, tame tarpe ir nušalinimą nuo pareigų už reikalavimų pažeidimą pagal ATPK 53 str.2d (už žemės gelmių, jų išteklių apsaugos ir naudojimo reikalavimų pažeidimas) ir 54 str.1d. (už žemės gelmių (geologinio) tyrimo darbų vykdymo taisyklių ar reikalavimų pažeidimus). Mūsų manymu, toks ATPK numatytas reglamentavimas esti ydingas ir taisytinas.

Atitinkamai turi būti taisomi ir priimti poįstatyminiai teisės aktai, kuriuose suteikiama galimybė administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėti ir administracines nuobaudas skirti neteisminiams organams ir pareigūnams, kuomet pastarųjų nutarimų apskundimas nesustabdo nutarimo vykdymo.

Tikslinga apžvelgti ir procesines teises užtikrinančias asmens teisių saugą, nustatytas Kodekso 272, 252, 253, 254 straipsniuose, kur išvardintos administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisės. Tai apima: teisę susipažinti su bylos medžiaga; duoti paaiškinimus; pateikti įrodymus; pareikšti prašymus; nagrinėjant bylą, naudotis teisine advokato ar kito įgalioto atstovo, turinčio aukštąjį teisinį universitetinį arba jam prilyginamą išsilavinimą, pagalba;

kalbėti gimtąja kalba arba ta kalba, kurią jis moka, ir naudotis vertėjo paslaugomis, jeigu nemoka lietuvių kalbos; apskūsti nutarimą byloje. Beje, administracinio teisės pažeidimo byla nagrinėjama dalyvaujant administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui. Nesant šio asmens, byla gali būti išnagrinėta tik tais atvejais, kai yra duomenų, jog jam laiku pranešta apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, ir jeigu iš jo negautas prašymas atidėti bylos nagrinėjimą. Tuo atveju, kai yra gautas prašymas atidėti bylos nagrinėjimą, ji gali būti išnagrinėta nedalyvaujant asmeniui, jeigu administracinio teisės pažeidimo bylą nagrinėjantis organas (pareigūnas), pripažinęs neatvykimo į bylos nagrinėjimą priežastis nesvarbiomis, atmeta administracinę atsakomybę traukiamo asmens prašymą. Taipogi turi būti užtikrinama asmens teisė į viešą administracinio pažeidimo bylos nagrinėjimą, įtvirtintą kodekso 254 straipsnyje bei garantuojama visų lygybė prieš įstatymą ir nagrinėjantį bylą organą (pareigūną).

Tačiau ar tikrai administracinę atsakomybę traukiamas asmuo turi galimybę realiai pasinaudoti jam įstatymu suteiktomis teisėmis, ar kai kurios teisės egzistuoja tik „popieriuje“, ir taip sudaro prielaidas žmogaus teisių pažeidimams?

Atsakant į iškilusį klausimą, visų pirma, reikia pažymėti, jog administracinio teisės pažeidimo padarymas fiksuojamas administracinio teisės pažeidimo protokole. Žmogaus teisių saugos požiūriu svarbi ATPK 260 straipsnio 4 dalis įtvirtinanti nuostatą, jog: *„surašant protokolą, administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui išaiškinamos jo teisės ir pareigos, numatytos šio kodekso 272 straipsnyje, ir tai pažymima protokole“*. Tada kyla klausimas, kaip tokiu atveju užtikrinama žmogaus teisių sauga kuomet administracinio teisės pažeidimo protokolas nėra rašomas? Autoriaus nuomone galima dvejopa situacija:

- asmuo neginčija padaryto teisės pažeidimo ir jam skiriama bauda sumokama teisės pažeidimo vietoje. Tokioje situacijoje nėra jokio procesinio dokumento, kuriame būtų fiksuojama, jog asmeniui išaiškintos jo teisės ir pareigos. Tad nėra jokios garantijos, kad asmeniui bus išaiškintos jo teisės, nepasireikš pareigūno savavaliavimas ar kompetencijos trūkumas, skiriant nuobaudą;
- asmuo ginčija paskirtą nuobaudą, ko pasekoje surašomas protokolas. Protokolą pasirašo jį surašęs asmuo ir administracinę atsakomybę traukiamas asmuo, kuriam turi būti išaiškintos jo teisės ir pareigos, apie tai pažymima protokole. Taip užtikrinama žmogaus teisių sauga, užtikrinama, jog asmeniui išaiškintos jo teisės, kuriomis jis gali pasinaudoti.

Siūlytina išeiti iš situacijos: protokolo rašymas visais teisės pažeidimo atvejais. Tokia nuostata gali būti kritikuojama, kaip pažeidžianti ekonomiškumo ir tikslingumo principus, apkraunant įvairias žinybas ir pareigūnus papildomu „popierizmu“, tačiau negalime paneigti, jog asmens teisių išaiškinimas įtakoja galimybę pasinaudoti kitomis procesinėmis teisėmis.

Kitų procesinių teisių užtikrinimas taipogi problemiškas. Tarkim, teisė naudotis teisine advokato ar kito įgalioto atstovo, turinčio aukštąjį teisinį universitetinį arba jam prilyginamą išsilavinimą, pagalba. Juk ATPK nuostatos, numatančios labai dideles baudas, kurias Europos žmogaus teisių teismas bei Komisija kvalifikuoja (atsižvelgiant į šalies gyventojų pragyvenimo lygį) kaip kriminalines bausmes, nepriklausomai nuo to, kokiai teisės šakai nacionalinis įstatymų leidėjas priskiria tokias baudas. Tokiu atveju kyla klausimas, ar skiriant tokias dideles baudas, kurias Strasbūro organai laiko kriminalinėmis bausmėmis, neturėtų būti taikomos visos baudžiamojo proceso garantijos, įtvirtintos Konvencijos 6 straipsnyje, įskaitant ir teisę nemokamai naudotis gynėjo pagalba, jei neturima lėšų jam atsilyginti?¹⁰⁵

Visų pirma, nors Kodekso 272 straipsnyje numatytos administracinės atsakomybės traukiamo asmens teisės, tarp kurių minima teisė naudotis teisine advokato pagalba, tačiau dažnai administracinių teisės pažeidimų bylos nagrinėjamos ir nuobaudos skiriamos pažeidimo padarymo vietoje. Kyla klausimas, ar tokioje situacijoje asmuo gali realiai pasinaudoti savo teise gauti teisinę pagalbą, ar nepažeidžiamos asmens procesinės teisės? Tokia situacija, mūsų nuomone, taisytina. Pareigūnas, teisės pažeidimo vietoje turėtų surašyti procesinį dokumentą, surinkti įrodymus, o bylą viešai turi nagrinėti nepriklausomas ir bešališkas teismas.

Viešas administracinių bylų nagrinėjimas įtvirtintas Kodekso 254 straipsnyje – dar viena aktuali problema, kadangi dauguma administracinių teisės pažeidimų bylų, kaip minėta nagrinėjamos teisės pažeidimo padarymo vietose ar įstaigų kabinetuose. Tuo tarpu viešas administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimas – viena žmogaus teisių apsaugos garantija įtvirtinta Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje ir EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje. Proceso viešumas gali būti suprantamas dvejopai: siaurai ir plačiai. Siauruoju požiūriu proceso viešumas reiškia šalių ir kitų byloje dalyvaujančių asmenų teisę asmeniškai, tiesiogiai dalyvauti procese nagrinėjant bylą ir susipažinti su visa medžiaga. Plačiuoju požiūriu viešumas reiškia visuomenės teisę dalyvauti procese, gauti ir skelbti informaciją apie bylos nagrinėjimą. Pastarąją prasme suvokiamą viešumą ypatingai sunku įgyvendinti kuomet byla nagrinėjama ir nuobauda skiriama pažeidimo padarymo vietoje¹⁰⁶. Dažniausiai nebūna kitų asmenų išskyrus pažeidimą padariusį asmenį ir pareigūną skiriantį administracinę nuobaudą. Panaši situacija kai bylos nagrinėjamos įvairių įstaigų kabinetuose, kuomet nėra skelbiama apie bylos nagrinėjimą. Viešas bylos nagrinėjimo principas pažeidžiamas ir dėl netinkamų fizinių sąlygų, kadangi bylos dažnai nagrinėjamos mažuose kabinetuose, kur stebėtojams tiesiog nėra vietos.

¹⁰⁵ Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos 6 str. taikymas ir aiškinimas Lietuvos Respublikos pralaimėtose bylose//<http://www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=272b6597-0e72-486e-94ff-aeffd509b685>; prisijungimo laikas: 20061105.

¹⁰⁶ Šimkūnas M. Administracinė teisena: atsakomybės traukiamo asmens teisių apsaugos problemos// Justitia. 2002, Nr.3-4. P.10.

Remiantis išdėstytu, galime daryti išvadą, jog šiuo metu viešumo principas yra pažeidžiamas dėl įstatymo spragų, bei nepakankamų finansinių išteklių. Mūsų nuomone, tokia situacija taisytina. Pirmiausia siūlytina apriboti įvairių žinybų ir pareigūnų kompetenciją nagrinėti bylas teisės pažeidimo padarymo vietoje, paliekant šią teisę teismui. Tik esant viešam bylų nagrinėjimo procesui, galima įsitikinti jo sąžiningumu, tuo kad nėra pažeidžiamos šalių teisės. Visa tai leidžia visuomenei „kontroliuoti“ teismus, didina pasitikėjimą teismais ir visuomenės teisinį švietimą.

Kita problema susijusi su administracinio teisės pažeidimo bylos nagrinėjimu pažeidimo padarymo vietoje – tai sunkiai užtikrinama teisė kalbėti gimtąja kalba arba ta kalba, kurią jis moka, ir naudotis vertėjo paslaugomis, jeigu nemoka lietuvių kalbos. Konstitucijos 117 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, jog: „*teismo procesas Lietuvos Respublikoje vyksta valstybine kalba*“. Šią normą atkartoja ir ATPK 253 straipsnis. Kadangi ne visi proceso dalyviai gali mokėti lietuvių kalbą, 253 straipsnio 2 dalyje garantuojama teisė asmenims nemokantiems lietuvių kalbos, kalbėti gimtąja kalba arba kalba, kurią jis moka, ir naudotis vertėjo paslaugomis. Proceso kalbos principo tinkamas įgyvendinimas užtikrina galimybę asmeniui pasinaudoti visomis Kodekso 272 straipsnyje suteiktom procesinėmis teisėmis.

Diskutuotinas ir administracinių teisės pažeidimų bylų proceso paprastumas. Juk dažnai nagrinėjant bylą dalyvauja tik pareigūnas ir traukiamas administracinė atsakomybė asmuo. Nėra nešališkos šalies, kuri objektyviai įvertintų situaciją¹⁰⁷. Tai ir yra visų administracinės atsakomybės traukiamo asmens teisių pažeidimo priežastis. Tad nereikėtų tokia apimtimi taikyti proceso ekonomiškumo principo, teisingo bylos išsprendimo ir žmogaus teisių pažeidimo sąskaita.

Iš visų pateiktų argumentų, darytina išvada, jog bylos turi būti nagrinėjamos viešai, nešališko ir nepriklausomo teismo, norint visiškai užtikrinti administracinės atsakomybės traukiamo asmens teisių saugą.

Išnagrinėjus administracinės atsakomybės traukiamo asmens turimas procesines teises užtikrinančias asmens teisių saugą, tikslinga išsamiau aptarti ir numatytas administracines nuobaudas bei jų santykį su žmogaus teisių sauga.

Atlikus administracinių teismų praktikos analizę¹⁰⁸, darytina išvada jog administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėjančios institucijos dažnai priima nepagrįstus ir neteisėtus

¹⁰⁷ Šimkūnas M. Administracinė teisena: atsakomybės traukiamo asmens teisių apsaugos problemos// Justitia. 2002, Nr.3-4. P.10.

¹⁰⁸ Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2006 m. lapkričio 17d. nutartis Nr. N17-1654/2006 „Dėl Vilniaus rajono apylinkės teismo 2006 m. gruodžio 30d. nutarimo administracinio teisės pažeidimo byloje“. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=70945>; prisijungimo laikas: 2006 10 15. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2006 lapkričio 16 d. nutartis Nr. N3-1695-06 „Dėl Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2006 m. birželio 5d. nutarimo administracinio teisės pažeidimo byloje“ <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=70945>; prisijungimo laikas: 2006 10 15.

nutarimus dėl to, kad nėra surenkami visi įrodymai, nutarimai priimami neišnagrinėjus visų bylai svarbių faktinių aplinkybių, kaip to reikalauja Kodekso 257 straipsnyje. Ne visada atsižvelgiama ir į atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias, taip pat neišaiškinamos kitos aplinkybės, kuriomis remiantis byla būtų išspręsta teisingai. Dėl šios priežasties dažnai neteisingai skiriamos baudos. Jos gali būti nepagrįstai didelės, ar skirtos nesant administracinio teisės pažeidimo įvykio ir sudėties, skirtos neturinčio tam teisių pareigūnų.

Dar viena spraga – mechanizmo, leidžiančio nustatyti ar pažeidėjas įvykdė pareigą sumokėti baudą, nebuvimas¹⁰⁹. Tokioje situacijoje neišvengiami priverstinio baudos išieškojimo atvejai, sukeliantys teises pasekmes.

Neabejotinai žmogaus teisių saugos problemos kyla skiriant administracinę nuobaudą – daikto, kuris buvo administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankis arba tiesioginis objektas, ir pajamų, kurios buvo gautos administracinio teisės pažeidimo padarymu, konfiskavimas. ATPK konfiskavimas apibūdintas kaip „*priverstinis neatlygintinas šio daikto ir šių pajamų pavertimas valstybės nuosavybe*“. Neteisėtas naudojimasis savo nuosavybe, nusižengimai kitų asmenų nuosavybei, kitų žmonių teisių ir laisvių bei teisėtų interesų pažeidimas sąlygoja nuostolių, padarytos žalos atlyginimą ir sankcijos taikymą, lemia nuosavybės teisės suvaržymus ir apribojimus. Tad valstybei tenka ne tik pozityvioji pareiga užtikrinti nuosavybės teisių saugą, bet kartu ir negatyvios pareigos, įskaitant neteisėtu būdu įgyto turto išaldymą, areštą, siekiant laiduoti civilinį ieškinį ar turto konfiskavimą.

Administracinės nuobaudos, turto konfiskavimas, taikymas, problematiškas Konstitucijos straipsnio, įtvirtinančio nuosavybės neliečiamumą, atžvilgiu. Kodekso 26 straipsnyje nurodoma, jog: „*konfiskuota gali būti tik daiktas ar pajamos, kurie yra pažeidėjo nuosavybė, išskyrus daiktą ir pajamas, kurie buvo gauti administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankis arba tiesioginis objektas ir kurie buvo gauti administracinio teisės pažeidimo padarymu*“. Tuo tarpu, Konstitucijos 23 straipsnis įtvirtina nuosavybės teisę subjekto – savininko teisę laisvai valdyti turimą turtą, naudotis ir disponuoti, bei reikalauti kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, o valstybė užtikrintų, gintų ir saugotų nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją.¹¹⁰

Tačiau tai nėra absoliuti kategorija. Kaip ir kiekviena teisė, taip ir turtinės teisės, turi būti užtikrinamos pareigų vykdymu, susijusiu su šių teisių įgyvendinimu. Ši nuostata įtvirtinta Konstitucijos 28 straipsnyje. Tad, autoriaus nuomone, logiška išdava, jog įstatymai ne tik numato ir saugo nuosavybę, bet ir numato tam tikrus nuosavybės teisių įgyvendinimo apribojimus, tuo atveju kai žmogus nepaiso teisę legalizuojančių pareigų ir veikia priešingai kitų

¹⁰⁹ Raižys D., Višinskas V. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos// Jurisprudencija. 2004, Nr.53(45). P48-51.

¹¹⁰ Dambrauskienė G., Davulis T., Jaršiūnas E. Ir kt./red. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/Idalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000.P.172.

asmenų teisėms ir laisvėms. Tokią nuostatą patvirtino ir Konstitucinis Teismas, konstatuodamas, jog: „nuosavybės teisių gynimas teisinėmis priemonėmis suponuoja ir atitinkamas tokio gynimo ribas, nes teisė visais visuomeninių santykių reguliavimo atvejais turi apibrėžtas galiojimo ribas. Kita vertus, subjektinės teisės, tai yra savininko teisės valdyti turtą, juo naudotis ir disponuoti, gali būti įstatymais ribojamos dėl turimo turto pobūdžio (ginklai, narkotinės priemonės ir kt.), arba dėl visuomenei būtino intereso (ekologinės problemos ir kt.), arba dėl savininko padarytų veiksmų”.¹¹¹ Mūsų nuomone, reikia pabrėžti, jog tai, kad turtas gali būti paimamas, patvirtina ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio trečioji dalis, kurioje numatyta: „Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama”.

Nutarime Konstitucinis Teismas taipogi pabrėžė, jog daug nusikaltimų yra padaroma, kai kaltininkas panaudoja savo turtą nusikalstamai veiklai užtikrinti, pavyzdžiui, pagrobti turtui slėpti, jam perdaryti ir pan. Šiais atvejais kaltininkas pasinaudoja savo turtu kaip priemone kitų asmenų turtinėms ar asmeninėms teisėms pažeisti. Todėl toks turtas gali būti nusavintas įstatymuose numatyta tvarka ir sąlygomis.

Apibendrinant galima teigti, kad turto konfiskavimas yra viena iš teisinių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią, visų pirma, sunkiems savanaudiškiems nusikaltimams, kuriais kėsiniama į Konstitucijos saugomą kitų asmenų nuosavybę. Tad, mūsų nuomone, turto konfiskavimas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, jeigu ši administracinė nuobauda skiriama laikantis materialinių bei procesinių teisės normų nustatytą reikalavimą.

Konstitucinis Teismas dar pabrėžė keletą aspektų. Visų pirma, žmonių, visuomenės ar valstybės interesams pakenkiama, kai turtas naudojamas ne tik kaip nusikaltimo priemonė, bet ir kaip nusikaltimo dalykas (neteisėtai pervežant per valstybės sieną medžiagas, daiktus, valiutą ir kt.). Be to, kai kurios medžiagos ir daiktai kelia tiesioginę grėsmę žmonių gyvybei, sveikatai ar saugumui. Turto kontrabanda daro žalą ekonominiams žmonių ir visuomenės interesams. Todėl įstatymuose pagrįstai yra nustatytas tokių daiktų konfiskavimas¹¹².

Antra, teismas pasisakė ir dėl ne savininkui priklausančio turto konfiskavimo, tokiu būdu padarydamas išimtį iš bendrosios taisyklės, jog konfiskuojamas teisės pažeidėjui priklausantis

¹¹¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio ir pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios. 1997 04 11, Nr. 31-770. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios. 1993 12 18, Nr. 70-1320.

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio ir pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios. 1997 04 11, Nr. 31-770.

turtas. Teismas pabrėžė¹¹³, jog vienas nuosavybės teisės ribojančių požymių yra draudimas panaudoti turtą taip, kad kitiems asmenims ar visuomenei dėl to būtų padaryta žala. Šis draudimas išlieka, nesvarbu, turtą valdo, juo naudojasi ir disponuoja pats savininkas ar jis perduotas valdyti ir naudotis kitiems asmenims.

Reikia aptarti kelis aspektus. Visų pirma, savininkas perduodamas turtą laikinai valdytis ar naudotis, faktiškai lieka šio turto savininku, todėl jam tenka daikto atsitiktinio žuvimo rizika. Tad daiktas, esantis administracinio teisės pažeidimo, pavyzdžiui, kontrabandos, įrankis, anot Konstitucinio Teismo prilyginamas jo faktiniam žuvimui, tad savininkas netenka galimybės susigrąžinti jį natūra. Tačiau paliekama galimybė reikalauti iš teisės pažeidėjo atlyginti patirtą žalą. Visai kitokia situacija susidaro, kuomet teisės pažeidėjas panaudojo daiktą, kuris buvo jo neteisėtai valdomas ar naudojamas. Šiuo atveju savininko teisės yra ginamos ir savininkas turi teisę išreikalauti turtą.¹¹⁴ Iš to kas aptarta, darytina išvada, jog toks teisinis reguliavimas yra skirtas teisės pažeidėjo atsakomybei sugriežtinti ir negali būti vertinamas kaip trečiųjų asmenų nubaudimas.

Administracinis areštas – pati griežčiausia administracinė nuobauda, nustatoma išimtiniais atvejais, už pavojingiausius administracinės teisės pažeidimus. Kartu tikslinga išnagrinėti ir administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonę – administracinį sulaikymą. Kaip konstatavo Europos žmogaus teisių teismas: „*nuobaudos apribojančios laisvę, bus traktuojamos kaip baudžiamosios priemonės, neatsižvelgiant į tai, prie kurios teisės šakos jas priskirs nacionalinė teisė*“¹¹⁵.

Tad taikant šias laisvę apribojančias priemones, labai svarbu užtikrinti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalavimus. Konstitucinis Teismas sprendė Konvencijos 5 straipsnio ir Konstitucijos 20 straipsnio, laiduojančio žmogaus laisvės neliečiamybę, atitikties klausimus. Išspręsta keletas probleminių aspektų, pirma, Konvencijos 5 straipsnio trečiojoje dalyje numatyta, kad „*kiekvienas sulaikytasis ar suimtas turi būti skubiai pristatomas teisėjui*“. Tuo tarpu Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „*nusikaltimo vietoje sulaikytas asmuo per 48 valandas turi būti pristatytas į teismą*“. Šių dviejų taisyklių palyginimas leidžia daryti prielaidą, kad Konvencijoje numatyta platesnė garantija, nes teismui turi būti pristatomas kiekvienas baudžiamojo proceso tvarka sulaikytas asmuo, o pagal

¹¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio ir pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios. 1997 04 11, Nr. 31-770.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas// Valstybės žinios.200-09-06, Nr. 74-2262.

¹¹⁵ Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997. P. 330.

Konstituciją - tik nusikaltimo vietoje sulaikytas asmuo. Konstitucinis Teismas pažymi¹¹⁶, jog Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalies nuostatos esminė paskirtis yra garantuoti, kad toks asmuo būtų pristatomas teismui per 48 valandas, o tai yra ne kas kita, kaip skubaus pristatymo garantija.

Antra, iškilo klausimas, ar Konvencijoje vartojamas terminas „skubiai“ atitinka Konstitucijoje numatytą 48 valandų taisyklę. Pirmiausia, palyginęs „skubaus pristatymo teisėjui“ (Konvencijos 5 straipsnio 3 dalis) ir „per 48 valandas turi būti pristatytas į teismą“ (Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalis) sąvokas, Konstitucinis Teismas konstatavo¹¹⁷, jog jos iš esmės neprieštarauja viena kitai. Konvencijos taikymo praktikoje 48 valandų terminas atitinka „skubaus pristatymo“ nuostatą. Nuostata pagrįsta remiantis visuotinai pripažinta taisykle, jog keturių dienų laikotarpis įprastų kriminalinių nusikaltimų atvejais ir penkios dienos išimtiniais atvejais laikomi atitinkančiais skubumo reikalavimą. Antrasis argumentas išplaukia iš valstybių Europos Tarybos narių konstitucijų lyginamosios analizės. Pavyzdžiui, toks pat 48 valandų terminas nustatytas Portugalijos ir Italijos Konstitucijose.

Ir trečia, Konvencijos 5 straipsnio 4 dalyje reikalaujama, kad teisėjas įvertintų sulaikymo teisėtumą, o pagal Konstituciją teismas turi įvertinti tik sulaikymo pagrįstumą. Tačiau tiek pagal Konstituciją, tiek pagal Konvenciją teismas turi įvertinti ir sulaikymo teisėtumą, ir jo pagrįstumą. Konstitucijos 20 straipsnio 3 dalies nuostatos iš esmės įtvirtina asmens sulaikymo teisėtumo principą kaip visuotinę taisyklę, straipsnyje vartojamas terminas „pagrįstumas“ turi platesnę negu priežastinio faktinio ryšio reikšmę, tai yra jis apima ir „teisėtumą“. Atsižvelgiant į visa tai darytina išvada, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Ne mažiau diskutuotina ir ATPK 267 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata, jog: „*administracinio sulaikymo terminas skaičiuojamas nuo administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens pristatymo protokolui surašyti momento, o girta asmens – nuo jo išblaivėjimo laiko*“. Kaip matome, girtiems asmenims įstatymų leidėjas nustatė išimtį, tačiau detalios, jos nereglementavo. Tai reiškia, jog nėra numatytas nei išblaivėjimo tikrinimas, nei šio fakto fiksavimas dokumentuose. Esant tokioms įstatymo spragoms, galimi žmogaus teisių pažeidimai, kadangi bendras sulaikymo terminas gali viršyti 48 valandas.

Mūsų nuomone, tikslinga apžvelgti ir kitas problemines administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės, kadangi šių priemonių taikymas rodo žmogaus teisių „trapumą“. Juk įstatymų leidėjas administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonėmis apriboja asmens laisvę ir nuosavybę, t.y. vienas didžiausių asmens teisių. Tad

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 sausio 24 d. nutarimas Nr. 22/94 „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtąjo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995 01 27, Nr. 9-199.

¹¹⁷ Ten pat.

egzistuoja būtinybė patikrinti, ar valdžios institucijų veiksmais nėra neteisėtai ir nepagrįstai apribojamos asmenų teisės¹¹⁸.

ATPK 263 straipsnyje įtvirtinta nuostata dėl administracinės atsakomybės traukiamo asmens pristatymo. Pastarajame straipsnyje įtvirtinti atvejai, kuomet asmuo gali būti pristatytas į policiją ar savivaldybės seniūnijos kaimo vietovėje patalpas, bei sąlygos kada ši procesinė kardomoji priemonė gali būti taikoma.

Pažymėtina, įstatymų leidėjas numatė atvejus, kuomet administracinės atsakomybės traukiamas asmuo, privalo dalyvauti nagrinėjant administracinių teisės pažeidimų bylas. Tad jei pagal policijos arba teisėjo šaukimą asmuo vengia atvykti, policijos pareigūnas gali jį atvesdinti. Sąvoka „vengia atvykti“ įstatymo leidėjo plačiau nepaaiškinta. Mūsų nuomone, šią procesinę prievartos priemonę galima taikyti tik:

1. jei administracinės atsakomybės traukiamas asmuo buvo tinkamai informuotas apie jo būtiną dalyvavimą nagrinėjant administracinio teisės pažeidimo bylą;
2. patikrintos asmens neatvykimo priežastys, tai reiškia, jog reikia išsiaiškinti, ar asmuo neatvyko dėl pateisinamos priežasties. Jei išaiškėja, jog asmuo neatvyko be pateisinamos priežasties, jis gali būti atvesdintas. Tačiau jei neatvykimo priežastys pateisinamos (pavyzdžiui liga, šaukimo negavimas) bylos nagrinėjimas turi būti atidėtas. Tačiau galimi atvejai, kuomet asmuo ir toliau vengia atvykti į teismą, ar būti atvestas, tokiu atveju, byla nagrinėjama administracinės atsakomybės traukiamam asmeniui nedalyvaujant.

Kodekso 268 straipsnyje tarp administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonių nustatyta asmens apžiūra ir daiktų patikrinimas. Šios priemonės esmė – priverstinai patikrinti asmens drabužius, daiktus, kitą turtą, su tikslu rasti nusižengimo įrankius, dalyką, ar norint nustatyti pažeidėjo asmenybę¹¹⁹. Mūsų nuomone, prieš taikant šią procesinę kardomąją priemonę, asmeniui turi būti suteikiama galimybė pačiam pateikti daiktus, dokumentus ir kitą turtą, kuris gali būti apžiūros ar patikrinimo objektas.

Kodekse įtvirtintas asmens apžiūrą galinčių atlikti pareigūnų sąrašas. Pastarieji neturi teisės daryti kitos lyties asmens apžiūrą, net ir tuo atveju, kai apžiūrimas asmuo neprieštarauja. Pažymėtina, jog apžiūroje turi dalyvauti du tos pačios lyties kviestiniai. Manytume, jog darant apžiūrą, negalima atlikti veiksmų, kurie žemintų apžiūrimo asmens orumą, ar keltų pavojų sveikatai, nes tai sąlygotų žmogaus teisių pažeidimus.

¹¹⁸ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 15 d byla Nr. N³-565-06 „Dėl medicininės apžiūros neblaivumui, girtumui ar apsvaigimui nustatyti patikrinimo akto panaikinimo“ // <http://www.infolex.lt/praktika>.

¹¹⁹ Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005. P.38.

Daiktus patikrinti galima tik asmens, kurio nuosavybė tie daiktai yra, akivaizdoje. Numatyta išimtis – patikrinimas be savininko (valdytojo), dalyvaujant dviem kviestiniams, tais atvejais, kai negalima atidėlioti.

Tiek asmens apžiūros, tiek daiktų patikrinimo metu surašomas protokolas, arba tai įrašoma į administracinio teisės pažeidimo protokolą, ar administracinio sulaikymo protokolą.

Kita kodekse numatyta administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonė – daiktų ir dokumentų paėmimas, priverstinis transporto priemonės nuvežimas ar šios priemonės važiuoklės užblokavimas.

Šiame straipsnyje yra numatyta kelių savarankiškų administracinių bylų teisenos užtikrinimo priemonių taikymo tvarka. Pirmoji – daiktų ir dokumentų paėmimas. Pažymėtina, jog įstatymų leidėjas išskiria keleto šios procesinės kardomosios priemonės rūšių:

- 1) daiktų ir dokumentų, kurie yra teisės pažeidimo įrankis arba tiesioginis objektas paėmimas – 269 straipsnis 1 dalis;
- 2) daiktų (vertybių) paėmimas, baudos išieškojimui užtikrinti – 269 straipsnis 2 dalis;
- 3) vairuotojo pažymėjimo paėmimas siekiant užtikrinti nutarimo administracinės teisės pažeidimo byloje vykdymą – 269 straipsnis 3 dalis.

Straipsnyje įtvirtinta ir kita dvejopo pobūdžio kardomoji priemonė. Įstatymų leidėjo reglamentuotais atvejais (pažeidus 124⁽¹⁾, 132⁽¹⁾ straipsnius) gali būti taikomas priverstinis transporto priemonės nutempimas; kitais atvejais (pažeidus 124⁽¹⁾ straipsnį) taikoma antroji priemonė – važiuoklės užblokavimas.

Remiantis ATPK 269 str. 1 d., sulaikymo, asmens apžiūros ar daiktų patikrinimo metu rastus daiktus ir dokumentus, kurie yra teisės pažeidimo įrankis arba tiesioginis objektas, paima šio kodekso 266 ir 268 straipsniuose numatytų organų pareigūnai.

Galimi atvejai, kuomet ginčijamas šių administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės teisėtumas. Pavyzdžiui 2005 m. rugpjūčio 30 d. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėjo apeliacinį skundą dėl Vilniaus miesto 2 apylinkės teismo 2005 m. gegužės 11 d. nutarimo administracinėje byloje¹²⁰ pagal K.Savčiuko skundą dėl administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės, priverstinio transporto priemonės nuvežimo, teisėtumo. Pareiškėjo brolis M.Savčiukas, būdamas neblaivus, neturėdamas vairuotojo pažymėjimo, automobilio dokumentų, jo savininko leidimo vairuoti, valdyti transporto priemonę, negalėjo ir neturėjo teisės rūpintis šios transporto priemonės saugumu, t.y. šiuo atveju, kai nušalintas nuo transporto priemonės vairavimo asmuo negali

¹²⁰Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugpjūčio 30 d. nutartis Nr.: N-03-1270-05 „Dėl administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės teisėtumo“// <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=51803>; prisijungimo laikas: 2006-11 -12.

pasirūpinti jos saugumu, transporto priemonė gali būti priverstinai nuvežama teisės aktų nustatyta tvarka, kas ir buvo padaryta, nepažeidžiant galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių priverstinį transporto priemonės nuvežimą. Apeliacinės instancijos teismas atsižvelgdamas į policijos pareigūnų surašytą paėmimo protokolo turinį, bylos esmę ir policijos veiksmų turinį, skirtingai nei pirmosios instancijos teismas vertina, kad šiuo atveju M.Savčiuko administracinio teisės pažeidimo byloje buvo pritaikyta ATPK 264 str. 1 d. ir 269 str. 1 d. numatyta teisenos užtikrinimo priemonė – daikto, buvusio teisės pažeidimo padarymo įrankiu paėmimas, o ne transporto priemonės priverstinis nuvežimas.

Apibendrinant, galime teigti, jog skiriamos administracinės nuobaudos, griežtai laikantis procesinių reikalavimų, neturi pažeisti asmens teisių, daugiau negu reikia užtikrinant kitų žmonių teises ir visos visuomenės gerovę. Administracinės nuobaudos bei procesinės kardomosios priemonės riboja žmogaus teises, bet tik tokiu mastu, koku pats nevykdė nustatytų pareigų, taip pažeisdamas kitų asmenų teises ir teisėtus interesus. Ir nors kai kurie aspektai yra itin problemiški žmogaus teisių požiūriu, teismų praktikos analizė pateikia argumentus, šių priemonių teisėtumui ir proporcingumui pagrįsti. Daugiausia problemų sukuria tai, jog daugiausia administracinių nuobaudų skiriamos pažeidimo padarymo vietoje, jas skiria ne teismai, o įvairios įgaliotos vykdomosios valdžios institucijos (pareigūnai) ir žinybos, ko pasekoje nėra visiškai užtikrinamos žmogaus teisės.

Išvados

1. Tyrimo pradžioje suformuluota hipotezė, jog teisinės argumentacijos procesu netobulumas iššaukia teisinių atsakomybių procesų įgyvendinimo kolizijas ir apsunkina teisinį reguliavimą, pasitvirtino. Tai galime tvirtinti išsprendę visus išsikeltus uždavinius ir išnagrinėjus administracinę atsakomybę bei jos šaltinį, atskleidus pozityvios administracinės atsakomybės esmę, nustačius administracinės atsakomybės sąveiką su asmens teisiniu statusu bei atskleidus administracinės atsakomybės instituto teisinio statuso reguliavimo ypatumus ir kitų (konstitucinės, baudžiamosios) teisės šakų kontekste. *Administracinės atsakomybės instituto sąveikos su konstitucine, baudžiamąją ir administracine teise procese kyla žmogaus teisių saugos problemos, sąlygotos teisinio reguliavimo spragu.*

Tai įtakoja administracinės atsakomybės instituto taikymo problemiškumą tiek konstitucinės, tiek baudžiamosios, tiek administracinės teisės požiūriu.

2. Administracinės atsakomybės instituto ir konstitucinės teisės santykis ypatingas, nes administracinė teisė remiasi konstitucinės teisės nuostatomis, konkretizuoja bei detalizuoja jas, nustatydamą vykdomosios valdžios struktūrinių elementų kompetencijas, žmogaus teisių ir laisvių apsaugos mechanizmą vykdomosios valdžios sistemoje, taip pat nustato administracinį teisinį valdymo santykių dalyvių statusą.

Konstitucinė teisė, kaip fundamentinė teisės šaka, įtakoja administracinės atsakomybės instituto raidą. *Konstitucinės normos ir principai esti administracinės atsakomybės institutą palaikantys, stabilizuojantys pagrindai, siekiant užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių saugą.*

Administracinės atsakomybės instituto problemiškumas konstitucinės teisės aspektu atsiskleidžia per atsakomybių požymių analizę. Konstitucinė atsakomybė pripažįstama teisinės atsakomybės rūšimi. Kita vertus, egzistuojantys atsakomybių tarpusavio sąveikos netobulumai, gali iššaukti žmogaus teisių pažeidimus. Vadinas, *būtina paisyti pamatinių teisinės valstybės principų ir užtikrinti asmens, traukiamo konstitucinėn, baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn, procesines teises ir jų garantijas.*

3. Administracinės atsakomybės instituto teisinio statuso problemos ypatingai aktualios baudžiamosios teisės požiūriu. Įstatymų leidėjas pagal sankcijų pobūdį bei veikų panašumus administracinę ir baudžiamąją atsakomybę ne visada aiškiai atriboja. *Tai sąlygoja principų non bis in idem ir baudžiamosios teisės kaip ratio ulima pažeidimus, kas, savo ruožtu, įtakoja ir žmogaus teisių pažeidimus.* Šios teisinės atsakomybės rūšys dažnai kyla už panašias veikas, o nacionaliniai įstatymai sudaro prielaidas vienai atsakomybės rūšiai peraugti į kitą, todėl *svarbu užtikrinti, kad asmuo nebūtų du kartus persekiojamas ir baudžiamas už tą patį pažeidimą.*

4. Administracinės atsakomybės teisinio statuso problemiškas administracinės teisės požiūriu atsiskleidžia nagrinėjant administracinę atsakomybę traukiamo asmens teisį „trapumą“.

Susiduriame su teisės į teisminį nagrinėjimą užtikrinimo problema. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija garantuoja teisę į nepriklausomą ir bešališką teismą. Kita vertus Lietuvoje daugiausia administracinių nuobaudų skiria ne teismai, o įvairios įgaliotos vykdomosios valdžios institucijos (pareigūnai) ir žinybos. To pasekoje *gali būti kvestionuojama, ar įvairios komisijos ir žinybos, turinčios teisę nagrinėti administracinių teisių pažeidimų bylas, laikytini organais, atitinkančiais teismo sampratą Konvencijos požiūriu.*

Administracinės nuobaudos bei procesinės kardomosios priemonės skiriamos laikantis procesinių reikalavimų, riboja žmogaus teises, proporcingai neįvykdytoms pareigoms ar siekiamiems tikslams. Ir nors kai kurie *aspektai, yra itin problemiški žmogaus teisių saugos požiūriu, teismų praktikos analizė pateikia argumentus, šių priemonių teisėtumui ir proporcingumui pagrįsti.*

5. Svarbu pažymėti, jog mokslinėje literatūroje iki šiol vyksta diskusijos dėl teisinės atsakomybės apimties. Daugelis mokslininkų nenoriai kalba apie atgimstančią pozityviąją teisinę atsakomybę.

Būtent dėl to *reikia atsisąsąti į tikrąjį administracinės atsakomybės instituto šaltinį - socialinę atsakomybę*, kuri filosofijos, sociologijos literatūroje apibrėžiama kaip vidinis asmens išgyvenimas ir pareigos jausmas prieš kitus asmenis ir visuomenę, kaip vidinė ir išorinė elgesio kontrolė, taipogi siejama su asmens galimybe ir sugebėjimu numatyti elgesio pasekmes ir pripažinti jas savomis.

Bandyamas pritaikyti šią sąvoką teisės teorijoje suponavo dvejopą teisinę, taipogi ir administracinę atsakomybės sampratą. Pozityvinė administracinė atsakomybė – tai teigiamas asmens elgesio vertinimas. Ji atsiranda vykdant teigiamas, naudingas visuomenei funkcijas ir pasireiškia vieno teisinio santykio subjekto atskaitingumu ir atsakingumu kitam subjektui. Negatyvi administracinė atsakomybė yra aiškinama kaip teisinis santykis tarp teisės pažeidėjo ir valstybės, kai teisės pažeidėjui už jo padarytą teisės pažeidimą yra taikomos jam nepalankios sankcijos.

Labai svarbu pažymėti, jog mokslinėje literatūroje vyraujantis administracinės atsakomybės traktavimas negatyviąja prasme, galimas vyraujant etatistinei teisės sampratai, kur administracinę atsakomybę sutapatiname su sankcija. *Tačiau šiandien, plėtojant šiuolaikinę teisės sampratą ir pilietinės visuomenės idėją, toks sankcijos ir administracinės atsakomybės tapatinimas, retrospektyvinis atsakomybės principas, nebeatitinka visuomenės poreikių. Turėtume vadovautis perspektyviniu požiūriu ir siekti, jog kiekvienas sąmoningas žmogus*

numatytų savo pasirinktų elgesio modelių pasekmes, ir pasirinktų būtent tą, kuris naudingas visai visuomenei, vedinas suvokimo apie visuomenės santarvę ir gerovę.

Pasiūlymai

1. Siekiant išvengti įrodinėjimo, jog įvairios komisijos ir žinybos, turinčios teisę nagrinėti administracinių teisių pažeidimų bylas, laikytini organais, atitinkančiais teismo sampratą Konvencijos požiūriu ir žmogaus teisių pažeidimų *tikslinga apriboti galimybę neteisminiems organams ir pareigūnams nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas*.

2. Problema susijusi su teisės į teisminį nagrinėjimą užtikrinimu taisyтина keičiant ATPK 295 straipsnį sekančiai: *skundo nustatytu laiku padavimas sustabdo nutarimo skirti administracinę nuobaudą vykdymą iki skundo išnagrinėjimo. Skundo nustatytu laiku padavimas nesustabdo nutarimo vykdymo jeigu paskirta nuobauda – įspėjimas ir administracinis areštas*. Siūlytinas pakeitimas susijęs su normos, kai skiriama bauda paaimama administracinio teisės pažeidimo padarymo vietoje ir skundo padavimas nustatytu laiku, nesustabdo nutarimo skirti administracinę nuobaudą vykdymo iki skundo išnagrinėjimo, pašalinimu.

3. Teisinis reguliavimas, kuomet administracinių teisės pažeidimų bylos nagrinėjamos ir nuobaudos skiriamos pažeidimo padarymo vietoje ydingas, todėl taisytinas. Rekomenduojama sekančiai: *pareigūnas, teisės pažeidimo vietoje turėtų surašyti procesinį dokumentą, surinkti įrodymus, o bylą viešai turi nagrinėti nepriklausomas ir bešališkas teismas*.

4. Siekiant išvengti dvigubo baudžiamumo (tarkim baudos sumokėjimo už tą patį pažeidimą du kartus), išeitis gali būti registrų sistemos, teiksiančios informaciją apie pažeidėjus ir jiems paskirtų nuobaudų įvykdymą, sukūrimas. Kita vertus, tokios sistemos sukūrimui reikalingi dideli finansiniai ištekliai.

5. Siūlytina peržiūrėti nacionalinius teisės aktus, kuomet už teisės pažeidimą yra numatyta kelių rūšių teisinė atsakomybė. Mūsų nuomone, čia galimi du variantai. Visų pirma, galima būtų įvertinti daugelio veikų, turinčių dvigubą teisinį statusą pavojingumą ir nuspręsti ar tai veikai suteikti nusikalstamos veikos, būtent nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, arba kitokio teisės pažeidimo, dažniausiai administracinio, statusą. Imkime pavyzdžiui vagystę. Ši veika, tokiu atveju, turėtų būti priskirta nusikalstamai veikai, kuri mažareikšmiškumo atveju dekriminalizuojama, o ne perkeliama į ATPK. Antra, nusikalstamas veikas ir administracinius teisės pažeidimus atriboti pagal materialios vertės, dėl kurios padaroma veika, kiekybinius skirtumus (kaip tai padaryta vagystės, kontrabandos atvejais).

6. Šiandienos situacija, tai griežtų nuobaudų bei negatyviosios administracinės atsakomybės akcentavimo - „neveiksnumo“ atspindys. Todėl būtina plėtoti pozityviosios atsakomybės sampratą, nes ji įtakoja ne tik elgesį, bet ir vidinį asmens pasaulį, skatindama iniciatyvų veikimą, padarinių prisiėmimą ir atsakingumą visuomenei.

Naudota literatūra

Įstatymai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 40-1065.
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308.
6. Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 44-1073.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas // Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120.
8. Lietuvos Respublikos Seimo statutas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.
9. Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851.
10. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
11. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2975.

Specialioji literatūra ir informacija internete

12. Andriuškevičius A. Administracinės teisės reguliavimo dalyko sudėtis // Teisė. 2002, Nr. 43.
13. Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai ir normų ribos. Vilnius, 2004.
14. Andriuškevičius A. Administracinės teisės principai: konglomeratas ir katalogas // Teisė. 2004, Nr. 53.
15. Bakaveckas A., Dziegoraitis A., Dziegoraitienė A., ir kt. Lietuvos administracinė teisė. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2005.
16. Baransaitė A., Prapiestis J. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės Konstitucijos ir konstitucinės jurisprudencijos kontekste // Jurisprudencija. 2006, Nr. 7(85).
17. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997.
18. Čaplinskas A., Dapšys A., Misiūnas J. Baudžiamosios ir administracinės atsakomybės atribojimo teorinės problemos // Teisės problemos. 2004, Nr. 14(46).
19. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

20. Dambrauskienė G., Davulis T., Jaršiūnas E. Ir kt./red. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/1 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2000.
21. Jovaišas K. Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras/ 2 dalis. Vilnius: Teisės institutas, 2002.
22. Galiligan D, Polianskij V., Starilov J. Administrativnoje pravo: istorija razvitija I osnovnyje sovremennyje koncepcii. Moskva, 2002.
23. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos 6 str. taikymas ir aiškinimas Lietuvos Respublikos pralaimėtose bylose//<http://www.tm.lt/getfile.aspx?dokid=272b6597-0e72-486e-94ff-aeffd509b685>; prisijungimo laikas: 20061105.
24. Lastauskienė G. Požiūrio į teisinę atsakomybę paieška //Jurisprudencija. 2001, Nr.19(11).
25. Leonavičius J. Sociologijos žodynas. Vilnius: Academia, 1993.
26. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. Vilnius: Mokslas, 1976.
27. Lietuvių kalbos žodynas. II leidimas. Vilnius: Minties leidykla, 1968.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Lenkijos Respublikos Konstitucinio Teismo konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2002.
29. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
30. Pavilionis V. Konstitucinės baudžiamųjų įstatymų rekodifikacijos ištakos//Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė, Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.
31. Petkevičius P. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 1996.
32. Piesliakas V. Dvigubos atsakomybės problema Lietuvos teisėje//Jurisprudencija. 2001, Nr.23(15).
33. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2006.
34. Piesliakas V. Naujieji baudžiamieji įstatymai: takoskyra tarp nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų // Teisės problemos. 1995, Nr.2.
35. Piesliakas V. Naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos ir baudžiamoji politika// Jurisprudencija. 1998, Nr. 10(2).
36. Prapiestis J. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis (1-98 straipsniai). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
37. Raižys D., Višinskas V. Kai kurios administracinių nuobaudų vykdymo problemos// Jurisprudencija. 2004, Nr.53(45).
38. Skrodenytė R. Administracinės ir konstitucinės teisės probleminis santykis. Teisinės minties šventė - studentų tarptautinių mokslinių konferencijų medžiaga. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.

39. Šedbaras S. Administracinė atsakomybė. Vilnius: Justitia, 2005.
40. Šileikis E. Aukščiausias teismas prieš Konstitucinį Teismą? Galvosūkis dėl juridinio fakto//Justitia. 2006, Nr. 1(59).
41. Šileikis E. Konstitucinės atsakomybės buvimo („pripažinimo“) ir sampratos klausimas//Justitia. 2006, Nr.2(60).
42. Šimkūnas M. Administracinė teisena: atsakomybėn traukiamo asmens teisių apsaugos problemos// Justitia. 2002, Nr.3-4.
43. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
44. Usher J. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001.
45. V.Valančius. R.Norkus. Lietuvos administracinės ir baudžiamosios justicijos sąlyčio aspektai// Jurisprudencija. 2006, Nr.4(82).
46. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
47. Vansevičius S. valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
48. Žemaitis V. Atsakomybė. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas, 1995.
49. Агеева Е. А. Юридическая ответственность в государственном управлении (социально-правовой аспект). Лю Изд: Ленинградского университета. 1990.
50. Марченко М. Н. Теория государства и праваю. Москва: Юристъ, 2001.
51. Петражицкий Л. И. Теория права и госуарства в связи с теорией нравственности: В 2т. Санкт- Петербург 1909-1910. Т. 1.

Teismų praktika

52. Administracinių teismų praktika. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo biuletenis. Vilnius, 2002 (3).
53. Lietuvos Aukščiausias Teismo 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 2K-7-544/2005//<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?idž=56365>; prisijungimo laikas: 2006-11-02.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 gegužės 23d kasacinė byla Nr. Nr. 2K-228/2000.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-304-2000.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-531-2001.
57. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas Nr. 24-04 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 05 26, Nr. 85-3094.

58. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 gruodžio 06 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2000 12 08, Nr. 105-3318.
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 12 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 19 straipsnio 8 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. balandžio 10 d. nutarimu Nr. 436 "Dėl ginklų ir šaudmenų apyvartą reglamentuojančių taisyklių patvirtinimo" patvirtintų medžioklinių ginklų apyvartos taisyklių 14.9 ir 57.2 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2001 04 18, Nr. 33-1108.
60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. nutarimas Nr. 42/04 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento paklausimo, ar per 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimus nebuvo pažeistas Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas“// Valstybės žinios. 2004 11 09, Nr. 163-5955.
61. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas Nr. 10/04-12/04-18/04 A „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 8 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006 11 30, Nr. 130-4910.
62. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai , Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1994. Nr.2.
63. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1993 12 18, Nr. 70-1320.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 sausio 24 d. nutarimas Nr. 22/94 „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1995 01 27, Nr. 9-199.
65. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 26 straipsnio ir pirmosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997 04 11, Nr. 31-770.

66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1997 11 19, Nr. 104-2644.
67. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1998 11 18, Nr. 100-2791.
68. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1998 09 30, Nr. 85-2382.
69. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“//Valstybės žinios. 1999 05 14, Nr. 42-1345.
70. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. gegužės 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 130(2) straipsnio (1994 m. liepos 18 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 39-1373.
71. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. spalio 2 d. nutarimas Nr. 11/2000 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 269 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2001 10 05, Nr. 85-2977.
72. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr. 41/2000 „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2002 11 27, Nr. 113-5057.
73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos konstitucijai“// Valstybės žinios. 2002 10 31, Nr. 104-4675.
74. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas Nr. 47/2001-08/2003-20/2003-32/2003-38/2003 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių

- socialinio draudimo pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo, Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo pakeitimo ir papildymo" nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. lapkričio 18 d. nutarimu Nr. 1156 patvirtintų valstybinių socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatų 84 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 45 straipsnio 4 daliai (1994 m. liepos 18 d. redakcija)“// Valstybės žinios. 2003 12 10, Nr. 115-5221.
75. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 40/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003 12 31, Nr. 124-5643.
76. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies (2000 m. gruodžio 21 d. redakcija) ir 13 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 20 d. nutarimu Nr. 83 patvirtintų Vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų skyrimo bei mokėjimo nuostatų 25 punkto 2 pastraipos (2001 m. gegužės 25 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir šių nuostatų 5 punkto atitikties Lietuvos Respublikos vidaus reikalų, Specialiųjų tyrimų tarnybos, valstybės saugumo, krašto apsaugos, prokuratūros, Kalėjų departamento, jam pavaldžių įstaigų bei valstybės įmonių pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo 16 straipsnio 4 daliai“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 68-3094.
77. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 kovo 04 d. nutarimas Nr. 27/01-5/02-01/03 „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į

- išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)// Valstybės žinios. 2003 03 07, Nr.24-1004.
78. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 balandžio 17 d. nutarimas Nr. 17/04 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 230 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. kovo 12 d. dekreto Nr. 397 "Dėl siūlymo pradėti apkaltos procesą Lietuvos Respublikos Seimo nariui Artūrai Paulauskui" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 04 17, Nr. 56-1948.
79. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03 „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“// Valstybės žinios. 2004 12 18, Nr. 181-6708.
80. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas Nr. 3/02-7/02-29/03 „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 straipsnio 4 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija), 2 straipsnio 1 dalies (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 3 straipsnio 1 dalies 2 punkto (1995 m. balandžio 18 d. redakcija), 4 straipsnio 2 dalies (1998 m. gruodžio 10 d. redakcija), 13 straipsnio (2000 m. liepos 18 d. redakcija), 30 straipsnio 1 dalies (1997 m. liepos 2 d. redakcija) bei 44 straipsnio 4 dalies (2002 m. birželio 20 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 67 "Dėl alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių patvirtinimo" patvirtintų alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklių 7 bei 9 punktų (2001 m. sausio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 01 29, Nr. 15-465.
81. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 liepos 01 d. nutarimas Nr. 04/04 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2004 07 06, Nr. 105-3894.
82. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 lapkričio 10 d. nutarimas Nr.01/04 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 163(2) straipsnio (2002 m. liepos 5 d. redakcija) 5 dalies ir šio straipsnio (2003 m. liepos 4 d. redakcija) 6

- dalis atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005 11 12, Nr. 134-4819.
83. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. d.nutarimas Nr. 14/02 „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005 05 19, Nr. 63-2235.
84. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 kovo 28 d. nutarimas Nr. 33/03 „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006 03 31, Nr. 36-1292.
85. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas Nr. 35/03-11/06 „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies, 139 straipsnio 2, 3 dalių, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio, 308 straipsnio 2 dalies, 324 straipsnio 12, 13 dalių, 377 straipsnio 9 dalies, 448 straipsnio 7 dalies, 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. red.), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. red.), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. red.) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo - Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d. dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006 09 26, Nr. 102-3957.

86. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 1996 11 27, Nr. 114-2643.
87. Lietuvos Respublikos Seimo statutas// Valstybės žinios. 1994, Nr. 15-249.
88. Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis Nr. A-11-648/2003 „Dėl Mokestinių ginčų komisijos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 20 d. sprendimo dalies panaikinimo.“
<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=27821>; prisijungimo laikas: 2006-09-27.
89. Lietuvos vyriausio administracinio teismo 2006 m. lapkričio 17d. nutartis Nr. N17-1654/2006 „Dėl Vilniaus rajono apylinkės teismo 2006 m. gruodžio 30d. nutarimo administracinio teisės pažeidimo byloje“.
<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=70945>; prisijungimo laikas: 2006 10 15.
90. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006m.gegužės 15d. byla Nr. N³-565-06 „Dėl medicininės apžiūros neblaivumui, girtumui ar apsvaigimui nustatyti patikrinimo akto panaikinimo“.
91. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 15 d. nutartis, administracinė byla Nr. N³-565-06.
92. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 lapkričio 16 d. nutartis Nr. N3-1695-06 „Dėl Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2006 m. birželio 5d. nutarimo administracinio teisės pažeidimo byloje“//<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=70945>; prisijungimo laikas: 2006 10 15.
93. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. liepos 4 d.nutartis Nr. 1B-30/2006 „Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 34 straipsnio 17 dalies (2004 m. kovo 9 d., 2006 m. balandžio 25 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 618 "Dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių ir mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais prekybos ir viešojo maitinimo įmonėse taisyklių patvirtinimo" patvirtintų Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklių 28.5, 51.5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 daliai, konstituciniams teisingumo ir teisinės valstybės principams“//http://www.lrkt.lt/Prasymai/30_2006.htm; prisijungimo laikas 20061015.
94. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugpjūčio 30 d. nutartis Nr.: N-03-1270-05 „Dėl administracinių teisės pažeidimų bylų teisenos užtikrinimo priemonės teisėtumo“//<http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=51803>; prisijungimo laikas: 2006-11 -12.

Santrauka

Magistro baigiamojo darbo tema: Administracinės atsakomybės instituto teisinio statuso problema, konstitucinės, baudžiamosios ir administracinės teisės požiūriu.

Raktiniai žodžiai: socialinė atsakomybė, teisinė atsakomybė, administracinės atsakomybės institutas, pozityvioji administracinė atsakomybė, negatyvioji administracinė atsakomybė, konstitucinė atsakomybė, baudžiamoji atsakomybė.

Šiame darbe autorius nagrinėja administracinės atsakomybės instituto teisinio statuso problemas konstitucinės, baudžiamosios ir administracinės teisės požiūriais.

Pirmiausia nagrinėjamas administracinės atsakomybės institutas. Tam kad atskleistumėme šio instituto esmę pirmiausia reikia išnagrinėti tokias kategorijas kaip „socialinė atsakomybė“, „teisinė atsakomybė“.

Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad mokslinėje literatūroje vis dar diskutuojama dėl teisinės atsakomybės apimties. Daug mokslininkų nenoriai kalba apie atgimstančią pozityviąją teisinę atsakomybę. Būtent dėl to, reikia atsigręžti į tikrąjį administracinės atsakomybės šaltinį – socialinę atsakomybę. Pabrėžiant tik negatyviąją administracinę atsakomybę nutolstama nuo pamatinio „socialinės atsakomybės“ suvokimo. Tokios būtinybės vedinas, autorius nagrinėja administracinę atsakomybę tiek pozityviu, tiek ir negatyviu požiūriu.

Kitoje dalyje autorius nagrinėja administracinės atsakomybės instituto teisinio statuso problematiką konstitucinės teisės požiūriu. Analizuojami administracinės atsakomybės ir konstitucinės teisės tarpusavio sąveikos procesai.

Toliau autorius nagrinėja administracinės atsakomybės instituto ir baudžiamosios, administracinės teisės tarpusavio sąveikos procesus, su tuo susijusias problemas, kurios įtakoja žmogaus teisių pažeidimus. Nagrinėjama administracinės ir baudžiamosios justicijos skirties ir sąlyčio aspektai.

Galiausiai autorius pateikia išvadas ir pasiūlymus dėl administracinės atsakomybės instituto įgyvendinimo veiksmingumo tobulinimo, idant nebūtų pažeidžiamos ir paneigiamos žmogaus teisės.

Summary

Topic of master' final work: The legal status problem of the institute of administrative responsibility in terms of constitutional, criminal and administrative law

Key words: social responsibility, legal responsibility, the institute of administrative responsibility, positive administrative responsibility, negative administrative responsibility, constitutional responsibility, criminal responsibility.

In his work, the author analyzes the legal status problems of the institute of administrative responsibility in terms of constitutional, criminal and administrative law.

First of all, the author analyzes the institute of administrative responsibility. To disclose the institute of administrative responsibility, first of all, one needs to understand such terms as “social responsibility”, “legal responsibility”.

It is very important to mention, that there are lots of discussions in the academic literature about the extent of the legal responsibility. Many theorists don't talk a lot about the regenerative legal positive responsibility. That's why we have to turn back to the real source of the administrative responsibility. It means to the social responsibility. While concentrating only on the negative legal responsibility made theorists digress from the fundamental conception of the “social responsibility”. In this case, the author analyzes positive and negative administrative responsibility.

In his work, the author further studies the legal status problems of the institute of administrative responsibility in terms of constitutional law. To disclose these problems, one needs to study the interaction of the administrative responsibility and constitutional law.

Next the author analyzes the legal status problems of the institute of administrative responsibility in terms of criminal and administrative law. Especially, it is important to study the problems connected with human rights violations.

Finally, the author gives the conclusions and suggestions about more effective implementation and development of the institute of administrative responsibility in order to protect human rights from violations.